

6—12 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 6 maj

Svar på frågor av:

	Sid.
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. möjlighet för kommun att ge humanitär hjälp till annat land.....	4
herr Krönmark (m) ang. skördeskadeersättning vid på grund av översvämning utebliven sådd.....	5
herr Andersson i Örebro (fp) ang. sammankopplingen av vissa lån till företagare.....	7
Fastighetsbildningslag.....	8
Meddelande ang. visning av riksregalierna.....	34
Vissa bidrag ur kyrkofonden.....	34
Anslag till högre utbildning och forskning m. m.:	
Vissa gemensamma frågor.....	42
Interpellation av fru Mogård (m) ang. den kollektiva anslutningen till politiskt parti.....	69
Vid bordläggning av propositioner.....	70
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. tydligare varningsmarkering på särskilt olycksbelastade vägvägsnitt.....	71
herr Jonsson i Mora (fp) ang. prioritering av vissa byggnadskreditiv	71
herr Mellqvist (s) ang. ökad övervakning av vägtrafiken.....	71
herr Eliasson i Sundborn (cp) ang. möjlighet för långsamtgående fordon att passera Islingbybron över Dalälven.....	71

Tisdagen den 12 maj

Meddelande ang. plena.....	74
----------------------------	----

Svar på interpellationer av:

herr Gustafson i Göteborg (fp) ang. pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen	74
fru Sundström (s) ang. ökad information om p-piller, m. m.	77
fru Kristensson (m) ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa.	79
fru Ryding (vpk) ang. påföljden för total vapenvägran.	82
Meddelande om enkel fråga av fru Kristensson (m) ang. möjliggörande av privata initiativ att förmedla tillfälliga dagbarnvårdare.	87

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 6 maj

Val av fullmäktige jämte suppleanter i riksbanken.	3
Val av ordförande och fullmäktige jämte suppleanter i riksgäldskontoret.	3
Val av ledamöter jämte suppleanter i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor.	4
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. fastighetsbildningslag.	8
— nr 37, ang. vissa anslag ur kyrkofonden, m. m.	34
— nr 40, ang. tomgångskörning av motorfordon.	41
— nr 43, ang. ändring i sjötrafikförordningen.	41
— nr 44, ang. visst försöksfiske i Blekinge län.	41
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 29, om förebyggande hälsovård	41
— nr 30, om anställning av handikappad i statlig verksamhet.	41
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 88, om anslag till högre utbildning och forskning m. m. (punkten 1).	42

Onsdagen den 6 maj

Kl. 10.00

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1970 den 6 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 70 riksdagsordningen välja fullmäktige i riksbanken, dels för valperioden 1970—1973 efter herrar P. O. R. Dahlén och T. S. Bengtson, vilka voro i tur att avgå, dels för återstående del av valperioden 1968—1971 efter herr Y. Holmberg, som den 7 april 1970 erhållit befrielse från uppdraget som fullmäktig i riksbanken, jämte tre suppleanter; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1970—1973:

herr Dahlén, Per Olof (Olle) Reinhold, (fp), ledamot av första kammaren.... med 41 röster; herr Bengtson, Torsten Stanley, (cp), ledamot av första kammaren ..... med 41 röster;

för återstående del av valperioden 1968—1971:

herr Hernelius, Johan Allan, (m), ledamot av första kammaren ..... med 40 röster;

suppleant för herr Dahlén, P. O. R.:

herr Helén, Nils Gunnar, (fp), ledamot av första kammaren .. med 41 röster;

suppleant för herr Bengtson, T. S.:

herr Hansson, Nils Gunnar, (cp), ledamot av andra kammaren ..... med 41 röster;

suppleant för herr Hernelius, J. A.:

herr Burenstam Linder, Hans Martin Staffan, (m), ledamot av andra kammaren ..... med 40 röster.

Nils Odhe

Per Jacobsson

Ragnar Sveningsson

Fritz Börjesson

År 1970 den 6 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 70 riksdagsordningen välja ordförande och fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1970—1973 efter herrar A. L. G. Lindmark, N. I. Johansson och F. O. Östman, vilka voro i tur att avgå, jämte tre suppleanter; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

ordförande

för valperioden 1970—1973:

herr Lindmark, Albin Lars Gerhard, generaldirektör .... med 40 röster;

fullmäktige

för valperioden 1970—1973:

herr Eliasson, Lars Magnus, (cp), ledamot av andra kammaren ..... med 40 röster; herr Östman, Frans Oscar, kanslichef .. med 40 röster;

suppleant för herr Lindmark, A. L. G.:

herr Adamsson, Erik Selmer Johan, (s), ledamot av andra kammaren ..... med 40 röster;

suppleant för herr Eliasson, L. M.:

herr Antonsson, Johannes Mikael, (cp),

Svar på fråga ang. möjlighet för kommun att ge humanitär hjälp till annat land

ledamot av andra
kammaren ..... med 40 röster;

suppleant för herr Östman, F. O.:

herr Magnusson, Anders Tage, (m), ledamot av andra kammaren ..... med 40 röster.

Nils Odhe   *Fritz Börjesson*
Ragnar Sveningsson   *Per Jacobsson*

År 1970 den 6 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 26 riksdagsstadgan utse ledamöter i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor för valperioden 1970—1973 efter herr E. G. Wörnberg och fru A. M. Kristensson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

ledamöter
för valperioden 1970—1973:

herr Wörnberg, Erik Gunnar, (s), ledamot av första kammaren med 40 röster; fru Kristensson, Astrid Margareta, (m), ledamot av andra kammaren ..... med 40 röster;

suppleant för herr Wörnberg, E. G.:
herr Larsson, Karl Åke, (s), ledamot av första kammaren .. med 40 röster;

suppleant för fru Kristensson, A. M.:
herr Eskilsson, Carl Eskil, (m), ledamot av första kammaren med 40 röster.

Nils Odhe   *Fritz Börjesson*
Ragnar Sveningsson   *Per Jacobsson*

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna in-

giva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrätade valen av fullmäktige jämte suppleanter i riksbanken samt av ordförande och fullmäktige jämte suppleanter i riksgäldskontoret.

§ 2

Svar på fråga ang. möjlighet för kommun att ge humanitär hjälp till annat land

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om jag vill medverka till sådan ändring av gällande lagstiftning att kommuner ges möjlighet att exempelvis vid naturkatastrof bistå nödlidande i annat land med humanitär hjälp.

Kommuner får i princip vidta endast sådana åtgärder till vilka är knutna ett allmänt intresse som kan hänföras till kommunen. Visst avsteg från denna princip har, såvitt avser internationellt hjälparbete, skett genom att kommun getts rätt att i visst avseende bistå utländska studerande som i anslutning till svenskt utvecklingsbistånd vistas i kommunen för studier eller annan utbildning. Så omfattande åtgärder för internationell hjälp som herr Börjesson avser bör däremot vara en hela samhällets angelägenhet och således inte ankomma på enskilda kommuner.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):
Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra ett tack för svaret på min enkla fråga.

Anledningen till min fråga var i korthet att en stad i Mälardalen hade anslagit 91 000 kronor för inköp av tio bo-

stadsbaracker och en barack med sanitär utrustning att överlämnas till stadens vänort i Jugoslavien som drabbats av jordbävningkatastrof. Detta beslut fattades enhälligt av stadsfullmäktige men överklagades under hänvisning till att det inte kunde anses vara en kommunens angelägenhet att anslå medel för ifrågavarande ändamål. Den överklagande ansåg därför att stadsfullmäktige hade överskridit sina befogenheter. Den berörda länsstyrelsen har bifallit klagandens besvär och därmed också upphävt stadsfullmäktiges enhälliga beslut.

Då jag erfarit att liknande fall också förekommit på andra håll i vårt land ansåg jag det föreligga ett visst allmänt intresse för detta problem, varför jag framställde min enkla fråga om statsrådet möjligen skulle vilja se över gällande lagstiftning beträffande kommunernas kompetensområde.

Av det svar jag fått av statsrådet framgår att vissa avsteg redan gjorts från rådande princip men att statsrådet inte är benägen att vidta så omfattande åtgärder för den internationella hjälpen som jag har åsyftat.

Jag hade visserligen inte avsett åtgärder av särskilt stor omfattning, men när man som i det här aktuella fallet kan peka på goda skäl för ett ingripande — det var ju fråga om vänorten, vilket kan göra katastrofhjälp särskilt angelägen — så tycker jag att hjälpmöjlighet borde föreligga. I varje fall kan även en symbolisk hjälp betyda oerhört mycket.

Jag tror inte, herr talman, att det skulle vara så farligt att vidga det kommunala kompetensområdet. Vi torde få anledning att i ett annat sammanhang ta upp denna fråga. Jag ber att få tacka för det svar jag nu fått.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. skördeskadeersättning vid på grund av översvämning utebliven sådd

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Krönmark har frågat om jag anser det vara möjligt att genom provisoriska åtgärder inom skördeskadeskyddets ram möjliggöra, att om jordbrukare till följd av översvämningar ej kan beså mark före den 15 juni, de dock kan komma i åtnjutande av skördeskadeskydd.

Som svar på herr Krönmarks fråga vill jag meddela att de uppgifter om arealanvändning som lämnas för skördeskadeskyddet skall avges i början av juli och avse förhållandena den 26 juni. Vid denna tidpunkt är regelmässigt all sådd slutförd. Enligt vad jag inhämtat från statistiska centralbyrån har det hittills endast förekommit få undantag härifrån, och då har det gällt enstaka fält som stått obesådda och således inte kommit att omfattas av skördeskadeskyddet.

Som jag nämnde är det förhållandena den 26 juni som ligger till grund för uppgifterna till skördeskadeskyddet. Om det i år på grund av översvämningar skulle förekomma obesådda fält i större omfattning vid denna tidpunkt torde särskilda åtgärder få övervägas såsom kompletterande anmälningar som redovisar arealanvändningen vid en något senare tidpunkt.

Vidare anförde:

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga, som jag delvis ställt av beredskapsskäl.

I vissa regioner i mitt hemlän har man i år översvämningar för femte året i följd. Just i fjol — vilket också antytts

Svar på fråga ang. skördeskadeersättning vid på grund av översvämning utebliven sådd

i jordbruksministrernas svar — fanns det vissa arealer som på grund av översvämningar inte kunde besås. Dessa arealer kunde alltså inte medräknas vid beräkningen av skördeskadeersättning.

Det är klart att det här inte är fråga om särskilt många fall. Men det råkar vara så att vissa lantbrukare drabbas ganska hårt. Därför noterar jag med tillfredsställelse att statsrådet är redo att vidta kompletterande åtgärder, om problem av den här arten skulle uppträda även i år.

Detta gäller ju förhållanden där den enskilde inte har några som helst möjligheter att själv vidtaga åtgärder. Enligt systemets natur är han tvungen att beså fälten för att komma i åtnjutande av ersättning. Detta gör han kanske ganska sent — han besår igenslammade jordar när det både från den enskilde jordbrukarens synpunkt och från samhällets synpunkt vore bättre om han i stället bedrev ett trädesbruk under sommaren och sedan höstsådde arealen. Nu tar man alltså på sig utgifterna för sådd trots att man i och för sig vet att man inte får någon som helst avkastning av denna areal.

Saken borde kunna ordnas ganska smidigt genom att man efter anmälan till lantbruksnämnden finge arealerna besiktigade och alltså fick klart besked från en myndighet, att detta är arealer som på grund av översvämning inte kan besås inom sådan tid att det är rimligt att man skall kunna få fram gröda till full skörd.

Jag noterar som sagt att statsrådet är medveten om att något kan behöva göras och att han tydligen också är beredd att vidtaga extraordinära åtgärder. Jag tackar, herr talman, än en gång för svaret.

Chefen för jordbruksdepartementet,
herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag har bara en enda kommentar att göra till herr Krönmarks

inlägg, och det är att det inte bara är så där enkelt att konstatera att jordbrukaren inte kan beså viss mark på grund av översvämning. Ingen vet ju huruvida jordbrukaren hade avsett att just låta det området ligga i träda. Det är ett av problemen inom skördeskadeersättningsområdet.

Men som framgick av mitt svar är det ju inte den 15 juni som är den aktuella tidpunkten utan den 26 juni. Och vi har kommit fram till att skulle det vara speciella förhållanden i år, så får anmälningsstiden utsträckas in i juli månad.

Vidare har vi, om det skulle visa sig att förhållandena efter den 26 juni är så besvärliga att det inte går att beså viss mark, möjligheter att lämna ersättning från katastrofskyddet. Så har skett tidigare — exempelvis 1968, då vi på det sättet hjälpte en del jordbrukare. De kunde inte omfattas av skördeskadeersättningsområdet, men de fick hjälp från katastrofanslaget. Den möjligheten står alltså öppen för jordbrukare som eventuellt skulle råka ut för detta.

Dessutom visade det sig ju förra året att man i det område där herr Krönmark är bosatt och där man haft bekymmer för översvämningarna fick de bästa skördarna just på de marker som varit översvämmade, därför att det blev en så kraftig torka. Jag hoppas förden skull att de bekymmer man har i år också skall visa sig vara helt ogrundade.

Herr **KRÖNMARK** (m):

Herr talman! Den senaste delen av herr statsrådets historieskrivning måste jag tyvärr protestera mot. Jag råkar ju bo i detta område, och jag kan säga att just i de översvämmade områdena var sådden så sen att det trots den torka som sedan kom inte alls blev så goda skördar som herr statsrådet gör gällande att det blev.

Att jag begärde ordet på nytt beror,

herr talman, på att herr statsrådet menar att om man införde det system som jag förordar, så skulle enskilda lantbrukare kunna skaffa sig en ersättning för att de låter jord ligga i träda, ehuru de redan från början avsett att göra på detta sätt. Jag måste säga att lantbrukarna nog har en högre moral i sådana fall. Jag tror inte att någon otillbörligt skulle utnyttja ett system för att på det sättet få ekonomiska fördelar.

Och för övrigt, herr statsråd, gäller det här i stort sett mossmarker som översvämmats. Som lantbrukare har jag en del yrkeskunskap om dessa ting, och jag kan säga att det hör till undantagen att man har trädesbruk på sådana marker.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! För att inte några missförstånd skall uppstå vill jag framhålla att detta inte är en fråga om moral utan en fråga om teknik.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att man inom skördestatistiska nämnden just grubblar över hur man skall klara ersättningen åt de jordbrukare som hade ämnat beså mark under våren men inte kunde göra det på grund av översvämmingar. Man har emellertid funnit att det — av de skäl jag här angivit — är en mycket svår fråga. Och i skördestatistiska nämnden finns ju företrädare för jordbrukarna själva.

Detta är alltså ingen moralisk fråga utan det är en teknisk fråga, herr Krönmark.

Herr **KRÖNMARK** (m):

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att statsrådet så att säga tog tillbaka sin formulering en aning i fråga om lantbrukarna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. sammankopplingen av vissa lån till företagare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig om sammankopplingen mellan företagarföreningarnas direktlån och de statligt garanterade lånen till den mindre företagsamheten fyller något ändamål, när låntagaren har bankmässiga säkerheter.

Den av herr Andersson ställda frågan förefaller vara oklar. Det förhåller sig nämligen så enligt gällande bestämmelser att statligt kreditstöd endast får beviljas om synnerliga skäl föreligger, om sökande kan erbjuda sådan säkerhet, att lån bör kunna utlämnas av enskild kreditinrättning enligt vedertagna bankmässiga grunder. Härav följer, att det statliga kreditstödet är avsett som en komplettering vid sidan av den ordinarie kreditmarknaden. Detta gäller såväl lån mot statlig garanti som direktlån i form av hantverks- och industri- lån, vilka senare beviljas av företagarföreningarna.

Vidare anförde

Herr **ANDERSSON** i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

Före 1968 och innan vi fick de nya bestämmelserna för företagarföreningarnas utlåningsverksamhet kunde låntagaren ha både ett statsgarantilån och ett direktlån. Detta går inte längre om statsgarantilånet överstiger 150 000 kronor.

Företagarföreningarna får nu låna ut maximalt 150 000 kronor. Om låntagaren tidigare har ett statsgarantilån på exempelvis 300 000 kronor och har amorterat av 150 000, varefter det kvarstår ett överhypotek på 150 000 kronor, har han inte — om han är i behov av ett tillfälligt lån — några möjligheter

Fastighetsbildningslag

att hos företagarföreningarna få ett direktlån.

Om man sysslar med dessa frågor, har man därför mycket svårt att förstå vilken logik det ligger i att man inte skall kunna få ett direktlån om man tidigare tagit upp ett statsgaranterat lån, men att detta skall gå bra, om det tidigare lånet utgörs av ett privatlån. I båda fallen förutsättes dock att bankmässiga säkerheter föreligger.

I dag har de mindre företagen det speciellt bekymmersamt, eftersom de i vissa avseenden har svårt att fullfölja sina betalningar. De arbetar nämligen ofta med mycket litet rörelsekapital. Jag tycker att man borde kunna klara upp denna fråga. Inom företagarföreningarna förstår man inte var konsekvensen ligger i kopplingen mellan industrigarantilån och direkta lån, när man ändå kan erbjuda bankmässiga säkerheter. Inom inrikesdepartementet borde man enligt min mening närmare studera denna fråga för att försöka få en ändring till stånd.

Härmed var överläggningen slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att den å dagens förteckning upptagna frågan av herr Nordstrandh (m) ang. tidpunkten för meddelande av beslut om intagning till socialhögskola finge besvaras i samband med behandlingen av punkten 16 i statsutskottets utlåtande nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1970/71 till högre utbildning och forskning m. m. jämte motioner.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 132, med förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen (1956:623).

§ 6

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bankoutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1436—1440.

§ 7

Föredrogs den av fru *Nettelbrandt* (fp) vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Löffberg angående ökad arbetsdemokrati inom den statliga förvaltningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Fastighetsbildningslag

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till fastighetsbildningslag jämte motioner.

Genom en den 26 september 1969 dagtecknad proposition, nr 128, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till fastighetsbildningslag.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande.

I propositionen läggs fram förslag till fastighetsbildningslag. Förslaget, som innebär genomgripande ändringar i de nuvarande bestämmelserna om fastighetsbildning, syftar till att möjliggöra en enkel, snabb och effektiv handläggning av fastighetsbildningsfrågorna. Genom förslaget ställs hjälpmedel till förfogande för att aktivt åstadkomma en rationell fastighetsindelning. Detta gäller såväl jord- och skogsbrukets rationalisering som fastighetsbildning för bebyggelseändamål. Enhetlig lagstiftning föreslås för land och stad. Den nya lagen skall således ersätta både

Fastighetsbildningslag

1917 års lag om fastighetsbildning i stad och 1926 års lagar om delning av jord på landet och om sammanläggning av fastigheter på landet. Också vissa andra lagar kan upphävas, bl. a. 1952 års lag om sammanföring av samfälld vägmark och järnvägsmark med angränsande fastighet.

Lagförslaget innebär en förenkling av regelsystemet på bl. a. det sättet att antalet former för fastighetsbildning minskar. — — —

Vid sidan av de olika fastighetsbildningsinstituten föreslås ett institut som kallas fastighetsbestämning. Detta har till främsta uppgift att tjäna som medel för att fastställa den gällande fastighetsindelningens beskaffenhet. — — —

I fråga om domstolarna och rättegången i mål om fastighetsbildning och fastighetsbestämning innehåller förslaget väsentliga nyheter. — — —

Överinstans över fastighetsbildningsmyndigheten är enligt förslaget fastighetsdomstolen. — — —

Förslaget innehåller slutligen vissa huvudregler om fastighetsregister. Det förutsätts att fastighetsregistreringen i övrigt skall regleras genom bestämmelser som meddelas av Kungl. Maj:t.

Propositionen upptar inte förslag till övergångs- och följdlagstiftning. Förslag därom kommer att läggas fram senare. Avsikten är att fastighetsbildningslagen skall träda i kraft den 1 januari 1972.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 884 av herr *Alexanderson m. fl.* och II: 1044 av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes

»dels att riksdagen kompletterar 3 kap. i lagförslaget med en bestämmelse, utformad i huvudsak i enlighet med 3 kap. 4 § i fastighetsbildningskommitténs förslag och av innehåll, att stödjordbruk i vissa fall kan godtagas som lämplig jordbruksfastighet, särskilt då

så är påkallat från miljövärdssynpunkt, dels att riksdagen, med förklaring att 8 kap. i förslaget rörande tvångsinlösen av fastighet icke kan godtas i föreslaget skick, hemställer hos Kungl. Maj:t om nytt förslag i denna del före lagens ikraftträdande»;

B. de likalydande motionerna I: 885 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1051 av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner bl. a. hemställdes att riksdagen vid behandling av proposition 1969: 128 med förslag till fastighetsbildningslag måtte

1. besluta förtydliga bestämmelserna i 3 kap. beträffande villkor för fastighetsbildning så att av lagtexten framginge att möjlighet föreläge att i samband med fastighetsreglering behålla befintliga fastigheter av typ deltids- eller stödjordbruk efter ombildning;

— — —

6. avslå propositionen såvitt avsåge tvångsinlösen och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att nytt förslag i denna del förelades riksdagen med beaktande av i motionerna anförda synpunkter;

C. de likalydande motionerna I: 909 av herr *Skärman* och II: 1059 av herr *Nilsson* i Lönsboda;

D. de likalydande motionerna I: 912 av herr *Wanhainen* och II: 1048 av herrar *Gadd* och *Östrand*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen till Kungl. Maj:t ingår med en begäran om att åtgärder vidtages för att förhindra exploatering som ej är lämplig enligt kommunens uppfattning»;

E. motionen II: 77 av herr *Lundberg*, vari hemställdes

»att riksdagen måtte besluta, att med hänvisning till landslag och regeringsformens 77 och 78 §§ avslå Kungl. Maj:ts proposition 1969: 128 jämte aviserade kommande propositioner i fråga om sakrätter, samt

att uppdraga åt Kungl. Maj:t att genom kommissioner eller på annat sätt skyndsamt göra en förteckning av samtliga kronan tillhöriga egendomar och

Fastighetsbildningslag

utan tidsutdräkt återkräva dem till kronan jämte ersättning för egenmäktigt nyttjande»;

F. motionen II: 462 av herr *Tobé*, vari hemställdes

»att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 15 kap. i förslaget till fastighetsbildningslag att de allmänna organen byggnadsnämnd, överlantmätare, länsstyrelse, lantbruksnämnd samt fastighetsregisterförare hänvisas att använda rättsmedlet underställning, då prövning av fastighetsdomstol anses erforderlig; samt

att vederbörande utskott får i uppdrag att utarbeta erforderlig lagtext och följdändringar i lagförslaget»;

G. motionen II: 1069 av herr *Tobé*.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionen II: 77;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 884 och II: 1044 samt I: 885 och II: 1051, samtliga såvitt avsåge stödjordbruk, antaga 3 kap. 5 § första stycket och 9 § i det vid propositionen 1969: 128 fogade förslaget till FBL;

C. att riksdagen måtte antaga 3 kap. 5 § andra stycket i förslaget till FBL;

D. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 909 och II: 1059 antaga 4 kap. 1—32 §§ i förslaget till FBL;

E. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1069 antaga 4 kap. 33—42 §§ i förslaget till FBL;

F. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 885 och II: 1051, såvitt avsåge frågan om rätt att påkalla fastighetsreglering, antaga 5 kap. 3 och 5 §§ i förslaget till FBL;

G. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 885 och II: 1051, såvitt däri yrkades att 6 kap. 2 § andra stycket i förslaget till FBL skulle utgå;

H. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 885 och II: 1051, såvitt avsåge ändrad lydelse av 6 kap. 2 § andra stycket, antaga förslaget till FBL i nämnda del;

I. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 884 och II: 1044 samt I: 885 och II: 1051, samtliga såvitt avsåge inlösen, antaga 8 kap. i förslaget till FBL;

J. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 462 antaga 15 kap. 2 och 7—11 §§ samt 16 kap. 2, 3, 11 och 15 §§ i förslaget till FBL;

K. att riksdagen måtte — med förklaring att propositionen icke kunnat oförändrad bifallas — för sin del antaga i utskottets hemställan intaget förslag till lydelse av 2 kap. 2 § samt 5 kap. 12, 24 och 25 §§ i förslaget till FBL;

L. att riksdagen måtte antaga lagförslaget i de delar som ej omfattades av utskottets hemställan under B—F och H—K;

M. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 912 och II: 1048 ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående reglering av glesbebyggelserätten;

N. att motionerna I: 885 och II: 1051 i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

O. att motionerna I: 912 och II: 1048 i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid B i utskottets hemställan

I. beträffande frågan om nybildning av stödjordbruk av herrar *Åkesson* och *Ernulf* (båda fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte *dels* med avslag på motionerna I: 884 och II: 1044 samt I: 885 och II: 1051, samtliga såvitt avsåge stödjordbruk, antaga 3 kap. 5 § första stycket och 9 § i förslaget till FBL, *dels* i anledning av motionerna I: 884 och II: 1044 ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående nybildning av stödjordbruk;

Fastighetsbildningslag

Vid C i utskottets hemställan

II. beträffande frågan om hänsyn till samverkansförhållanden vid tillämpning av det särskilda lämplighetskravet för skogsbruksfastigheter av herrar *Åkesson* (fp), *Ernulf* (fp) och *Hedin* (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte *dels* antaga 3 kap. 5 § andra stycket i förslaget till FBL, *dels* ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående hänsyn till samverkansförhållanden vid tillämpning av nämnda lagrum;

Vid E i utskottets hemställan

III. av herrar *Ernulf* och *Tobé* (båda fp), utan angivet yrkande;

Vid I i utskottets hemställan

IV. beträffande inlösenreglerna av herrar *Greback* (cp), *Åkesson* (fp), *Ebbe Ohlsson* (m), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Ernulf* (fp), *Hedin* (m) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte *dels* — med förklaring att propositionen icke kunnat oförändrad antagas — med bifall till motionerna I: 884 och II: 1044 samt I: 885 och II: 1051, samtliga i vad de gällde inlösen, avslå propositionen, såvitt avsåge 8 kap. om inlösen, *dels* hos Kungl. Maj:t anhålla att nytt förslag till bestämmelser i ämnet förelades riksdagen med beaktande av vad reservanterna anført, *dels* ock hos Kungl. Maj:t anhålla att förslag till följdändringar i FBL i anledning av att 8 kap. utginge förelades riksdagen;

Vid J i utskottets hemställan

V. beträffande frågan om sättet för fullföljd, då talan fördes av allmänt organ, av herr *Tobé* (fp), vilken ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 462, såvitt avsåge fastighetsregisterförare, och bifall till motionen i övrigt — med förklaring att pro-

positionen icke kunnat oförändrad bifallas — för sin del antaga av reservanten framlagt förslag till lydelse av 15 kap. 2 och 7—11 §§ samt 16 kap. 2, 3, 11 och 15 §§ i förslaget till FBL, innebärande att byggnadsnämnd, överlantmätare, länsstyrelse och lantbruksnämnd ägde fullfölja talan mot fastighetsbildningsmyndighetens beslut genom underställning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **GREBÄCK** (cp):

Herr talman! Jag har ansett det angeläget att redan vid början av debatten om förslaget till ny fastighetsbildningslag stanna något inför de allmänna principerna. Jag förmodar att det blir anledning att senare under debattens gång återkomma till en diskussion om reservationerna.

Det står nog klart för var och en att det är ett högst betydelsefullt lagförslag som riksdagen nu har att ta ställning till. Ett mycket långvarigt och omfattande lagstiftningsarbete står inför sin fullbordan. Det är ett mycket förtjänstfullt arbete som lagts ned från olika håll, och det är min och utskottets förhoppning att den nya fastighetsbildningslagen skall komma att motsvara de krav man skall ha rätt att ställa på en väl anpassad lagstiftning inom detta viktiga samhällsområde.

Reglerna om delning av jord har gammal hävd i vårt land. Redan i de gamla landskapslagarna finns bestämmelser härom. Reformen på området har sedan avlöst varandra genom århundradena. De jordbrukspolitiska målsättningarna har växlat och satt sin prägel på lagstiftningen under olika perioder. Det är klart att den länk i kedjan som fastighetsbildningslagen utgör är präglad av vår tids värderingar och problem.

Kännetecknande för vår tid sägs vara bl. a. föränderligheten. Utvecklingen i

Fastighetsbildningslag

samhället går nu på de flesta områden mycket snabbt. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen ställer krav som vi bara för några år sedan knappast kunde ana oss till. Inte minst gäller detta inom fastighetsbildningsområdet. Jag vill erinra om tätorternas och industrisamhällellenas tillväxt, som ställer krav på ändrad markanvändning. Den ökade standarden medför att människor efterfrågar mark för fritidsbebyggelse i en helt annan utsträckning än tidigare. Inom jordbruket läggs varje år ned minst 10 000 brukningsenheter, och den takten i nedläggningen väntas stå sig i åtskilliga år framåt. Fastighetsbildningen måste anpassas till det nya läget. Jordbruksfastigheterna blir större och större för att ge underlag för kapitalkrävande investeringar i byggnader och maskiner. Inom skogsbruket har mekaniseringen lett till allt högre krav på stora behandlingsytor. Jordbrukaren som med såg, yxa och häst själv drev ut virket från den egna skogen tillhör snart historien. Strukturrationalisering är också inom skogsbruket tidens lösen.

Många verksamheter och funktioner är alltså beroende av fastighetsindelningen och av att denna snabbt kan ändras. Markanvändningen är ständigt underkastad krav på förändringar till följd av dynamiken och rörligheten i samhället. Det är givetvis ytterst viktigt att dessa ändringar kan genomföras på ett snabbt, enkelt och billigt sätt.

Ser man på den gällande lagstiftningen, främst 1926 års jorddelningslag, kan man snabbt konstatera att den i många avseenden är bristfällig. Till största delen har detta sin grund i den lagstiftningsmetod som använts. Grovt räknat finns det två olika sätt att stifta lag: en äldre och en modernare metod. Den äldre metoden gick ut på att man i detalj tog upp vissa konkreta problem och angav direkt i lagen hur dessa skulle lösas. Man band de tillämpande myndigheterna mer eller mindre hårt vid vissa förfaranden och hindrade dem

från att ta hänsyn till omständigheterna i de särskilda fallen. En sådan lagstiftning blir i regel snabbt föråldrad, och det är detta som inträffat i fråga om jorddelningslagen.

Här har vi en av huvudanledningarna till alla de problem som i dag finns inom fastighetsbildningsväsendet.

Den andra lagstiftningsmetoden, som i hög grad sätter sin prägel på fastighetsbildningslagen, innebär att lagreglerna är allmänt hållna så att de smidigt kan anpassas till den tekniska utvecklingen och ändrade samhällsförhållanden. De speciella omständigheterna i varje särskilt fall kan vidare fullt ut beaktas. Även en sådan metod har naturligtvis sina risker, bl. a. kan tillämpningen bli ojämn, men jag tror att den avgjort är att föredra framför den stelbenthet som utmärker den äldre lagstiftningen. Motiven ger också i många fall utförliga anvisningar för tillämpningen av lagen. Ytterligare tillämpningsföreskrifter och exempel kommer att utarbetas. Vi får i övrigt lita på att förrättningsmännen är så kloka att de på ett förnuftigt sätt kan avväga olika intressen mot varandra. Det råder ingen tvekan om att fastighetsbildningslagen kommer att ställa stora krav på förrättningsmännen. Utbildningen och informationen om den nya lagen blir mycket viktiga, och utskottet förutsätter att tiden fram till ikraftträdandet effektivt tas till vara.

Innan jag går in på vissa detaljer i förslaget vill jag betona en sak som jag tror är mycket betydelsefull, nämligen vikten av att förrättningsmännen vid fastighetsregleringar så långt det är möjligt försöker få fram lämpliga lösningar på frivillig väg. Vissa tvångsbestämmelser är säkerligen nödvändiga, men de bör användas med den största försiktighet. Alla vägar att nå enighet bland sakägarna bör prövas. Det finns flera exempel på förrättningar som har dragit ut på tiden i det oändliga och kostar stora summor pengar utan att

Fastighetsbildningslag

ändå ge något bra resultat — just av den anledningen att man har försökt tvinga på sakägarna vissa lösningar. Vårt lantmäteri är i dag arbetstyngt, väntetiderna blir ofta långa och jag är övertygad om att lantmätarna får fullt upp att göra även om de i första hand koncentrerar sina krafter på företag och lösningar som sakägarna frivilligt är beredda att biträda.

I övrigt vill jag framhålla den stora betydelse som institutet fastighetsreglering kan beräknas få. Såvitt utskottet kunnat finna har vi här fått ett snabbt och effektivt instrument för att genomföra förbättringar i fastighetsbeståndet inom ett område eller en trakt. Särskilt gäller detta inom jordbruk och skogsbruk, men jag är övertygad om att fastighetsregleringen med den smidighet som utmärker den blir av stor betydelse också inom tätorterna.

Jag övergår nu till att med några ord beröra motionsyrkanden och en därav föranledd reservation, som jag själv har biträdd. Först vill jag dock betona att vi inom utskottet har varit ense om de stora förtjänster som förslaget i övrigt har. Reservationerna berör i det stora hela detaljer, men reservationen IV tar upp en enligt min mening viktig detalj.

Enligt fastighetsbildningslagen skall inlösen kunna ske inom ett område som berörs av en större och mer genomgripande fastighetsreglering. Vi reservanter är liksom utskottsmajoriteten beredda att acceptera att inlösenmöjligheter står till förfogande; det är utformningen av bestämmelserna som vi vänder oss mot. Vi menar att förrättningsmännen har fått alltför många befogenheter samlade hos sig. Vid expropriation prövas frågan om tillstånd till åtgärder av Kungl. Maj:t efter ett omfattande remissförfarande, varefter det ankommer på expropriationsdomstol att bestämma ersättningen och besluta i övriga frågor rörande expropriationen. Enligt förslaget läggs däremot prov-

ningen i samtliga dessa hänseenden på förrättningsmännen.

En sådan lösning vill vi i likhet med åtskilliga remissinstanser inte godta. Vi tror att den medför risker för att förtroendet för förrättningsmännen på sikt kan komma att undergrävas genom att den dubbla ställningen av åklagare och domare läggs på samma personer. Vi menar att inlösenbestämmelserna har sin rätta plats i expropriationslagen. Förfarandet enligt denna är för närvarande ganska tungrovt, men arbete med att få en bättre ordning till stånd pågår. Det bör vara möjligt att nå en väsentlig förbättring av regelsystemet som gör att expropriationslagen kan accepteras även med hänsyn till önskemålen om ett snabbt och enkelt förfarande.

Som framgår av reservationen har vi också i övrigt vissa erinringar mot utformningen av förslaget. Jag nöjer mig här med att hänvisa till reservationen.

Jag ber till slut, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan utom såvitt avser moment I. Jag yrkar därvidlag bifall till reservationen IV.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Nu gällande regler i fastighetsbildningslagen för stad och jorddelningslagen fastställdes 1917 respektive 1926. De har sedan ändrats på olika sätt och är naturligtvis inte i stil med tidens krav. De har dock fungerat något så när under en tid av hektisk omvandling av fastighetsindelningen såväl när det gäller tätbebyggelse som strukturrationalisering inom jordbruk och skogsbruk.

Jorddelningslagens språkdräkt har utsatts för hård kritik. Jag hoppas att den kritiken inte behöver belasta fastighetsbildningslagen — jag inte endast hoppas utan är övertygad om det. Justitierådet Birger Wedbergs lilla studie »Lagstil» som kom ut 1928 — det år då jorddelningslagen trädde i kraft — har hämtat många för att inte säga flerta-

Fastighetsbildningslag

let exempel från jorddelningslagen. Han urskuldar lagskrivarna med att de strävat efter största möjliga tydlighet och fullständighet därför att lagtillämpningen närmast ankommer på andra än jurister. Wedberg invänder i alla fall att denna strävan här och var tagit sig uttryck som vittnar om en hart när förolämpande misstro till lantmäterikårens intelligens och goda vilja.

En av de paragrafer i jorddelningslagen som det något skrattats åt är hämtad från skiftesstadgan hundra år tidigare. Jag finner anledning läsa upp något ur den. För det första skall ägolott utläggas i allenast ett skifte om så är möjligt. I annat fall vare två skiften tillåtna. Går inte det, må till ägolott läggas tre eller flera skiften. Det var alltså 1800-talets propaganda för att samla ägora på ett område och få en strukturrationalisering till stånd.

När justitieministern statsrådet Geijer nu är närvarande i kammaren finner jag anledning citera vad en av hans förfäder — som också var riksdagsman på Uppsalabänken — nämligen Erik Gustaf Geijer sade när man på sin tid höll på med skiftesstadgan. Han kommenterade just bestämmelsen om ett, två, tre eller flera skiften. »Jag påminner blott att enligt all logik, då undantagen överstiga regeln, de även upphäva den. Hörer nu större delen av rikets jord till undantagen, så hörer ock den nya skiftesstadgan ej till Sverige, utan må själv utflytta och söka sig ett fädernesland.»

Passusen om utflyttningen var ju litet vitsig; detta kom ju nu för första gången in i skiftesstadgan. Men han var över huvud taget missnöjd med skiftesstadgan, och det berodde just på att han inte trodde på enskiftesprincipen. Han sade: »Jag är varken lanthushållare eller lagkunnig eller driven i lantmäteriet eller har någon jord att mäta. Men en blick för mitt fäderneslands fördelar efter mitt mått, tillskriver jag mig utan betänkanke. — — — den nya stad-

gans fördärvliga verkan, om den ej hämmas, har väckt min uppmärksamhet.»

Nu har ett förslag till fastighetsbildningslag framlagts efter trettio års förberedelser i olika omgångar. Det är en föredömlig nyskapelse som emellertid därför inte skär av förbindelserna med äldre lagstiftning och tradition. Enligt direktiven till 1953 års fastighetsbildningskommitté, som slutfört utredningsarbetet, skulle förfarandet göras snabbara, enklare och billigare. Det återstår att se om det kommer att bli så.

Snabbheten kommer naturligtvis att bli svårare och svårare att uppnå. Det blir lättare att göra förfarandet snabbt så till vida att en hel del tekniska hjälpmedel som datamaskiner och annat nu underlättar hanterandet. Men samhället har blivit mer komplicerat. Det allmänna som det talas om på många ställen inte bara i denna lagstiftning, d. v. s. stat och kommun, planerar inom skilda sektorer, och fastighetsbildningen skall i görligaste mån tillgodose dem alla. Rättssäkerheten fordrar också sin uppmärksamhet.

Det andra önskemålet — det som avsåg enkelhet — har tillgodosetts bl. a. genom att man slagit ihop reglerna för land och stad, och vidare genom att antalet förrättningslag blivit färre och genom att handläggningssättet kan anpassas även till enkla förhållanden. Man behöver inte se fastighetsbildningsförrättningen som en domstolsprocess. Ibland är den likheten slående, men i flertalet fall är lantmäteriet att betrakta som ett beställningsskrädderi; kunderna — en eller flera sakägare — önskar få sakkunnig hjälp med en viss omvandling av eller bestämning av gränserna för sina fastigheter. Till förenklingarna får också anses höra att servitutsfrågorna nu kan behandlas analogt med övriga förrättningar enligt fastighetsbildningslagen och även i full utsträckning kan kombineras med sådana.

Att det tredje villkoret — att förfarandet skulle bli billigare — skulle

Fastighetsbildningslag

kunna uppfyllas kan man inte direkt utläsa av förslaget till fastighetsbildningslag. Men naturligtvis kan möjligheterna till snabbare och enklare förfarande medverka till att göra det billigare; gällande lantmäteritaxa liksom stadsmäteriväsandets taxor är ju direkt beroende av tidsåtgången. Priset per tidsenhet har ju på senare år höjts med flera hundra procent. Jag kan som exempel nämna att lantmätarens dagarvode på 1940-talet var 12 kronor; nu ligger timarvode i närheten av 100 kronor.

När nu förslaget till ny fastighetsbildningslag kommit på riksdagens bord är det först att konstatera att stor enighet råder om lagverkets utformning och innehåll. Det må dock tillåtas mig att göra några kommentarer till tredje lagutskottets utlåtande nr 35. Propositionens tre delar omfattar mer än 1 200 sidor, och det må förlåtas även en yrkesman att man inte kunnat smälta allt under den allmänna motionstiden och under utskottsbehandlingen. Jag har därför en del kommentarer att göra som jag tycker har en viss betydelse.

Först några ord om detta förslags förhållande till jordabalksförslaget, som också är under riksdagens prövning men som inte kommer att slutbehandlas förrän under höstriksdagen. Det finns i förslaget till fastighetsbildningslag hänvisningar till en kommande jordabalk, och det inger naturligtvis betänkligheter från formell synpunkt, särskilt som man gjort åtminstone en hänvisning — den som återfinns i 5 kap. 30 § — till ett lagrum i jordabalken som inte har det paragrafnummer som anges i jordabalkspropositionen.

Vi skall alltså anta en lag som hänvisar till ett förslag som inte är sådant som man tänkte sig när propositionen skrevs.

I jordabalken 1 kap. 1 § sägs att fastegendom är jord och att den indelas i fastigheter. Fastighetsbildningslagens 1 kap. talar så om hur fastighetsindel-

ningen kan ändras. I 3 § har ordet »mark» insmugit sig, vilket kan synas onödigt. Vad som är jord i jordabalken är mark i fastighetsbildningslagen, och i båda ingår vattenområden i förekommande fall.

2 kap. innehåller grundläggande bestämmelser om fastighetsbildning. I 1 § räknas de olika fastighetsbildningsinstituten upp — det är fastighetsreglering för ombildning av fastigheter och det är avstyckning, klyvning och sammanläggning för nybildning. Delning av samfällighet, som inte är så ovanlig och som nu företas genom laga skifte, avses enligt departementschefens uttalande kunna äga rum som marköverföring vid fastighetsreglering. Den som känner till förhållandena saknar annars en beskrivning av hur det skall gå till, men det framgår alltså av motiven.

I 3 kap. beskrivs villkoren för fastighetsbildning. Till 1 § om allmänna lämplighets- och aktualitetskrav finns en intressant kommentar angående s. k. överstora tomter, särskilt för fritidsändamål. I anledning av ett ändringsförslag från lagrådet har departementschefen tagit upp ett resonemang om vidsträckta tomtplatser. Det framförs som en, låt vara stillsam, kritik av ett avgörande i högsta domstolen förra året. Departementschefen antyder att den nya fastighetsbildningslagen inte kan tolkas så generöst. Bebyggelsefastigheter bör enligt departementschefen begränsas till i huvudsak det område som verkligen kan begagnas mer intensivt som tomtplats. Det är ett ställningstagande som lantmätarna länge har efterlyst och som för framtiden ger klarare linjer.

Sedan bör det bemärkas att i 2 § planvillkoren nu har uttryckts positivt. Man skall alltså göra fastighetsbildningen i enlighet med planen — det gamla villkoret var att fastighetsbildningen inte stred mot planen. Vidare framgår av kommentarerna att tomtindelningen blir ett planinstitut i framtiden när det-

Fastighetsbildningslag

ta lagverk är helt och hållet färdigt.

Det finns möjlighet att ge dispens för avvikelser från planerna. En nyhet, som hämtats från byggnadslagstiftningen, är att länsstyrelsen kan delegera dispensgivningen till byggnadsnämnd, vilket är tillfredsställande.

Nu gällande regler om bildande av stödjordbruk har inte överförts till fastighetsbildningslagen. Däremot har villkoret för bildande av jordbruksfastighet formulerats så, att fastigheten skall ge tillfredsställande lönsamhet. Det ersätter nuvarande formulering, att fastigheten skall ge brukaren och hans familj tillfredsställande bärgning — kravet på familj jordbruk har alltså ändrats till »tillfredsställande lönsamhet».

Av ordalydelsen i fastighetsbildningslagen kunde man möjligen dra den slutsatsen att en jordbruksfastighet kan bildas, om en person som på grund av deltidsarbete kan ägna en del av sin arbetskapacitet åt ett mindre jordbruk, kan beräknas erhålla tillfredsställande lönsamhet genom jordbruket. Nu har departementschefen tagit oss ur den villfarelsen genom klara uttalanden, att nybildning av stödjordbruk inte får ske. Tillgången på sådana motsvarar mer än väl efterfrågan.

Jag tycker det är onödigt att i vår föränderliga tid dra så strikta gränser. Det är inte säkert att det lediga småbruket ligger på det rätta stället för den som söker och behöver en utfyllnad till annan yrkesverksamhet. Herrar Åkeson och Ernulf har på denna punkt i utskottets utlåtande avgivit en reservation som jag har viss sympati för, men jag avstår ändå från att yrka bifall till den. Jag misstänker att utvecklingen så småningom kommer att förändra synen på detta.

I utskottsutlåtandet framhålles att statsmakterna vid behandlingen av skilda naturvårdsfrågor har uttalat, att naturvården inte skall främjas genom generellt jordpolitiska åtgärder. Det

hänger just ihop med frågan om stödjordbruken. Departementschefen har sagt att sådana saker skall ordnas i samband med naturvårdspolitikens utformning. När man beträffande vissa områden finner att det skulle vara lämpligt att vårda landskapsbilden genom jordbruk av den här karaktären, är det emellertid tveksamt, om naturvårdspolitik kan fullföljas på grund av denna spärr i fråga om fastighetsbildningen. Jag beklagar att så strikta gränser har dragits.

4 kap. handlar om fastighetsbildningsmyndigheten. Jag vill här särskilt understryka vikten av samarbete med sidoordnade myndigheter och organ. Fastighetsbildningen ingår som ett led i samhällsplaneringsåtgärderna, och det fordras god ömsesidig kontakt bl. a. med de kommunala organen och då främst byggnadsnämnden. Det räcker inte med bara de underrättelser som stadgas i lagförslaget, utan här fordras ett direkt samarbete oberoende av underrättelserna.

I en motion, II:1969, har jag tagit upp frågan om möjligheterna att besluta om ersättning åt sakägare för utredningskostnader vid förrättning. Erfarenheten har visat att större fastighetsregleringar enligt nuvarande ordning främjas, om sakägarna redan vid förrättningen utnyttjar sakkunskap av skilda slag för att utforma sin bedömning av olika alternativa lösningar. Förrättningsmannen har en viktig informationsuppgift, men den måste fullgöras med stor försiktighet då stridiga intressen står mot varandra. Det måste då vara en fördel om utredningen blir så fullständig som möjligt vid förrättningen och inte uppskjuts till en eventuell domstolsbehandling. Departementschefen antyder att frågan om ersättning kan beaktas vid fördelningen av förrättningskostnaden. Jag anser det vara helt förkastligt att blanda samman dessa ersättningsfrågor.

Utskottet har behandlat motionen

Fastighetsbildningslag

mycket välvilligt och utgår från att hit-hörande spörsmål skall uppmärksammas av regeringen t. ex. i samband med prövning av fri rättshjälp i förvaltningsrättskipningen. Jag har därför inte reserverat mig på denna punkt. Jag anser att skrivningen är så välvillig som jag kan önska.

5 kap. innefattar de allmänna bestämmelserna om fastighetsreglering. 3 § innehåller bestämmelser om rätten att påkalla fastighetsreglering. En sådan rätt tillkommer naturligtvis i första hand sakägarna-fastighetsägarna. En nyhet är att den som begär expropriation kan påkalla fastighetsreglering för att underlätta expropriationen. Byggnadsnämnd kan också göra detta när det gäller tätbebyggelse, och likaså länsstyrelse, överlantmätare eller lantbruksnämnd om fastighetsregleringen är av större betydelse från allmän synpunkt.

För närvarande har vägförvaltningen enligt en bestämmelse i allmänna väg-lagen rätt att söka ägoutbyte i vissa fall. En sådan möjlighet skall väl bibehållas, och jag föreställer mig att vägförvaltningen i framtiden kan gå via länsstyrelsen eller överlantmätaren för att få till stånd en förändring.

I övrigt vill jag i detta sammanhang särskilt understryka de bestämmelser i 5 § som innebär att fastighetsreglering på begäran av myndighet inte får äga rum, om sakägare med ett väsentligt intresse i saken mera allmänt motsätter sig reglering. Erfarenheten från tillämpningen av dalalagen visar hur svårt det är att på rimlig tid nå ett ändamålsenligt resultat då jordägarna — nu heter det kanske markägarna — inte är med på noterna från början.

I 5 kap. 22 § föreskrivs att fastighetsbildningsmyndigheten kan meddela byggnadsförbud inom regleringsområdet. Dispensmyndighet är fastighetsbildningsmyndigheten. Detta förfarande kan också i princip tillämpas inom planlagt område, vilket givetvis innebär att man måste ha god kontakt med

vederbörande byggnadsnämnd, så att det inte om varandra föreligger byggnadsförbud enligt byggnadslagen och enligt fastighetsbildningslagen utan att man bevakar dessa frågor på ett ensartat sätt.

I samband härmed bör även uppmärksammas att rivning av byggnad enligt 24 § och flyttning av byggnad enligt 25 § kan behöva föregås av byggnadslovsbeslut av byggnadsnämnden och att alltså förrättningsmännen får vara uppmärksamma på att inte bara meddela bestämmelser om rivning eller flyttning av byggnad, utan att också se till att byggnadsnämnden i de fall då så erfordras sanktionerar det.

Arrendereglerna i nuvarande 2 kap. 27 § nyttjanderättslagen jämställer lantmäteriförrättning med naturkatastrof då det gäller för arrendator att få nedläggning i arrendeavgiften. Det har naturligtvis stärkt självkänslan hos vissa lantmätare, i varje fall har det stärkt deras ansvar när de gör en förrättning. Motsvarande regler är nu överförda till 5 kap. 12 § fastighetsbildningslagen. Av 34 § framgår också att sådan arrendator är sakägare vid förrättningen. I sistnämnda paragraf omnämnes även samfällighetsrätt, en konstruktion för samverkan som departementschefen uteslutit ur det framlagda förslaget till jordabalk. Här föreligger alltså en formell felaktighet, om jag så får säga, men frågan kanske tas upp vid höst-riksdagen, enligt vad som förljudits från justitiedepartementet närstående kretsar.

Kapitel 7 handlar om servitut. Där finns ingen definition om vad servitut är för någonting, utan man får söka ledning i jordabalksförslaget, alltså den blivande jordabalken. Fastighetsreglering som avser servitut kan omfatta bildande av servitut, ändring av servitut och upphävande av servitut. Förfarandet kan omfatta såväl s. k. jorddelningsservitut, alltså sådant servitut, som tillskapas vid lantmäteriförrättning, om

Fastighetsbildningslag

jag får uttrycka det så, som avtalsservitut, alltså sådana som tillkommit genom avtal mellan sakägare och kan vara in-tecknade och framdeles inskrivna.

Av ett uttalande i jordabalkspropositionen tycks framgå, att ett avtalsservitut, som t. ex. ändrats till sitt läge vid fastighetsreglering, fortfarande är att anse som ett avtalsservitut och alltså för sitt bestånd blir beroende av inskrivning. Ofta är det väl så, att ett avtalsservitut kommer att behandlas i samband med andra åtgärder vid fastighetsreglering och då får karaktären av jorddelningsservitut. Så fort ett servitut behandlas enligt fastighetsbildningslagen borde det enligt min mening överföras till att bli förrättningsservitut (jorddelningsservitut).

Reglerna i 7 kap. 4 § om ändring av servitut inom vissa planområden innebär en sådan förrättningsåtgärd, som jag föreställer mig att det ligger nära till hands för byggnadsnämnden att aktualisera genom nämndens rätt att anhängiggöra förrättningar.

I kap. 8 behandlas inlösenfrågorna. Beträffande detta finns en reservation fogad till utskottets utlåtande, där man radikalt yrkar avslag på propositionen i denna del och begär ett nytt förslag. Jag håller med reservationerna om att då mark behöver överföras från en fastighet till en annan detta helst bör ske genom frivilliga överenskommelser. På denna grundval bygger också propositionen och den tradition som under senare år utbildats vid stora fastighetsregleringar. Men ibland kan tvång behöva tas till hjälp, och därför fordras det inlösenregler.

Reservanterna vill tydligen — och det bekräftades av utskottets ärade ordförande — överföra dessa inlösenbestämmelser till expropriationslagen. Det är en uppfattning som jag inte alls kan dela. Jag har erfarenhet av både nuvarande förrättningsförfarande och av expropriationsprocessen, och den erfarenheten säger mig att många

tvångsförvärv av mark skulle må väl av att avdramatiseras och överföras från behandling vid expropriationsdomstol till inlösen av den typ som finns angiven i 8 kap. fastighetsbildningslagen.

10 kap. om avstyckning föranleder mig till en början att med tillfredsställelse notera, att utskottet tagit upp frågan om förfogande över andelar i häradsallmänningar och motsvarande. Jag hade helst sett att nuvarande regel, 19:12 i jorddelningslagen, direkt hade överförts till fastighetsbildningslagen, men när så inte skett är det viktigt att utskottet gjort detta klara uttalande, att sådan andel i allmänning vid avstyckning skall tilldelas styckningsdel som skall utgöra eller tillhöra jordbruksfastighet.

10 kap. 8 § behandlar det fall då styckning grundas på avtal. Erfarenheten visar att flertalet avtal inte kan direkt läggas till grund för avstyckning. Där uppges arealer som inte visar sig stämma med vad som var avsett på marken, sidolängder som inte stämmer med arealen eller med markförhållandena, uppgifter om erforderliga servitut saknas o. s. v. I 19 kap. 15 § jorddelningslagen finns därför en regel om rätt för sakägare att träffa överenskommelse (förening) om andel i samfällighet, servitut o. s. v. I praxis har, vilket också påpekas i propositionen, mindre ändringar beträffande området utformning i övrigt skett genom förening fastän det inte tagits med vid exemplifieringen.

I 10 kap. 8 § fastighetsbildningslagen har motsvarande exemplifiering utslutits, men det medges att man får träffa skriftlig överenskommelse i frågor som har betydelse för avstyckningen i den mån överenskommelsen inte strider mot vad som varit avsett vid tillkomsten av grundhandlingen.

Tyvär stämmer inte dessa regler i fastighetsbildningslagen med jordabalksförslaget i motsvarande del. Enligt 4 kap. 7 § jordabalksförslaget stadgas,

Fastighetsbildningslag

att köp av visst område av fastighet är giltigt endast om fastighetsbildning som söks inom sex månader sker i överensstämmelse med avtalet. I motiven till detta lagrum har departementschefen uttalat, att det skall vara identitet mellan det överlåtna och det utbytta området. Det talas inte om någon möjlighet till jämkning. Om avstyckningen skett före avtalet och inte grundas på detta uttrycks saken ännu tydligare: »är inte identiteten klar är köpet ogiltigt».

Nu behandlar vi fastighetsbildningslagförslaget och då detta är tillfredsställande i denna del återstår det att senare få till stånd en komplettering av jordabalken 4: 7 eller åtminstone ett motivuttalande av utskottet då jordabalken skall behandlas.

14 kap. om fastighetsbestämning ersätter i huvudsak nuvarande regler om gränsbestämning. Kapitlet behandlar själva tillvägagångssättet, medan grunderna för hur gräns skall bestämmas återfinns i jordabalkens 1 kap. Här skall endast sägas att jordabalkens 1 kap. 5 § kategoriskt behandlar hur gräns i vattenområdet skall dras men att fastighetsbildningslagens 14 kap. 6 § medger jämkning av gräns som fordras för att gränsen skall få ändamålsenlig sträckning. En sådan regel fanns införd i lagberedningens förslag till jordabalk men överfördes till fastighetsbildningslagen. Enligt min mening hade jämkningsmöjligheten bort antydas i jordabalken eller få ett underlag genom en allmän hänvisning till fastighetsbildningslagen i 1 kap. jordabalken.

15 kap. handlar om fullföljd till fastighetsdomstol. Det nuvarande systemet med efterprövning av förrättingarna och fastställelse byts ut mot ett lagkraftvinnande. Detta innebär knappast någon ändring i och för sig, eftersom fastställelse sker så nära nog hundra procentigt som man kan tänka sig. Jag har inte några exakta siffror men vill minnas att mindre än 1 procent av för-

rättningarna förs vidare till fastställelseprövning vid ägodelningsdomstol. Detta sker nu genom att överlantmätaren hänskjuter avgörandet till domstolen. Enligt förslaget till fastighetsbildningslag skall ett slags eftergranskning fortfarande kunna ske genom att byggnadsnämnden, överlantmätaren, länsstyrelsen, lantbruksnämnden, och för resten också fastighetsregisterföraren, för frågan om förrättingens laglighet vidare till den nya fastighetsdomstol som tillkom förra året. Detta skall ske genom besvär på samma sätt som gäller för sakägare.

I motion II: 462 har jag föreslagit att denna fullföljd av myndigheter i stället skall ske genom underställning på det sätt som föreslagits av fastighetsbildningskommittén. Frågan har tagits upp av en del remissorgan, och man har bl. a. från kommunhåll framhållit det egendomliga i att en byggnadsnämnd, som inte är nöjd med sin anställda stadsingenjörns ställningstagande vid en förrätting, skall behöva använda sig av rättsmedelsbesvär mot denne sin egen tjänsteman.

Även i förhållandet mellan överlantmätare och förrättningslantmätare föreligger en liknande situation. Jag vet att denna fråga diskuterades livligt under propositionsskrivandet, och jag har på anförda skäl dristat mig att i denna del yrka ändring, så att underställning skall användas som rättsmedel i stället för besvär.

Vad slutligen angår 19 kap. om fastighetsregister saknar jag där liksom i motsvarande kap. 19—23 jordabalksförslaget varje antydning om att förande av fastighetsregister och inskrivning hos inskrivningsdomstol måste samordnas, så att en fastighets identitet vid företagande av en inskrivningsåtgärd är fullt klar. Annars fungerar inte inskrivningsväsendet. Jag begär inte någon komplettering av lagtexten, fastän detta naturligtvis hade varit den bästa utvägen. I jordabalkförslaget står det dock

Fastighetsbildningslag

att inskrivning skall ske på inskrivningsdag en gång i veckan. Man har alltse där uppmärksammat den saken. Genom riksdagens godkännande i princip för en tid sedan av ett system med databehandling av inskrivningsärenden har saken kommit i ett nytt läge, men även då var den nödvändiga kombinationen mellan fastighetsregister och inskrivning bortglömd.

Herr talman! Med denna typiska lantmätafundering skall jag avsluta mitt anförande. Det är mig ett nöje att tillstyrka utskottets förslag i alla delar utom i vad avser J i utskottets hemställan, där jag ber att få yrka bifall till reservationen V.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Det förslag till ny fastighetsbildningslag som vi nu behandlar är mycket omfattande och innebär att fastighetsbildningen blir anpassad till det moderna samhällets krav. Jag skall inte göra några historiska tillbakablickar, som herrar Tobé och Grebäck här gjort på ett synnerligen intressant sätt. Jag kan instämma i de båda talarnas allmänna bedömning, att detta är ett bra lagförslag. Det är fråga om ett skickligt arbete som har pågått under mycket lång tid och lagen bör kunna medverka till en enklare och smidigare handläggning av fastighetsbildningsärenden i fortsättningen.

Som framgår av utskottets utlåtande råder det också mycket stor enighet om lagförslaget. Det är bara på några punkter som vi inte har kunnat ena oss. Som jag ser det är det visserligen väsentliga punkter, men vi är ändå överens i det stora hela. Meningsskillnaderna gäller framför allt inlösenreglerna, vilken fråga har tagits upp i reservationen IV. Vi reservanter anser det vara opåkallat och olämpligt att i fastighetsbildningslagen införa särskilda bestämmelser om inlösen. Det måste bl. a. innebära att förrättningsmannen kan — som herr Grebäck uttryckte det — bli både åkla-

gare och domare i samma förrättning.

I den nya lagen sägs i 6 kap. 2 § bl. a. att gemensamhetsskog kan bildas som en samfällighet, varvid i sista hand tvångsregler kan tillgripas. Där gäller det att åstadkomma en vettig samverkan. Förslaget innebär inte att man avhänder fastighetsägaren någon skog utan bara att han i sista hand kan tvingas in i en samverkan, om detta är nödvändigt. Man kan säga att detta överensstämmer med de regler som finns på andra områden, t. ex. när det gäller jakt och fiske.

Häruöver är vi reservanter medvetna om att det i vissa speciella fall ändå kan behövas någon form av inlösenmöjlighet. Men vi menar att det är bättre att införa bestämmelser därom i expropriationslagen.

Enligt expropriationslagen får för närvarande expropriation inte ske av mark för stärkande av ofullständiga jordbruk, om fastigheten tillhör en aktiv jordbrukare. I propositionens förslag om inlösen har departementschefen inte infört några motsvarande bestämmelser om skydd för den enskilde. I den utredning som ligger bakom förslaget hade emellertid uttalats att inlösen inte skulle få förekomma om vederbörande är mantalsskriven på fastigheten. Där var alltså ett visst skydd inskrivet.

Vi reservanter anser oss inte kunna godta de regler om inlösen som är föreslagna i 8 kap., utan vi yrkar avslag på propositionen i denna del. Vi vill att Kungl. Maj:t skall få i uppdrag att lägga fram ett nytt förslag och att man då i stället skall inarbeta reglerna i expropriationslagen och däri föra in bestämmelser om skydd för den enskilde ungefär i överensstämmelse med vad som nu gäller i expropriationslagen och vad utredningen hade föreslagit i detta avseende.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen IV.

I reservationen II har man tagit upp

Fastighetsbildningslag

frågan om villkor för bildande av skogsfastigheter. Enligt 3 kap. 5 § skall skogsbruksfastighet för att anses lämpad för sitt ändamål ha sådan storlek och utformning att den medger ekonomiskt tillfredsställande skogsbruk. Vi har i och för sig ingen erinran mot denna utformning av paragrafen, men vi kan inte acceptera den kommentar som departementschefen gjort och som utskottsmajoriteten ställt sig bakom. Han uttalar dels att det för närvarande bara finns ett begränsat antal skogsbruksfastigheter, som torde omfatta så stor areal att de uppfyller lämplighetskravet, dels att hänsyn inte får tas till samverkansförhållanden vid den fastighetsekonomiska bedömningen. Det kommer att innebära att man bara skulle kunna nybilda mycket stora skogsfastigheter. Hur stora de skall vara — 500, 1 000, 2 000 eller ännu fler hektar — vet jag inte; det har inte lämnats några arealuppgifter. I alla händelser måste det vara fråga om betydande arealer för att nybildning skall kunna medges.

Enligt reservanternas mening bör man ta hänsyn till förekommande samverkan mellan näraliggande fastigheter. Det har nu blivit allt vanligare med samverkan i form av skogsbruksområden. Därigenom uppnår man de fördelar storskogsbruket har i driftsavseende. Man kan få samma effektiva drift som inom storskogsbruket. Vi tycker att det skulle vara möjligt att få bilda fastigheter, även om de som enskilda fastigheter inte uppfyller det krav som är ställt. Genom samverkan kan man i sådana fall uppnå ett fullt tillfredsställande ekonomiskt skogsbruk. Jag är väl medveten om att det sannolikt bara skulle bli förhållandet i ett fåtal fall, men möjligheten bör ändå finnas.

Det kan t. ex. vara så att en lantbrukare har huvudsakligen skog på sin fastighet och litet åker och vill övergå till att enbart bruka skogen. Han kan däremot ha en granne som mycket gär-

na vill överta den mindre åkerareal vilken hör till fastigheten. Man skulle då kunna komma överens om att grannen får överta åkern och lägga den till sin fastighet. Av jordbruksfastigheten skulle det alltså återstå en ren skogsfastighet. Enligt lagförslaget skulle emellertid en sådan i och för sig praktisk anordning inte vara möjlig att genomföra.

Jag yrkar bifall till reservationen II.

Reservationen I berör deltidjordbruken och anknyter till den gemensamma motion som avgivits av motionärer från folkpartiet och moderata samlingspartiet. Mitt namn återfinns icke bland reservanterna, men det beror på en lapsus. Jag var tyvärr inte närvarande här i riksdagen när reservationen lämnades in, men jag hade önskat vara med på reservationen, och jag yrkar nu bifall till den. Reservationen innebär att när det finns speciella skäl bör man i vissa fall kunna nybilda deltidjordbruk. Inte minst kan det ibland vara ett allmänt önskemål att så sker för att bevara en bygd levande, och framför allt är det naturvårdsskäl — som herr Tobé nyss var inne på — som gör det motiverat att i vissa fall genomföra en sådan här nybildning. Visserligen finns det redan många deltidjordbruk, men de ligger kanske inte där de skulle behövas.

Denna fråga har i viss mån tagits upp redan i anslutning till de motioner om jordbrukspolitiken som tidigare behandlats här i kammaren. I det sammanhanget förelåg en gemensam borgerlig reservation vari yrkades på att kreditgarantistöd skulle kunna utgå också till deltidjordbruk. Detta hänger till en del samman med de frågor vi nu diskuterar, och jag tycker det finns stor anledning att bibehålla möjlighet att i vissa fall nybilda deltidjordbruk.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationerna I, II och IV.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Arvika (fp).

Fastighetsbildningslag

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Sedan nu företrädare för de borgerliga partierna haft möjligheter att uttala sin stora glädje och tillfredsställelse över propositionen ges det möjlighet även för en socialdemokrat att framföra några synpunkter på en lagstiftning som — såvitt jag kan bedöma — innebär att man tar från den fattige för att ge så mycket som möjligt åt den rike.

Jag förstår mer än väl att utskottets ärade ordförande talar om att det är ett betydelsefullt arbete som utförts och att han anser att förslaget präglas av vår tids värderingar. Men för min del måste jag säga att andemeningen i hela lagstiftningen är uttryck för ett slags feodalism. Resultatet måste ju också bli sådant när inte allmogen haft möjligheter att på vanligt sätt säga sin mening utan endast företrädare för olika intressen fått komma till tals.

Jag förstår alltså att herr Tobé anser att det är ett nöje att få tillstyrka lagförslaget — både som överlantmätare och som borgerlig ideolog bör han känna det på detta sätt. Men jag kan nämna att det i ett gammalt betänkande från 1823 konstateras att staten äger en betydande del av rikets jord trots att staten i vissa fall som beskrivits i betänkandet frikostigt lämnat bort sin mark. År 1823 hade man ännu kvar en känsla av att allmogens rätt skulle skyddas genom att man höll på de regler som skrevs in i grundlagen för århundraden sedan och som ännu står inskrivna där.

Det talas om lantmätare. Detta gjorde att jag letade upp ett betänkande, som skrevs 1904 och undertecknades av bland annat en Douglas, en Arvid Lindman, en Kempe med flera. I detta betänkande talade man om att de avyttringar, som skedde under 1800-talet tills de förbjöds genom 1873 års avyttringsstadga för Lappmarken, mest ägde rum i Västernorrlands och Jämlands

län. Det är sålunda inte något ovanligt att hemmanen erhållit dubbelt eller flerdubbelt så stora områden som de enligt avyttringsförfattningarnas grundsatser rätt förstådda »synes hava bort erhålla».

När det i Norrland konstateras att man tagit tusen och åter tusen hektar mark från allmogen och därvid inte endast tagit mark utan jämväl gamla urminnes rättigheter utan beaktande av Sveriges grundlag, frågar jag om det är så tacknämligt att vara glad över att man under århundraden har brutit mot Sveriges grundlag och de rättigheter som åtminstone i äldre tid ansågs tillkomma vanliga människor. Det har nu strukits ett streck över detta. Jag förstår dem som varit med om detta, men måste beklaga att det har kunnat ske.

När jag läste propositionen, som inte är skriven av den nuvarande justitieministern utan av den tidigare vilken nu avvikit från landet, något som jag kan förstå — men även tredje lagutskottet synes vara god arvtagare — stannade jag osökt vid August Strindbergs tal till den svenska nationen om namnstämpeln, där han bl. a. säger att hos oss infördes detta finurliga instrument av Fredrik I för bekvämlighets skull, först på mindre viktiga papper, sedan även på de viktiga. Under Adolf Fredrik år 1756 förklarade ständerna att rådet fick använda namnstämpeln om konungen vägrade underteckna. Faktiskt försvann denna egendomsliga riksstämpel efter 1772. När Carl XIV blev varm i kläderna, införde han sängkamarregering och skrev själv under, ibland oläst emedan han icke kunde förstå olika handlingar på svenska.

Man har en otrevlig känsla av att den som signerat propositionen och lagutskottets utlåtande knappast frångått det kungliga förfarandet med en namnstämpel i enlighet med den 28 maj 1756. I dag är det tydligen rättsväsendet eller ämbetsmannastyrkan som

Fastighetsbildningslag

handhar namnstämpeln på grund av att det juridiska språket är så obegripligt. Det är uppenbart att utredarna och de som juridiskt skall granska det hela inte haft vare sig möjlighet eller ansett mödan värd att titta på de dokument som ändå finns.

Eftersom såväl grundlagen som allmänheten tillkommande urminnes rätt kränkes, är det ganska märkligt att utskottet säger följande på s. 124: »Slutresultatet måste betecknas som synnerligen gott. En ny modern fastighetsbildningslagstiftning kommer att bli av en utomordentligt stor betydelse och utskottet hälsar den med den största tillfredsställelse.»

Visst förstår jag att Wallenberg, Versteegh och andra stora magnater — och givetvis också utskottet i sin oförmåga att egentligen sätta sig in i frågorna — hälsar det hela med tillfredsställelse. Om man bortser från viljan att bevara endast en namnstämpel, finner man ändå att utskottet har skyldighet att granska olika faktorer i detta sammanhang. Nog kan det kännas tacknämligt att bryta mot grundlag och visa sin makt, men vad för morgondagen då i sitt sköte?

Får jag till landets justitieminister, även om han inte har signerat denna proposition, ställa frågan: Gör man icke någon undersökning inom departementet innan ett lagförslag skyläggs? Jag har en känsla av att även denna granskning antyds i grundlagen. Behöver icke Kungl. Maj:t och riksdagen eller ett dess utskott följa grundlagens föreskrifter? Behöver de icke ge akt på att detta förslag innebär, att man utan hänsyn till gällande regler med ett penndrag sätter grundlag ur spel? Inte heller beaktar man att vi — även om vissa rättigheter som nu avskaffas i äldre tider främst var betingade av nödvändigheten av att kunna behålla livet ute i de svenska obygderna — i dag har behov av att till rätt ägare återföra vad som olagligt har tagits ifrån både kro-

nan och enskild svensk allmoge.

Det har sagts här liksom i andra sammanhang att propositionen skulle vara en modernitet, en anpassning till tidens förhållanden. Är den det? Är inte propositionen både idémässigt och i övrigt ett lagligt signum på att de som tagit det mesta från stat och enskilda är laglydiga medborgare, under det att de bestulna i fortsättningen skall kallas tjuvar, ådömas straff och buras in för handlingar som aldrig borde kunna kallas brott? Åtminstone varje jurist som har läst litet rättshistoria — men det lär ju inte längre behövas — borde kunna säga ifrån att det är orimligt att en sådan utveckling får fortsätta.

Det är riktigt att domar- och ämbetsmannakåren behöll sina privilegier 1809. Den är tydligen den mäktigaste politiska maktfaktorn i vårt land även efter den 17 december 1918, då beslutet om den politiska demokratin fattades i riksdagen. Vi har på väsentliga områden lyckats omskapa de ekonomiska sociala och kulturella betingelserna för vårt folk, men det är lång väg att gå innan jämlikhet har uppnåtts — i varje fall så länge rättsfilosofin bygger på den starkes rätt och säger att makt är detsamma som rätt. Eftersom rättsfrågan är av grundläggande betydelse för jämlikheten blir det mer luft än verklighet om den inte beaktas.

Visserligen kan man som justitieministern säga att lag och rätt är av teoretisk betydelse och att likhet inför lagen inte gäller. Men även om frågan är teoretisk måste vi väl i ett modernt och föränderligt samhälle beakta det förhållandet att den största delen av det svenska folket inte är besutten, utan av det gamla samhället och av grundlagen har fått rätten till vissa nyttigheter såsom jakt och fiske. Dessa är man nu i färd med att ta tillbaka.

Den koncentration av makt och egen- dom som i dag pågår påminner om 1300-talets Bo Jonsson Grip, om Johan III på 1500-talet, om Gustav II Adolf,

Fastighetsbildningslag

Axel Oxenstierna och drottning Kristina, som 18-årig fällde yttrandet att när hon skänkte bort bondens mark och bonden knotade behövde hon bara skrämman bonden med helvetet för att få igenom sina olagligheter. Men det märkliga är att Karl XI, som inte var Guds bästa barn, ändå kunde återföra statens egendom till kronan genom att följa grundlagen.

Om damerna och herrarna läser adels och ridderskapets protokoll från det tidsskedet på 1600-talet skall ni komma underfund med att de makt-havande sålde kronans egendom trots att man alltsedan drottning Kristinas tid hade sagt ifrån att så icke fick ske. De icke blott sålde kronans egendom utan lämnade även kvitto på att de hade tagit emot pengar till kronan, men de levererade inte in ett enda öre. Av secreta utskottets utlåtande framgår att den princip om rättslöshet som nu finns med i en lag av år 1970 redan då var knäsat. Och så säger man att detta är något nytt. Nej, mina damer och herrar, det är att gå tillbaka till det gamla ståndssamhället och ingenting annat.

I ett underdånigt betänkande från 1823 säger man ifrån att det var okunniga män som skrev lagar eller rättare sagt tillämpade dem. Lagarna skrevs under inflytande av privilegier, utslutande rättigheter, skråanda och de många olika intressen vilka skiftesvis ägt överhanden. För att motverka ett större inflytande grundat härfpå har den ena klassen av medborgare eller näringsidkare måst söka lagstiftningens eller styrelsens mellankomst och skydd.

När man ser tillkomsten och överföringen av kronans och allmogens egendom, måste man fråga sig: Kunde möjligen inte tredje lagutskottet ha varit så radikalt som man exempelvis var 1823? Att propositionsskrivarna eller propositionsskrivaren inte kunnat sträcka sig så långt kanske beror på att man över huvud taget icke kände till att vi hade svensk rättshistoria före 1823. Det är

väl ändå ganska betydelsefullt.

Den 12 oktober 1765 uttalade sig en hovrättsnotarie som hette Carl Esterberg om de högsta makthavarna i samhället. När sju riksråd samtidigt avsattes i Sverige och när två av rikets förnämsta affärsmän fick sina domar för att de hade förskingrat 104 miljoner daler från staten plus 110 tunnor guld, sade Carl Esterberg:

»Rikssens Höglofl. Ständer, som nu utgiöra ett i alla tideböcker namnkunnigt räfst- och rättareting eller riksdag, är högst angeläget at lära känna sådana ovärdige embetsmän, som plötsligen hafva såldt och kränkt rikets rätt, och får nationen på detta tiufnaband icke annan satisfaction, så kan den dock med skäl påstå, at deras namn til evig blygd, må så vida möijeligt är blifva uptäkte.

Man känner nog det brukade valspråket: Små tjuvar hängas up, men de stora låter man gå, och at tjuften blir ej hängd för det han stial, men för det han stial så litet, att han ej har att dela med sig. Detta lära associerade hafva tröstat sig med i deras rofferier, och hvareken kan man skylla dem före at hafva tagit för knapt till eller sparat at skaffa sig vänner af den orätta mammon. Försnillingarnas storlek, förteckningar på discretioner och mutor samt stora collationer äro oss nogsam bekante, och ingenting är nu allmänare än at i alla vincklar och vrår finna personer, som under hvarjehanda skenfagra skäl plaidera för desse straffbare inkräktare...»

Mellan 1757 och 1764 satte dessa herrar skjuts på enorma markområden i vårt land, gav långtgående rättigheter åt en handfull människor och skapade tillika en nöd som var oerhörd, och detta trots att det i 1734 års lag — det är ju den som skall ersättas nu — heter att »lageligt skall stånda, men olage- ligt åter gångas». De principer man nu gör till högsta rätt i Sverige har utformats under ett tidsskede då oerhört

Fastighetsbildningslag

många av rikets högsta ämbetsmän och förtroendemän blev avsatta för att de hade gått alltför långt i sin tjuvnad av allmän och enskild egendom. Det är konstigt att man 1970 i Sveriges rike gör dessa brottsliga handlingar till högsta rätt på ett område som vi alla är så beroende av, nämligen tillgången till mark, vatten och andra nyttigheter. Jag tycker mig ha anledning att ånyo påminna om — om jag skall vända mig till utskottet, till justitieministern eller till någon annan jurist vet jag inte — vad dåvarande åborättskommittén, som hade en sekreterare som hette Carl Kuylenstierna, uttalade på s. 90 i denna kommittés betänkande:

»Därjämte funnos emellertid rättigheter av annan art, vilka svårligen kunde självständigt utbrytas eller vilkas utbrytande vid avvitringarna — utan samband med andra rättigheter — i varje fall aldrig avsetts i förordningarna. Dylika rättigheter voro rätt till mulbete för hemman, torp eller fäbodlägenheter, rätt till fiske, slätter m. m.

I samtliga dessa fall kunde enligt ovannämnda princip allmänningens upplåtande som rekognitionsskog ej lända till inskränkning i de redan existerande rättigheterna. Denna regel har fått sig uttryck i instruktionerna för bergskollegium den 16 oktober 1723 och 22 juni 1773 § 12. Kollegium anbefalldes vid allmänningars upplåtande till bruk noga tillse, att de, som av ålder därstädes haft rättigheter av antytt slag, skulle vid sitt nyttjande därav bibehållas. Om förbehåll skett i upplåtelsebrevet eller ej, har icke varit avgörande för rättigheternas bestånd. En huvudregel för praxis har nämligen varit den, att kronan ej kunde bortgiva eller försälja, vad den ej själv ägde.»

Nu måste jag fråga om förändringen innebär att dessa urgamla rättigheter för allmogen, speciellt beträffande fiske, tas bort eller om de gäller i fortsättningen.

När Sparre började bygga Graninge bruk i Ångermanland ägde han icke en tumsbredd av marken, men han mutade en person till att vittna falskt, och utan att kontrollera uppgifterna tog man marken som en finnsläkt hade odlat sedan 1600-talet och hade rätt till genom urminnes hävd. En sentida släkting, en snart 90-årig prost i Sollefteå, har ännu ej återfått sin släktgård. Sparre och hans efterföljare — i dag är det Versteegh — har fått rätt till dessa enorma naturvärden trots att alla rättsinstanser måste veta att denne greve, guvernör, lagman, landshövding m. m. så sent som på 1860-talet icke hade ens köpebrev eller andra åtkomsthändingar. Sparre hade makten, och därmed hade han rätten.

Till i år har man låtit befolkningen behålla sin urgamla rätt att fiska i sjöarna, men nu stäms urbefolkningen för tjuvfiske i bytjärnen. Är det riktigt? Skall vi hålla fast vid en sådan rättsordning?

I Uppland har man hållit på i jag vet inte hur många hundra år för att komma till rätta med äganderättsförhållandena, men tyvärr har aldrig någon lantmätare haft tid att undersöka förhållandena. Om man hade gjort det, skulle man ha kommit underfund med att det bolag som i dag vräker gamla fiskare från deras boplatser aldrig haft rätt att lägga beslag på egendomarna. Detta har skett 1969 i vad som väl ändå är ett rättssamhälle — eller hur?

Nu har två av dem som skulle drivas bort hunnit dö, och om justitiedepartementet fortsätter att handlägga ärendena enligt samma tågordning som hittills hinner väl alla på skäret dö innan deras rättsfrågor har prövats. Det kan naturligtvis sägas vara rationellt. Så gjorde man förr i tiden med gammalt folk, och rättsväsendet gör det tydligen även i dag.

Det skall någonstans i justitiedepartementet eller kammarkollegium eller på

Fastighetsbildningslag

något annat håll finnas en skrivelse som ängermanlänningarna avlät 1662 om att staten borde hävda sin äganderätt där uppe. De har ännu icke fått något svar på brevet. År 1961 påtalade jag vissa missförhållanden uppe i Dalarna. Det brevet har tydligen också kommit bort och kommer väl att ligga i något verk i några hundra år, och innehållet förblir förborgat.

För drygt ett år sedan föreslog jag att kronan skulle hävda sin rätt till marken, eftersom staten ju har den förmånen att den som förvärvar marken icke kan åberopa urminnes hävd och stordelen av kronans mark icke får försäljas. Ännu ett år efteråt, sedan två av de berörda har gått bort, vilar denna framställning någonstans i departementet eller kammarkollegiet.

Jag kan självfallet inte begära att vare sig propositionsskrivaren eller utskottsledamöterna skulle ägna någon uppmärksamhet åt socialdemokratisk litteratur. Vi har i det här landet många mindre bemedlade arbetare, torpare och småbönder som vill känna att de också äger något av fosterlandet Sverige och inte bara vill möta stängsel över broar och vägar eller råka ut för att en av staten betald polis sätter fast den som utövar gamla rättigheter.

En litterärt intresserad socialdemokrat, en av de märkligaste personer som har levat i detta land, nämligen Axel Danielsson från Malmö, beskylldes en gång för att vara patriot. I en nyårsartikel 1895 svarade han: »Men kan en socialdemokrat älska 'våra strömmars brus', så länge den elektriska kraften i vattenfallen är privategendom, älska 'bäckarnas språng', så länge endast strändernas ägare få fiska kräftor och högt betalade engelsmän meta laxöring, älska 'den mörka skogens dystra sus', där baggbölnas yxa förjagat skogsnympen och andra poesier, älska 'stjärnenatten', varunder en här av utplundrade proletärer hacka tänderna av köld,

och 'sommarljuset', i vars sken de få arbeta sig svettiga dag och natt? Kan han älska allt detta?»

Danielsson svarade: »Ja, han kan och bör älska det som ynglingen älskar sina drömmars mö, vilken han först måste erövra, eller vandraren sitt mål, som han endast kan nå på en lång och mödosam stig. På det sättet är jag patriot och väl även de flesta andra.»

Han konstaterade även att en norrman hade sagt att svenskarna inte hade vare sig tro eller entusiasm som kunde tas på allvar; de hade varken höger eller vänster. Att vi fördenskull blir förbittrade poängterar han, och han säger, att detta påstående är fullkomligt sant. Han gick i slutet av 1800-talet och trodde att, när samhället blev demokratiskt, skulle rättstillämpningen bli sådan, att de mänskliga fri- och rättigheterna skulle bli allmän egendom för både fattiga och rika. Som tur var dog Axel Danielsson vid sekelskiftet och fick därför aldrig uppleva att man sedan demokratin genomförts beslutar genomföra en lagstiftning, som har sina rötter i det gamla ståndssamhället, och att utskottets samtliga ledamöter ger denna lagstiftning det högsta betyg.

Per Albin Hansson sade att kärleken till fosterlandet ligger latent hos svenska folket, men att viljan att värna det icke är oberoende av känslan av delaktighet, av andel och ägande. Jag tror att det vore ganska klokt av dagens styresmän att icke bara nyttja svensk allmog under hårda tider och då krig hotar utan även möjliggöra för de många att tillgodogöra sig nyttigheterna i Sverige både vad beträffar fauna och flora och annat.

I går påtalades i vårt stora västliga grannland — mellan oss ligger en ocean — hur farligt det var att beslutande myndigheter där inte följde grundlagen och gällande rätt. Här i dag vill jag säga att det finns anledning till en allvarlig tankeställare, när man sätter det

Fastighetsbildningslag

hela ur spel. Olof Palme har sagt att »jämlighet är inte så mycket ett tillstånd som en färdriktning». Det är en ganska besvärlig fråga, men för mig är det minst lika viktigt att ställa frågan, om vi har anledning att sätta grundlagen ur spel och ge oss in på en tolkning av grundlagen som i varje fall icke har något som helst stöd i den litteratur som jag läst om grundlagen. Den skall följas enligt bokstaven. Om herrarna och damerna vill förändra den, skall ni också följa de regler som gäller för en sådan förändring.

Jag gör mig frågan: Om Sveriges riksdag kan bryta mot gällande regler — man kan ju ändå kräva att riksdagen åtminstone formellt måste veta att vi har lagar och förordningar och att land skall med lag byggas — vad skall då gälla för den vanlige medborgaren i Sverige? Har han rätt till samma frihet beträffande lag och rätt som riksdagen nu synes vara redo att ta sig? Det kan inte vara rimligt, att lag utan säker grund drabbar småfolket, så att vederbörande ställs inför rätta, rannsakas och döms samtidigt som det kanske måste byggas fler fängelser för att förvara de små brottslingarna och under det att de stora håller vakt.

Jag måste därför i dag hysa misstro till justitiedepartementet och justitieministrar. Jag vet för övrigt inte om vi haft någon verklig justitieminister sedan 1918, eftersom jag inte haft anledning att granska dem närmare. Enligt gamla papper fanns det emellertid någonting som kallades justitiestatsminister, och eftersom statsminister Palme har visat sig ha ett rörligt intellekt, känsla för människor och förmåga att lyssna till rörelsen, eller vad det nu månne vara, skulle jag önska att antingen statsministern själv tog hand om rättsfrågorna i vårt land eller att det inrättades ett rättsdepartement med uppgift att svara för juridisk forskning och utbildning och övervakandet av de rättsprinciper

som gäller i vår tid. Man kan annars fråga sig varför vi skall ha ett justitiedepartement. Vi har ju aktning för allt gammalt, och vi har riksheraldikerämbetet och andra ämbeten, som skulle kunna bevara något av det historiska skede som jag trodde skulle läggas i graven.

Det framhålles att kontrollen skall åläggas ämbetsmännen men jag frågar mig, om denna inställning är riktig. Är ämbetsmännen människor som inte ens kan få misstänkas? En 1800-tals Sparre, ordförande i särskilda utskottet 1823, har skrivit mycket beskt om hur en domare kan förfara. Han sade ifrån att man icke skulle låta dem få för mycket att säga till om i detta sammanhang. När i dag t. o. m. JO utövar mycket aktiv politisk verksamhet, både inom och utom detta hus, frågar man sig: Är ämbetsmännen något slags övermänniskor?

Kan de vara opåverkade av sina åsikter? Jag har inte i något sammanhang — i varje fall inte i den ekonomiska, sociala eller juridiska litteraturen — funnit att så är. Kanske kan man finna exempel på det inom skönlitteraturen. Bristande tid — i någon mån kanske också lättja — har gjort att jag inte har följt med särskilt bra på skönlitteraturens område. Men jag vet ju att det i dikten finns mycket vackert skrivet — ofta dock om sådant som i verkliga livet brukar bli slaget i spillror. Jag menar därför att riksdagen bör akta sig för att överlåta åt underordnade myndigheter att bestämma och utforma vad rätt är.

När man i dag följer vad som händer och ser och hör alla deklARATIONER som görs blir man onekligen litet rädd, när man märker hur kort steget är mellan demokrati och dess motsats. Och steget mellan rätt och orätt är ännu kortare. Respekten för människovärdet och likheten inför lagen är dock något som man i en demokrati måste vara oerhört aktsam om. Det är från alla syn-

Fastighetsbildningslag

punkter mycket allvarligt, om svenska folket får en känsla av att man bara genom att skriva en lag — låt vara att förslaget är på över 1 000 sidor — kan sopa bort sådant som för medborgarna representerar väsentliga värden.

När jag började tala om fritids-, natur- och miljöfrågor på 1940-talet var det nära nog ingen som lyssnade. Både då och på 1950-talet, när vi diskuterade frågan om gräns mot vatten och den s. k. fiskerättslagen, begärde jag röst-räkning här i kammaren, och jag har för avsikt att göra det också i dag. Vid de nämnda tillfällena fick jag några ledamöter med mig. Sedan har jag under hela den tid jag suttit här i riksdagen försökt slå vakt om de medborgarligena rättigheterna när det gäller naturvård och fritidsfrågor m. m., och jag kan nu konstatera att det efter 1967 har blivit något av en skön frälsningsstund i vårt samhälle. Självfallet gläder jag mig åt det. Men det är inte detsamma som att jag vill betala den utvecklingen med för medborgarna i det dagliga livet nära nog oersättliga tillgångar. Så långt vill jag inte vara med.

När det nu gäller de breda folklagrens rätt — men även respekten för grundlagarna — tror jag att slutresultatet blir ungefär detsamma som 1950. Det ligger emellertid numera stora kapitalintressen bakom kraven på detta område, och dessa är starkare än riksdagens.

Jag skulle önska att statsministern ville ta upp en granskning av de olagligheter som förekommer i det svenska samhället. Jag har den bestämda uppfattningen att lag och rätt skall råda. Det är emellertid rimligt att riksdagen inte bara agerar namnstämpel när det framläggas en omfattande proposition med lagbestämmelser, som skall följas av svenska folket. Riksdagen har, speciellt i en demokrati som vår, skyldighet att granska och följa upp rättsfrågor, även om jag är medveten om att den fattige aldrig haft någon rätt. Det

framgår av historien att det är makt som är rätt.

Jag skulle önska att riksdagen avlog propositionen och i skrivelse till Konungen ville beställa en prövning av de förhållanden som gäller för vanliga människor i detta sammanhang. Att genom lagstiftning göra drygdelen av svenska folket till brottslingar, som skall placeras bakom stängsel och vakts av de stora brottslingarna där utanför, innebär en fara för demokratin.

Land skall med lag styras och lag och rätt skall vara lika för alla medborgare. Jag ber därför att få yrka bifall till motionen II:77 med den formella ändringen, att i motionens hemställan orden »uppdraga åt Kungl. Maj:t» ersättes med orden »anhålla att Kungl. Maj:t måtte».

Mitt yrkande innebär inte någon reell ändring utan har mera karaktären av en artighetsbetygelse. Jag har ju som gammal brukspojke och torpare från barndomstiden fått vänja mig vid att med artighet nalkas överheten. Då hade vi inte mycket att säga till om. Jag hoppas att vi har mera att säga till om i dag.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till motionen II:77 med den av mig föreslagna lilla ändringen.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag aldrig kan bli riktigt klok på om herr Lundberg menar allvar eller om han driver med riksdagen och utskottet. Herr Lundberg talar om övermänskliga, men jag undrar om inte herr Lundberg tilldelar sig själv rollen av övermänniska när det gäller att bedöma juridiska spörsmål.

Jag tycker att det är en allvarlig beskyllning emot utskottet och även mot riksdagen i dess helhet att såsom herr Lundberg gör framföra farhågor för att de endast fungerar som namnstämpel. Jämförelsen med Fredrik I haltar väl något. Svea rikets ständer konstaterade

Fastighetsbildningslag

ju att Fredrik I med åren blev något åderförkalkad och senil och beslöt därför att ersätta hans namnteckning med en namnstämpel. Nu menar herr Lundberg att regeringen har utrustat utskottet och riksdagen med en motsvarande namnstämpel. Jag avstår ifrån att göra några jämförelser i övrigt mellan Fredrik I och Sveriges riksdag.

Man skulle kunna tro, när man hör herr Lundberg, att detta lagförslag har framlagts av en borgerlig regering, som det finns anledning för herr Lundberg att i egenskap av socialdemokrat angripa på det våldsammaste. Och när vi representanter för två borgerliga partier ger vårt erkännande åt regeringen för denna lagstiftning, så finner herr Lundberg det i högsta grad misstänkt. Men glöm då inte, herr Lundberg, att det är en socialdemokratisk justitieminister som har lagt fram lagförslaget till vår bedömning. Jag kan försäkra att vi inom tredje lagutskottet med all den omsorg som ett sådant här betydelsefullt lagförslag tarvar försökt att sätta oss in i dessa frågor och bedöma dem. Och det finns folk med stor praktisk erfarenhet av fastighetsfrågor, som har varit med i behandlingen av detta lagförslag.

Det gäller inte bara om herr Lundbergs anförande utan också om hans motion, att det sannerligen inte är lätt att tolka innehållet. En del av de synpunkter, som där anförts, känner vi igen från tidigare sammanhang. Den ledande tankegången synes vara att det i gångna tider förekommit att enskilda på olagligt sätt bemäktigat sig jord som tillhört kronan och att denna jord nu bör återkrävas, innan fastighetsbildningslagen träder i kraft. Det skall tilläggas en särskild utredning för ändamålet, och herr Lundberg åberopar i sammanhanget bl. a. grundlagen.

Jag vill först som sist slå fast att tanken att vi nu, då ett sjuuttonårigt arbete står inför sin fullbordan, skulle göra helt om och avslå propositionen

är alltför fantastisk för att tas på allvar. Herr Lundberg har en omfattande beläsenhet i juridiska och historiska ting som i och för sig kan imponera, men de slutsatser han drar är ofta förbluffande. Som utskottet anfört i sitt utlåtande skulle ett avslag på propositionen vara ändamålslost även från de synpunkter herr Lundberg företräder. Och härmed nog sagt om avslagsyrkandet.

I övrigt tror jag att herr Lundberg har rätt i att det från gångna tider finns exempel på att enskilda genom olagliga metoder tillägnat sig kronojord. Men kan det vara realistiskt att nu, efter i vissa fall flera hundra år, försöka reda ut dessa tvivelaktiga transaktioner? Fastigheterna kan ha köpts och sålts i flera omgångar, de kan ha gått i arv i flera generationer etc. Skall oskyldiga nu drabbas av förfädrens missgärningar? Hur skall man kunna utreda vad som hänt när andra inblandade är döda sedan lång tid tillbaka? Skall vi stryka ett streck över reglerna om hävd? Dessa regler går just ut på att man inte efter hur lång tid som helst skall kunna bryta upp förvärv av fast egendom.

Frågetecknen blir många, om man på allvar börjar överväga vad herr Lundbergs förslag egentligen innebär.

Jag vill också påpeka att kronan ingalunda är oskyldig i detta sammanhang. Kronan var nog i äldre tider lika god kålsupare som enskilda då det gällde att bemäktiga sig jord. Om en undersökning skall göras, bör denna i konsekvensens namn även omfatta kronans förvärv.

Herr talman! Jag skall också säga några ord om ett par av de reservationer, som är fogade till tredje lagutskottets utlåtande nr 35 och vilka jag inte har biträtt. Det gäller bl. a. reservationen I som vid B i utskottets hemställan är framförd av herrar Åkesson och Ernulf, vilka ansett att det borde vara möjligt att nybilda stödjordbruk.

Utskottsmajoriteten kan ej inse det

Fastighetsbildningslag

rimliga i att, när vi nu bedriver en intensiv strukturrationalisering inom jordbruket, vi på nytt skapar nya småbruk eller stödjordbruk. Våra strävanden borde i stället rimligen gå ut på att vi bland de 10 000 eller flera småbruk eller stödjordbruk som årligen läggs ned i detta land valde ut och stödde sådana som har möjligheter att bestå. Det finns fortfarande sådana där brukarna klarar sig ganska gott och där de åtminstone borde få sitta kvar under sin livstid. Utskottet förutsätter att vid de fastighetsregleringar som kommer till stånd, all nödig hänsyn tas till de brukare som bor på fastigheterna och att man försöker hjälpa dem att få till stånd en lämplig fastighetsbildning och att de bland annat genom lämplig samverkan kan göra sina företag räntabla.

Man åberopar nu utvecklingen på vår landsbygd över huvud taget och säger att man ur naturvårdssynpunkt behöver ha en hel del jordbruk kvar för att skydda landskapsbilden. Jag vill ingalunda bestrida att detta i allra högsta grad är önskvärt. Men det är knappast en uppgift för jordbrukspolitiken i första hand att klara en nybildning av företag i detta sammanhang, utan detta bör i så fall rymmas inom naturvårdslagstiftningen. Då blir det inte fråga om jordbruk i första hand, utan det blir snarare fråga om serviceinrättningar för naturvårdsreservat, naturvårdsområden och fritidsbebyggelse. Jag tror att man skall särskilja dessa begrepp. Däremot är det angeläget att de bestående fastigheter — småbruk och stödjordbruk — som finns och som behövs för att skydda landskapsbilden i så stor omfattning som möjligt också kan få tjäna detta syfte. Möjligheter bör finnas inom det nya institutet för fastighetsreglering att ta hänsyn till även sådana faktorer.

Vad gäller reservationen II beträffande frågan om hänsyn till samverkansförhållanden vid tillämpning av det särskilda lämplighetskravet för skogs-

bruksfastigheter, säger utskottet att det inte kan vara lämpligt att nybilda ofullständiga skogsbruksfastigheter, när hela vår strävan går ut på att skapa större och sammanhängande behandlingsytor för att möjliggöra en modern drift och för att rationellt utnyttja våra skogstillgångar.

Jag tror också att de önskemål, som reservanterna framför i detta sammanhang, bör kunna tillgodoses inom ramen för den föreslagna lagstiftningen, även om departementschefen säger att man inte får ta särskild hänsyn till föreliggande samverkansförhållanden vid nybildningen av fastigheter. Det får inte i och för sig vara en avgörande faktor, när det gäller att nybilda fastigheter att man förklarar sig villig att gå med i ett samverkansområde. Att tillåta nybildning av fastighet på det villkoret tror jag inte är vare sig önskvärt eller realistiskt.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr HEDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med utskottets ärade ordförande om att det i princip naturligtvis är mycket sällan man skulle kunna behöva utnyttja den möjlighet som vi vill öppna genom reservationerna I och II. Vi menar emellertid att man inte bör stänga denna möjlighet.

I reservationen I sägs det: »Sett i stort är därför behovet av att nybilda stödjordbruk begränsat. Förhållandena skiftar emellertid starkt, och ett absolut förbud mot sådan fastighetsbildning kan i många fall få ej önskvärda konsekvenser.» Det är väl detta som ligger bakom båda dessa reservationer: man bör ha möjlighet, där det finns speciella skäl, både att bilda stödjordbruk och att bilda skogsbruksfastigheter, även om de inte är tillräckligt stora för att som enskilda enheter bedömas som fullt bärkraftiga. I det senare fallet går det, såvitt jag kan förstå,

Fastighetsbildningslag

med den formulering som nu föreligger över huvud taget inte att stödja sig på samverkan. Departementschefen har ju också sagt att man inte skall göra det. Detta innebär, om man följer det strikt, att det måste till mycket stora skogsfastigheter för att nybildning skall kunna ske. Jag finner det alldeles för hårt att man stänger möjligheten att bilda även något mindre fastigheter, som med samverkan kan bli fullt bärkraftiga.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Herr Lundbergs anförande var intressant, men varken de avsatta riksråden, Bo Jonsson Grip eller ens Karl XI hör till det ärende som vi nu har att behandla. Misstron — av herr Lundberg många gånger uttalad i denna kammare — mot ämbetsmän i allmänhet och jurister och lantmätare i synnerhet tycks nu ha utvidgats till att gälla alla människor över huvud taget. Herr Lundberg sade ju någonting om att riksdagen skall akta sig för att överlåta åt andra att avgöra vad som är rätt och fel.

Jag kan inte bemöta den snårskog av uttalanden som herr Lundberg gjorde, och det finns inte heller anledning att göra det. Jag har emellertid tagit ut tre punkter, som jag anser mig kunna svara klart på. Fastighetsbildningslagen ersätter inte 1734 års lag; det påstod herr Lundberg. Förslaget till fastighetsbildningslag skapar inga nya äganderätter. Det är avsett att reglera hur man skall förändra de äganderätter som finns i fråga om belägenheten, i samband med rationaliseringar o. s. v., men några nya äganderättsförhållanden uppkommer inte genom fastighetsbildningslagen. Det står fortfarande var och en fritt att inför domstol väcka talan om bättre rätt till mark — som det nu heter i fastighetsbildningslagen — men detta har inte med fastighetsbildningslagen att göra.

Den tredje punkt som jag vill invända

mot är följande. I de gamla handlingarna torde det inte stå »mullbete» utan »mulbete». Det är på det sättet nötkreaturen får sitt foder. Det är andra gången på en månad som herr Lundberg talar om »mullbete» i denna kammare.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag skall börja med herr Tobé som anmärkte på mitt uttal av mulbete. Tyvärr har jag ingen fonetisk upptagning av vad jag sade, men jag förstår att det var mitt uttal av ordet som var viktigast för herr Tobé.

Herr Tobé borde känna till den fastighetsindelning som tillämpas från den norska gränsen till Hälsingland, och han bör veta hur man har förfarit med exempelvis sjöar. Det enda herr Tobé kunde rekommendera var att man kunde väcka talan vid domstol. Visst kan man göra det, men vad är det för mening med det? De berörda personerna tillhör i regel de fattiga i samhället, och de har ingen rätt. De har en teoretisk rätt men varken ekonomisk eller juridisk rätt. Herr Tobé sade en gång till ett bolag att en viss sjö var dess och bolaget lade beslag på den. Men när juristen i det bolaget granskade handlingarna visade det sig att herr Tobé hade haft fel. Om vi inte hade börjat fråga oss om det verkligen var riktigt hade emellertid den sjön tillhört Korsnäsbolaget för tid och evighet. Sådan är rätten.

Herr Grebäck talade om allvar och skämt. Jag måste ta utskottets utlåtande mera som ett skämt, eftersom utskottet inte har handlagt denna för svenska folket så viktiga proposition med det ansvar och det allvar som man haft rätt att kräva även om det hade kostat en del möda.

Jag förstår mig inte på herr Grebäck. Han säger att detta lagförslag har lagts fram av en socialdemokratisk justitieminister. Vad har det med lag och rätt att göra? Är det lag och rätt när en bonde framlägger ett förslag? Jag

Fastighetsbildningslag

trodde att vi i dag diskuterade frågorna om grundlag och likhet inför lagen. Om man tycker att det räcker med att titta på vem som har skrivit under ett förslag och sätta stämpel på det kan man naturligtvis göra det, men då är det inte någon granskning.

Sedan talade herr Grebäck om laglig åtkomst, handlingar m. m. I den juridiska litteraturen sägs det ifrån att den juridiska kontrollen har allvarliga brister från samhällets synpunkt; dess funktion är mer att granska om privata intressen har kränkts och om man har möjlighet att väcka åtal. Om frågan gäller samhällsintressen är det mycket sällan som åtal väcks, ty om samhällets rätt kränkes och rättigheter som skall tillkomma hela folket åsidosättes är man inte så intresserad.

Eftersom herr Grebäck talade om Fredrik I skulle jag vilja rekommendera honom att läsa litet bättre. Det är ju ingenting annat än en förväntan och kanske ett önskemål, ty Fredrik I var ju och förblev en nolla i svensk historia. Men han var kung, kom ihåg det!

Vi hade emellertid en friherre och löjtnant som hette Gustaf Cederström. Han sade den 13 mars 1765: »Har riket ingen ostridig rätt til en fri constitution? Undersåtarna, som utgiöra det förra, äro de icke alla lika naturligen födda till en medborgerlig fri- och rättighet, eller kan den förloras genom mörcker, tvång och fördomar? Är det sanning, at den fattigas rätt ofta försvinner och den rikas orättmätiga tillgrep äger bestånd? Är den förra af ingen betydighet, huru vill den sednare rädda riket?

Om et stånds privilegier försvagar des egen styrka genom etablerade skadeliga seder, som bör utmärckas med sitt rätta namn oseder? Upväckes deraf afund, egennyttiga factioner och anledningar för en Expeditionsdeputation att hindra eller expediera mål efter behag, som ej ernått Ständers fulla åtgiärd eller någon laglig pluralite, tvärt emot et

stånds fattade beslut rörande sina i lagen grundade med ed och försäkran helgade fri- och rättigheter?...»

Friherre Cederström sade också den 11 augusti samma år vid en urtima riksdag som hölls för att ta itu med de rättsvidriga förhållanden som då rådde: »När Ständer och deras utskott äro utan ansvar, hvar är då rikets säkerhet och garantie för olagliga tillgrepp? Om ej alt sådant kunne och finge rättas.

En envåldsherre äger ingen kontroll, men med dess död uphör dess magt och deras efterträdare kan ej vägras at rätta sin företrädares olagligheter, Framfarne Ständer uphöra likaså sin magt, och kan man således utan fara döma om deras giöromål.»

Han säger också klart och tydligt: »Hvad riket olagligen frångådt bör återgå, ty rikets rätt är den allmänna rätten; när den upphör, då är säkerheten förlorad och med den all undersätelig tro och lydno. Då befaras krig undersåtare emellan, när lag och rättvisa inet längre följes, men så länge Rikens Ständer har riket och lagen till föremål, hotar man fåfängt.»

Är det rimligt att försöka följa dessa regler som man kunde forma redan 1765? Är det orimligt att man vill att vanliga människors rätt skall respekteras? När Sven Brisman var fil. lic. skrev han om jordreformen och påtalade bl. a. att en jordlott som 1860 kostade 100 000 kronor var år 1903 uppe i 65 miljoner kronor. Hur mycket jorden sedan dess har stigit i värde skall jag inte ge mig på att försöka uppskatta, men ett kan jag säga: att behovet av den mark som staten måste äga i dag är större än någonsin tillförne. Vi behöver mark för bostäder, vi behöver fritidsområden, vi behöver vattenområden som kronan äger men som upplåts åt människorna att nyttja. Det är självklart att bolagen och dessas skogspatroner gjort sig skyldiga till oerhörda brott mot svensk allmoge, arbetare och andra. Det vore väl ändå rimligt att bolagen och storgods-

Fastighetsbildningslag

ägarna finge ge tillbaka vad de har tagit. Det är bara det jag har krävt. Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 77 med den av herr Lundberg under överläggningen yrkade formella ändringen, att i motionens hemställan orden »uppdraga åt Kungl. Maj:t att» ersattes med orden »anhålla att Kungl. Maj:t måtte»; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 77 med av herr Lundberg under överläggningen yrkad formell ändring.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lundberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 208 ja och 1 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

3 — *Andra kammarens protokoll 1970. Nr 23*

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I av herrar Åkesson och Ernulf.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 149 ja och 69 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Meddelande ang. visning av riksregalierna — Vissa bidrag ur kyrkofonden

tredje lagutskottets hemställan i mom. C i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II av herr Åkesson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 149 ja och 60 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D—H

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen IV; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Grebäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. I i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen IV av herr Grebäck m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Grebäck begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 123 ja och 88 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. J

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen V av herr Tobé; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. K—O

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Meddelande ang. visning av riksregalierna

Herr TALMANNEN yttrade:

Riksdagens ledamöter har inbjudits till visning av riksregalierna i skattkammaren på Stockholms slott tisdagen den 12 och torsdagen den 14 maj.

Biljetter till visningarna kan erhållas i kammarens kapprum.

§ 10

Vissa bidrag ur kyrkofonden

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden, m. m. jämte motioner i ämnet.

Genom en den 6 mars 1970 dagtecknad proposition, nr 36, vilken, såvitt avsåge avtal om restaurering av Uppsala domkyrka och Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor, hänvisats till

statsutskottet och i övrigt till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslagit riksdagen att såvitt nu var i fråga

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i prästlönekostnadslagen (1951: 570),

dels medge bl. a. att ur kyrkofonden

d) till svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse utginge dels för tiden den 1 januari 1969—den 30 juni 1970 ytterligare avlöningsbidrag med sammanlagt 16 200 kr., dels fr. o. m. den 1 juli 1970 tills vidare 19 bidrag om vardera 32 150 kr. för budgetår för avlöning av präster, som vore anställda i styrelsens tjänst i utlandet,

g) för budgetåret 1970/71 utginge bidrag till Svenska diakonsällskapet med högst 80 000 kr. till bestridande av kostnader för utbildning av kyrkomusiker vid Sköndalsinstitutet.

Tredje lagutskottet hade i samband med propositionen behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1036 av herr *Ingvär Andersson m. fl.* och II: 1261 av herr *Werner m. fl.*, i vilka motioner hemställdes

att riksdagen måtte under punkten d) medge att ur kyrkofonden utginge 19 bidrag om vardera 35 750 kronor för budgetår för avlöning av präster, som vore anställda i svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelsens tjänst i utlandet, samt

B. motionen II: 1260 av herr *Werner*, vari hemställdes

»att riksdagen vid behandlingen av punkten g) bidrag till Svenska diakonsällskapet till bestridande av kostnader för utbildning av kyrkomusiker vid Sköndalsinstitutet för budgetåret 1970/71 måtte anslå 146 000 kronor».

Vissa bidrag ur kyrkofonden

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med bifall till propositionen nr 36 antaga förslaget till lag om ändring i prästlönekostnadslagen;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1036 och II: 1261 bifalla propositionen i vad den avsåge bidrag ur kyrkofonden till Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse för avlöning av präster, som vore anställda i styrelsens tjänst i utlandet;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1260 bifalla propositionen i vad den avsåge bidrag till Svenska diakonsällskapet för bestridande av kostnader för utbildning av kyrkomusiker vid Sköndalsinstitutet; samt

D. att riksdagen måtte bifalla propositionen såvitt avsåge övriga bidrag ur kyrkofonden.

Reservationer hade avgivits

Vid B i utskottets hemställan

I. beträffande frågan om bidrag till Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse av herrar *Åkesson* (fp), *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp), *Tobé* (fp) och *Hedin* (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av propositionen samt med bifall till motionerna I: 1036 och II: 1261 medge att ur kyrkofonden till Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse utginge dels för tiden den 1 januari 1969—den 30 juni 1970 ytterligare avlöningsbidrag med sammanlagt 16 200 kronor, dels fr. o. m. den 1 juli 1970 tills vidare 19 bidrag om vardera 35 750 kronor för budgetår för avlöning av präster, som vore anställda i styrelsens tjänst i utlandet;

II. beträffande samma fråga av herrar *Grebäck* och *Ferdinand Nilsson* (båda cp), utan angivet yrkande;

Vid C i utskottets hemställan

III. beträffande frågan om bidrag till Svenska diakonsällskapet av herrar *Grebäck* (cp), *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf*

Vissa bidrag ur kyrkofonden

(fp), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Hedin* (m) och *Franzén* i Träkumla (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av propositionen samt med bifall till motionen II: 1260 medge att ur kyrkofonden för budgetåret 1970/71 utginge bidrag till Svenska diakonsällskapet med högst 146 000 kronor till bestridande av kostnader för utbildning av kyrkomusiker vid Sköndalsinstitutet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HEDIN** (m):

Herr talman! Till utskottets utlåtande har det fogats två motiverade reservationer.

Den första berör sjömansprästernas avlöningsförmåner. För närvarande får prästerna sin lön ur kyrkofondsmedel, och därutöver tillhandahåller sjömansvårdsstyrelsen bostad. Nu har styrelsen begärt och kammarkollegium tillstyrkt att det i stället skulle införas bruttolön för sjömansprästerna, som i vanlig ordning skulle betala hyra för den bostad som de skaffar sig eller får sig anvisad. För att åstadkomma detta föreslår man, att lönen höjs med 300 kr. i månaden, som skulle motsvara ungefär vad bostaden kan kosta, eller 3 600 kr. per år. I reservationen I yrkas att man skall genomföra denna ändring, och det innebär, att man räknar upp anslaget för budgetåret till att motsvara 35 750 kr. för ettvarvt av 19 bidrag. Det är den princip som tillämpas för så gott som alla statstjänster, i varje fall för alla prästtjänster i församlingarna här i vårt land. Dessutom har de sjömanspräster som tjänstgör i svenska hamnar också detta system med bruttolön. Vi tycker att det borde vara både logiskt och rättvist, att sjömansprästerna i utländska hamnar får samma löneförmåner som de som arbetar här hemma.

Jag tror inte att jag behöver argu-

mentera för hur angelägen sjömansprästernas verksamhet är. Alla här i kammaren är säkert väl medvetna om att sjömanskyrkorna och deras service i olika utländska hamnar betyder oändligt mycket för våra svenska sjömän.

Om man är överens om det — det tror jag att man är — måste det också vara riktigt, att man på bästa sätt befrämjar denna verksamhet genom allmänna medel; i detta fall gäller det kyrkofondsmedel. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservation I, som innebär att man höjer lönen med vad bostadsförmånen beräknas vara värd.

I reservation III berörs den kyrkomusikaliska utbildningen vid Stora Sköndal. Det råder för närvarande en mycket stor brist på kyrkomusiker. Om man skall kunna komma till rätta med situationen i detta avseende, är det angeläget, att man bl. a. stöder den förnämliga utbildningen vid Stora Sköndal och även möjliggör en utbyggnad av densamma. De kyrkokantorer som kommer från Stora Sköndal har regelmässigt engagerat sig mycket hårt i statlig och kommunal musikpedagogisk verksamhet vid sidan av sin kantorsuppgift, som ju är en halvtidstjänst. Därför tycker jag att det är väl motiverat, att man stöder denna utbildning genom allmänna medel i större utsträckning än för närvarande är fallet.

I utskottsutlåtandet redovisas, att det har skett en viss ökning av den statliga utbildningen av kantorer på särskilda sommarkurser och på speciella kurser för orgelspelare. Men allt talar för att det inte är tillräckligt. Man kan väl inte heller säga, att denna utbildning på något sätt ersätter den omfattande utbildningen på Stora Sköndal utan man kan väl snarare säga, att dessa utbildningar kompletterar varandra. I reservationen III yrkas att bidraget till Svenska diakonsällskapet till kostnaderna för utbildning av kyrkomusiker skall utgå med 146 000 kr., alltså ungefär det belopp som direktionen har begärt, i

stället för 80 000 kr., som departementschefen har föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna I och III.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Med anledning av dessa båda reservationer vill jag först uttrycka min tillfredsställelse över att departementschefen och utskottet har tillstyrkt en tjänst i Sydney, alltså en sjömansprästtjänst där.

Vad beträffar sjömansprästernas boendekostnader lämnar utskottets ställningstagande en del övrigt att önska. Sjömansprästerna får sin avlöning från kyrkofonden. Det är värt att lägga på minnet. Sedan gammalt har de lönemässigt jämförts med komministrarna i hemlandet, och det är ju helt i sin ordning.

Som bekant hade vid denna tidpunkt församlingspräster fri tjänstebostad, och så var också förhållandet för sjömansprästernas del. Dessa prästers löner har senare justerats uppåt med de procentuella tillägg som motsvarar de statligt anställdas lönepålägg, vilket naturligtvis också skett med hemmaprästernas löner. Därtill har man, som herr Hedin också påpekade, beträffande hemmaprästen lämnat tjänstebostadssystemet och övergått till bruttolön, så att lönen också inkluderar rimlig kostnad för bostad i den öppna marknaden. Någon sådan bruttolön har aldrig tillämpats för sjömansprästerna. Bostäder har ju tidigare tillhandahållits i sjömanskyrkornas fastigheter. Nu har emellertid sjömanskyrkans arbete i många avseenden omstrukturerats. Lokalerna har upptagits för fritidsaktiviteter av skilda slag, och prästen har som regel fått bostad på annat håll. I flera fall har man attacherat svensk präst vid dansk eller norsk sjömanskyrka, och av den anledningen finns som regel ingen tjänstebostad i kyrkofastigheten. I andra fall stationeras en sjömanspräst bara under vissa måna-

Vissa bidrag ur kyrkofonden

der av året eller också alternerar han mellan olika hamnar. Under sådana förhållanden får sjömanskyrkan då skaffa bostad som naturligt nog blir av mycket skiftande standard. Dessutom blir det självfallet en merkostnad för sjömansvårdsstyrelsen.

Det torde var helt rimligt att sjömansprästerna i bostadshänseende helt jämföras med sina kolleger här hemma, d. v. s. erhåller bruttolön med möjlighet att hyra bostad enligt egen önskan. Därför har vi motionerat om dessa 300 kronor per månad ur kyrkofonden för sådana boendekostnader, men i propositionen nr 36 avslås detta yrkande. Det är värt att lägga märke till att departementschefen i propositionen föreslår inrättande av två tjänster för finsktalande stiftsadjunkter, vilket innebär en löneutgift på 42 000—45 000 kronor per år för verksamhet bland utlänningar i Sverige. Men departementschefen vill inte gå med på en uppräknings till knappt 36 000 kronor eller rättare sagt 35 750 kronor när det gäller det arbete som våra sjömanspräster utför bland landsmän i utlandet. Var finns logiken? Det kan också tilläggas att staten skulle tjäna på arrangemanget som vi föreslår. Prästernas lön tas ur kyrkofonden, och prästerna klassas upp till ett löneläge där marginalskatterna som bekant tar tillbaka en avsevärd del.

Det har ju omvittnats förr i denna kammare vad den svenska sjömanskyrkan betyder för de människor som måste avstå från så mycket som vi här hemma har tillgång till. Man har även omvittnat sjömansprästernas insats. De har ett hårt arbete och måste sannernligen kunna mer än dogmatik och Luthers katekes. De har en social och allmänmännisklig tjänaruppgift. Har vi inte anledning att på allt sätt stödja detta arbete och i varje fall ställa sjömansprästerna i lönemässig paritet med deras kolleger på hemmaplan? Jag tror att herr Skoglund kan vittna om den här verksamheten, eftersom han är pre-

Vissa bidrag ur kyrkofonden

sident i Handelsflottans välfärdsråd och mycket väl känner till sjömanskyrkor- nas arbete och prästernas betingelser. Man behöver inte vara part i målet för att finna det helt otillfredsställande, att de sjömanspräster som t. ex. tjänstgör i Stockholm, Malmö eller Hälsingborg behandlas förmånligare än sina kolleger i London, Rio de Janeiro eller Sydney.

Jag tycker att utskottet liksom departementschefen uttrycker sig något dunkelt i detta ärende. Utskottet skriver nämligen bl. a. följande: »Utskottet finner ej skäl att frångå departements- chefens ståndpunkt.»

Vilken är den ståndpunkten? Jo, den är att vederbörande »inte är beredd att tillstyrka boendekostnaderna». Om utskottet inte finner skäl att jämställa sjömanspräster ute med prästerna hemma, så måste väl utskottet ändå motivera sitt ställningstagande på något sätt och bemöta de starka skäl som i jämlikhetens intresse har redovisats av motionärerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen I.

Sedan också bara några ord om reservationen III, som gäller den av Svenska diakonsällskapet äskade uppräkningsen av anslaget till kyrkomusikerutbildningen. Man måste se det äskandet mot bakgrunden av den katastrofala bristsituation som råder på kyrkomusikerfronten. Stora Sköndals kyrkomusikerutbildning är mycket betydelsefull i sammanhanget men alldeles otillräckligt dimensionerad. Den 1 januari 1965 var 26 procent av de 2 531 kyrkomusiker-tjänsterna här i landet vakanta, och läget har ingalunda förbättrats sedan dess. Under de senaste fem åren har antalet besatta skolkantorstjänster sjunkit från 1 137 till 825 av totalt 1 600 tjänster. Det är underligt att statsmakterna i detta svåra läge inte ingriper och åtminstone bistår med bättre utbildningsmöjligheter för Stora Sköndal, när man nu enligt propositionen 25 in-

te vill ta några nya initiativ till kyrkomusikerutbildning förrän man fått klarhet i det framtida förhållandet kyrka—stat.

Det är i sammanhanget också värt att observera att det trots den katastrofala brist på kyrkomusiker som råder finns ett stort intresse för kyrkomusik ute i landet. Man räknar med att 60 000 personer ingår i de olika kyrkomusikensemblerna inom svenska kyrkan, och Sveriges kyrkliga studieförbund redovisar för 1968—1969 4 500 musikcirklar, huvudsakligen kyrkokörer.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationen III av herr Grebäck m. fl.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Utskottet tillstyrker förslaget att det fr. o. m. 1 juli i år skall utgå 19 bidrag till Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse för avlöning av sjömanspräster, och utskottet ansluter sig till de av departementschefen föreslagna höjningarna av bidragsbeloppen. Detsamma gäller i fråga om de yrkade retroaktiva tilläggen. De belopp det här rör sig om är i avrundat tal en höjning med 900 kronor per person och år eller från 31 250 till 32 150 kronor samt dessutom ett retroaktivt tillägg för 1969 på 450 kronor och ett lika stort belopp för första halvåret 1970, alltså ett sammanlagt belopp för det retroaktiva tillägget med 16 200 kronor.

I fråga om det ytterligare tillägget för bostadskostnader på 3 600 kronor ansluter sig utskottet till departements- chefens uppfattning att man inte nu kan tillstyrka detta ganska betydande tillägg. Det kan väl också vara skäl att säga, herr Werner, att det kan vara nödvändigt att göra en utredning om bostadskostnaderna. Jag är så väl insatt i dessa frågor att jag vet att de

Vissa bidrag ur kyrkofonden

kostnaderna inte kan vara lika i alla länder. Därför har utskottet också resonerat från den utgångspunkten, även om det inte har kommit till uttryck i skrivningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på reservationen I och bifall till utskottets hemställan.

När det gäller reservationen III vid punkten C i utskottets utlåtande rörande frågan om bidrag till Svenska diakonsällskapet framhåller utskottet att man kan tillstyrka en höjning av anslaget till den kyrkomusikaliska linjen vid Sköndalsinstitutet med 5 000 kronor, alltså från 75 000 till 80 000 kronor, avseende bidrag för ökade kostnader för lärarlöner och timarvoden.

Utskottet framhåller att det är riktigt att det för närvarande råder brist på kyrkomusiker och att det föreligger behov av en förstärkning av framför allt den lägre kyrkomusikaliska utbildningen. Det kan emellertid noteras att Kungl. Maj:t också uppmärksammat detta behov och framför allt satsat på att anordna och koordinera särskilda sommarkurser för kyrkomusiker och under flera år försöksvis vidgat tillträdet till kurserna. Årets riksdag har till dessa kurser anslagit 20 000 kronor. Vidare har riksdagen i år i särskilt anslag beviljat 70 000 kronor och möjliggjort kurser för orgelspelare.

Det kan också nämnas att innevarande års riksdag genom propositionen 25 har möjlighet att förstärka kantorsutbildningen genom statliga sommarkurser. Departementschefen har starkt framhållit att detta är önskvärt. Vidare understrykes att den i propositionen föreslagna nya musikutbildningen inom mellanskolorna på sikt bör kunna tillföra den kyrkomusikaliska verksamheten väl utbildad arbetskraft. Utskottet kan alltså konstatera att den kyrkomusikaliska verksamheten genom olika statliga åtgärder över lag kommer att öka och att det glädjande nog finns ett starkt intresse för att sti-

mulera en vidgad utbildning av kyrkomusiker.

Jag vill tillägga att våra olika musikhögskolor med de möjligheter som tillkommer — jag har noggrant undersökt detta — också kommer att göra en satsning på detta område. Herr Werner har alltså all anledning vara förvissad om att man har uppmärksamheten riktad på denna fråga och att man är beredd att avhjälpa den brist som för närvarande råder.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord till herr Svenning beträffande sjömansprästernas boendekostnader. Sjömansvårdsstyrelsen har räknat fram siffran 300 kronor per månad såsom ett rimligt medelbelopp oberoende av var prästerna är bosatta. Jag förstår därför inte varför man skall behöva avvakta en utredning. Det hade i så fall varit lämpligt att antyda detta på något sätt i utskottets skrivning.

Herr Svenning måste väl emellertid hålla med om att det i synnerhet i dessa tider när det talas så mycket om jämlikhet är orimligt och oriktigt att en sjömanspräst i Malmö, Hälsingborg eller Stockholm skall befinna sig i ett förmånligare läge än sina kolleger i utlandet. Detta gäller också, såsom jag nämnde, de båda nya stiftsadjunkturen för den finsktalande befolkningen, för vilka vi godtar en avsevärt högre lönekostnad än för våra sjömanspräster. I jämlikhetens intresse borde man kunna ha förståelse för det rimliga i mitt yrkande.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ha förståelse för detta yrkande i jämlikhetens namn, men då får man också resonera på det sättet att en lika hög lön för alla ger dem som har möjlighet att tjäna på bostadsbidraget en viss inkomst, medan den

Vissa bidrag ur kyrkofonden

som har en annan bostadshyra får en annan inkomst. Det är mycket angeläget att uppmärksamma detta i en eventuell utredning. Det är inte nödvändigt att staten skall göra denna, utan den kan genomföras genom sjömansvårdsstyrelsen.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte stora pengar att tjäna på de 300 kronorna per månad. Denna summa får betraktas som ett minimum, i varje fall på kontinenten. Herr Svennings resonemang håller alltså inte.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag har vid B i utskottets hemställan fogat en blank reservation som jag helt kort vill motivera.

Jag vill därmed ge uttryck för mitt missnöje med det dåliga underlag vi haft för bedömningen av det befogade i att bevilja sjömansprästerna ett tillägg på 300 kronor per månad, som compensation för bostadskostnad. Utskottet kunde ha rätt att kräva närmare uppgifter om t. ex. i vilken utsträckning det finns bostäder i anslutning till sjömanskyrkorna och om i hur många fall sjömansprästerna tvingas ut på hyresmarknaden. Ingenting sägs heller om hur man räknat fram detta belopp.

I det motionspar som herr Werner varit med om att väcka sägs det att framställningen är väl underbyggd. Men då skall man väl ha bra små anspråk på hur ett ärende skall vara underbyggt vid begäran om riksdagsanslag. Jag erkänner emellertid gärna att departementschefens motivering för avslag är lika dåligt underbyggd. Departementschefen anser att det kostar mycket pengar att genomföra förslaget, men om de principiella skälen för avslag — om det nu finns några sådana — sägs inte ett ord.

Jag tycker att det minsta utskottet kan begära, om motionärerna skulle återkomma, är att det presenteras ett bätt-

re underbyggt förslag som utskottet får behandla.

Herr talman! Vad beträffar reservationen III ansluter jag mig till den motivering som anförts av herr Hedin och yrkar bifall till denna reservation. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Det kan väl vara riktigt som utskottets ärade ordförande säger, att underlaget här inte har varit så omfattande. Men det är ju ändå en mycket enkel fråga det gäller. — Att man precis som för alla andra statliga tjänstemän bör ha bruttolön också för sjömansprästerna som arbetar utanför vårt land borde vara nästan självklart.

Jag tycker inte att det är nödvändigt att göra någon vidlyftigare utredning av förhållandena. De 300 kr. som man uppskattat som medeltal för vad det kostar är väl ett fullt tillräckligt underlag för beslut. Det kan ju inte skilja så mycket, och jag skulle tro att det inte någonstans går att komma undan billigare än med dessa 300 kr. Sedan spelar det ingen roll om vederbörande får en tjänstebostad eller hyr egen bostad — det är helt ovidkommande i sammanhanget. Alla andra tjänstemän har sin bruttolön, och det är naturligtvis deras ensak vilken bostad de skaffar sig.

Jag vidhåller yrkandet om bifall till reservationen I.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i an-

ledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I av herr Åkesson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 70 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Grebäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. C i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vissa bidrag ur kyrkofonden

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III av herr Grebäck m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Grebäck begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 93 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Föredrogs vart för sig

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av motioner angående tomgångskörning av motorfordon,

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i sjötrafikförordningen (1962:150), och

nr 44, i anledning av motioner angående visst försöksfiske i Blekinge län; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av motioner om förebyggande hälsovård, och

nr 30, i anledning av motioner om anställning av handikappad i statlig verksamhet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

Vissa gemensamma frågor

§ 12

Anslag till högre utbildning och forskning m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 88, i anledning av Kungl. Maj:t:s i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1970/71 till högre utbildning och forskning m. m. jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Vissa gemensamma frågor

Kungl. Maj:t hade under rubriken Vissa gemensamma frågor (bilaga 10, s. 244—255) behandlat vissa universitetsfrågor av allmän karaktär.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels motionen I: 3 av herrarna *Nyman* och *Ernulf*,

dels de likalydande motionerna I: 47 av herr *Helén m. fl.* och II: 57 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.* i vad avsåge hemställan att riksdagen måtte uttala att en snabb utbyggnad av den högre tekniska utbildningen i Norrland vore starkt önskvärd samt att förutsättningarna för universitetsfilialer i Norrland borde undersökas,

dels de likalydande motionerna I: 66 av herr *Lindblad* och II: 84 av herr *Westberg* i Ljusdal, vari hemställts att vid planeringen av den högre utbildningen i Norrland även frågan om förläggandet av en utbildningsfilial för Gävleborgs län upptoges till behandling och att därvid Söderhamn utsåges som filialort med Uppsala som centralort,

dels de likalydande motionerna I: 274 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 310 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om utredning av frågan om en decentralisering av den högre utbild-

ningen så att omkring 15 nya universitetsheter kunde inrättas enligt i motionerna anförda riktlinjer,

dels de likalydande motionerna I: 275 av herr *Bohman m. fl.* och II: 312 av herr *Holmberg m. fl.* i vad avsåge bl. a. hemställan att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t efter företagen utredning om den närmare utformningen måtte föreslå riksdagen att besluta om införande av mellanexamen i forskarutbildningen,

dels de likalydande motionerna I: 277 av herr *Helén* samt II: 311 av herrarna *Hedlund* och *Holmberg*, vari hemställts att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att 1968 års utbildningsutredning gäves en parlamentarisk sammansättning,

dels de likalydande motionerna I: 283 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 217 av herr *Källstad m. fl.*,

dels motionen I: 451 av fru *Segerstedt Wiberg*, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 572 av herr *Axelsson m. fl.* och II: 669 av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att försöksverksamhet med forskarutbildning i ämnet historia anordnades vid universitetsfilialen i Karlstad under budgetåret 1970/71,

dels de likalydande motionerna I: 602 av herrarna *Nyman* och *Stefansson* och II: 695 av herr *Källstad m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 603 av herr *Nyquist m. fl.* och II: 706 av herr *Mellqvist m. fl.*, vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhölle att Norrlandsberedningens område utsträcktes att gälla samtliga skogslän och att frågan om anordnandet av högre teknisk utbildning i Bergslagen överlämnades till beredningen,

dels de likalydande motionerna I: 608 av herr *Johan Olsson* samt II: 687 av fru *Jonäng* och herr *Eriksson* i Bäck-

Vissa gemensamma frågor

mora, vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhölle att Norrlandsberedningen i tilläggsdirektiv finge i uppdrag att undersöka möjligheterna att förlägga filial till teknisk högskola i någon av Hälsinglands tätorter,

dels de likalydande motionerna I: 616 av herr *Richardson m. fl.* och II: 696 av herr *Källstad m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 630 av herr *Wallmark* och II: 720 av herr *Nordstrandh*, vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte som sin mening ge till känna att principerna för det system för planering av lokaler för icke-laborativa institutioner vid universitet m. fl. läroanstalter, som Kungl. Maj:t enligt statsverkspropositionen bil. 10 s. 246 f. avsåge att tillämpa, borde underställas riksdagens prövning ävensom hemställa att Kungl. Maj:t återkomme till riksdagen med motiverat förslag till ytramar för den i motionerna berörda lokalplaneringen,

dels de likalydande motionerna I: 639 av herrar *Wirtén* och *Richardson* samt II: 722 av herrar *Ohlin* och *Källstad*, vari hemställt att riksdagen i avvaktan på slutförande av mera utförliga utredningar hemställde hos Kungl. Maj:t

att vid behandlingen av frågor som gällde den postgymnasiala utbildningen vidtoges radikala åtgärder till förebyggande av en fortsatt skarpt snedvridning av utbildningen,

att som ett led i denna strävan så snabbt som möjligt avvecklades icke strängt nödvändiga spärrar för inträde till olika utbildningslinjer och utvidgades antalet tillåtna studerande inom de övriga där spärrar förekomme,

att ämnesområdena för universitetsfilialernas undervisning vidgades samt att i övrigt beaktades vad som anfördes i motionerna,

dels motionen II: 144 av herr *Josefs-son* i Halmstad *m. fl.*, vari hemställt att riksdagen beslutade hemställa till

Kungl. Maj:t om utredning beträffande filialundervisning av högre teknisk utbildning förlagd till Halmstad,

dels motionen II: 523 av fröken *Åsbrink m. fl.*,

dels motionen II: 664 av herr *Bergqvist m. fl.*,

dels motionen II: 685 av fru *Jonäng*.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 277 och II: 311 om parlamentarisk sammansättning av 1968 års utbildningsutredning,

2. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 47 och II: 57, I: 66 och II: 84, I: 274 och II: 310, I: 603 och II: 706, I: 608 och II: 687, I: 639 och II: 722 samt II: 144, förstnämnda båda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om en decentralisering av den eftergymnasiala utbildningen,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 572 och II: 669 om försöksverksamhet med forskarutbildning vid universitetsfilialen i Karlstad,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 685 om vidgat tillträde till högre utbildning,

5. att riksdagen måtte avslå motionen I: 3 om en akademisk mellanexamen,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 275 och II: 312 i vad avsåge införande av en mellanexamen i forskarutbildningen,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 275 och II: 312 i vad avsåge förslag om ökade resurser till forskarutbildning och forskarhandledning,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 275 och II: 312 samt I: 602 och II: 695, samtliga motioner i vad avsåge flerårsplaner för inrättande av tjänster på professorsnivå,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 616 och II: 696 i vad avsåge förslag till 1971 års riksdag om en tre-

Vissa gemensamma frågor

årsplan för utbyggnad av vissa fakulteter,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 275 och II: 312 i vad avsåge utbyggnaden av statistiska centralbyråns forskningsstatistik,

11. att riksdagen måtte avslå motionen I: 451 i vad avsåge tilläggsdirektiv åt 1968 års utbildningsutredning,

12. att riksdagen måtte avslå motionen II: 664 om genomgång av kursplaner och läromedel på eftergymnasial nivå,

13. att riksdagen måtte avslå motionen II: 523 om lektörshjälp och handledning åt syn- och hörselskadade studenter,

14. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 283 och II: 217 om försöksverksamhet med universitetsdemokrati,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 630 och II: 720 om ytramar för lokalplaneringen vid icke-laborativa institutioner vid universiteten m. fl. läroanstalter.

Reservationer hade avgivits

1 a. av herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Wirtén* (fp), *Wallmark* (m), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Wikström* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Gustafsson* i Göteborg (fp), *Nordstrandh* (m), *Mattsson* (cp), *Enskog* (fp) och *Antonsson* (cp), fru *Sundberg* (m) samt herr *Elmstedt* (cp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 277 och II: 311 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att 1968 års utbildningsutredning gäves en parlamentarisk sammansättning;

1 b. beträffande *ändrad sammansättning av 1968 års utbildningsutredning* av herr *Mellqvist* (s), utan angivet yrkande;

1 c. av herrar *Bohman*, *Wallmark* och *Nordstrandh* samt fru *Sundberg* (samtliga m), som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av

motionerna I: 275 och II: 312, såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om införande av en mellanexamen i forskarutbildningen;

1 d. av herrar *Bohman*, *Wallmark* och *Nordstrandh* samt fru *Sundberg* (samtliga m), som ansett att utskottet under 15 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 630 och II: 720 i skrivelse till Kungl. Maj:t dels som sin mening ge till känna att principerna för det system för planering av lokaler för icke-laborativa institutioner vid universitet m. fl. läroanstalter som Kungl. Maj:t enligt statsverkspropositionen avsåge att tillämpa borde underställas riksdagens prövning, dels hemställa att Kungl. Maj:t återkomme till riksdagen med motiverat förslag till ytramar för den i motionerna berörda lokalplaneringen.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Rörande anslagen för budgetåret 1970/71 till Högre utbildning och forskning har inom andra avdelningen av statsutskottet uppnåtts en betydande enighet, framför allt kanske under pressen från den statsfinansiella situationen. De ökade resurser som ställs till förfogande är inte alltför imponerande med hänsyn till den våldsamma expansion som äger rum inom högskoleområdet.

Många, för att inte säga de flesta, av motionerna i anslutning till statsverkspropositionen måste betecknas som välmotiverade, åtskilliga t. o. m. som mycket välmotiverade. Ytterligare få har dock föreslagits till bifall. Resurserna räcker inte till. Denna snävhet i ställningstagandena är att beklaga, och man kan endast uttrycka den förhoppningen, att man någon gång skall få tillfälle att vara litet generösare.

Att det finns brister inom universi-

Vissa gemensamma frågor

tets- och högskoleområdet som snarast borde avhjälpas kan väl ingen förneka — inte ens Kungl. Maj:t, som gärna andas en aning självbelåtenhet i sina skrivelser i statsverkspropositionen. Oppositionen har å sin sida små möjligheter att agera inom de trånga ekonomiska ramarna, ramar som den dock inte har skapat eller är ansvarig för. Men faktum föreligger, trist och obönhörligt.

Utskottet i sin helhet går alltså sällan utanför Kungl. Maj:ts förslag. Från oppositionspartierna anmäls dock litet fler särmeningar, som tagit sig uttryck i reservationer.

Det skulle vara frestande att även något kommentera de olika delar under punkten 2, där utskottet är enigt — det finns ju alltid en hel del att säga utöver de kortfattade skrivelser som utskottet kan ägna de olika frågorna. Jag skall dock avstå därifrån bl. a. med hänsyn till att åtskilliga talare väntar på sin tur, och tiden är redan långt liden som den tyvärr ofta är när vi börjar diskutera utbildningsfrågor — vi kommer i tidsnöd. På den punkt som vi nu behandlar kommer jag därför huvudsakligen att uppehålla mig vid reservationerna. Reservationen 1 a är gemensam för representanterna från de tre demokratiska oppositionspartierna; reservationerna 1 b och 1 c har avgivits av representanter för moderata samlingspartiet.

Den gemensamma reservationen gäller en gammal tvistefråga: sammansättningen av 1968 års utbildningsutredning. Uppfattningarna om hur den rimligen borde vara sammansatt har varit delade alltsedan utredningens tillkomst. När oppositionen enträget drev kravet att utredningen skulle tillsättas — departementet tövade faktiskt ganska länge — var dess mening knappast att den skulle få den sammansättning som herr Palme gav den.

1968 års utbildningsutredning har, som väl torde vara bekant för de fles-

ta, till uppgift att se över den eftergymnasiala utbildningens dimensionering, struktur, organisation, lokalisering etc. Att det är en mycket omfattande uppgift, kan man nästan förstå utan att se efter i några papper, men det framgår med all önskvärd tydlighet när man studerar direktiven. Det är också helt uppenbart, att utredningen gäller frågor av väsentlig betydelse inte bara för utbildningen i snäv bemärkelse utan också för samhällsutvecklingen i dess helhet.

Ansvar för den egentliga utredningen med beslutanderätt ligger hos fyra höga ämbetsmän: statssekreteraren i utbildningsdepartementet, generaldirektörerna i skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen samt universitetskanslern, och statssekreteraren i utbildningsdepartementet är ordförande.

Till utredningen knöts — och det var väl det geniala draget i den Palmeska rekonstruktionen för att åtminstone i någon mån bli av med parlamentarikerna — tre s. k. referensgrupper. Den ena av dessa är sammansatt av sex företrädare för de politiska partierna, tre borgerliga och tre socialdemokrater.

Utredningen har alltså teoretiskt och praktiskt därigenom beretts en möjlighet att inhämta uppgifter om de olika politiska partiernas värderingar av de frågor som behandlats. Men den här konstruktionen av utredningen innebär å andra sidan — jag kan inte se det på något annat sätt — ingen som helst garanti för att de värderingar som kan framföras från företrädarna för de politiska partierna vare sig påverkar utredningens arbete och ställningstagande eller ens offentligen måste redovisas. Det är inte klart belagt, hur redovisningen av avvikande uppfattningar från den politiska referensgruppen skall gå till — jag tillhör den gruppen så jag vet vad jag talar om.

En liten incident inträffade redan tidigt, när den första debattskriften utgavs. Vi företrädare för de tre

Vissa gemensamma frågor

oppositionspartierna ansåg att den inte var särskilt väl lämpad som underlag för en debatt. Det visade sig också att den inte var det; orsaken härtill kanske vi kan diskutera i ett annat sammanhang. Detta har sagts från många håll. Vi insåg det alltså, och vi ville på något sätt ge uttryck härför. Det lyckades vi till sist med genom att få in en liten mening i inledningen, och vi räddade i det sammanhanget något så när våra själar. Det hela var så långt framskridet, då det blev fråga om ett särskilt yttrande från oppositionens sida, att det var tekniskt rätt besvärligt — det skall jag medge. Det var alltså en liten incident som illustrerar hur det kan bli när utredningen så småningom kommer att kunna presentera ett förslag.

Att utredningen i sin nuvarande sammansättning verkat bortåt två år, utgör enligt min mening inte något hinder, som det ibland sägs, för en förändring av den egentliga utredningens sammansättning. Inga direkt avgörande beslut har, efter vad jag kan förstå, ännu fattats av utredningen och skall inte heller fattas inom den allra närmaste tiden. Politiska företrädare brukar, det tillhör ju yrket, ganska snabbt kunna sätta sig in i det arbete som redan har gjorts och som pågår inom den egentliga utredningen.

De tre borgerliga partierna har i en partimotion sagt, att vi finner att det av såväl principiella som praktiska skäl är förkastligt att det i en utredning, som oundvikligen kommer att resultera i förslag till omfattande riksdagsbeslut, inte ingår representanter för riksdagspartierna. Vår mening är därför att U 68 bör omvandlas till en parlamentarisk utredning, och det är detta reservationen 1 a tar sikte på. Jag hemställer alltså om bifall till denna reservation.

Reservationen under punkten 2 av moderata samlingspartiet rör mellanexamen i forskarutbildningen. Även härvidlag föreligger sedan ett år till-

baka delade meningar. Reservationen 1 c innebär ett fullföljande av ställningstagandet vid riksdagens beslut angående forskarutbildningen. Det framkom under förberedelsearbetet till forskarutbildningspropositionen ett, som jag uppfattade det, ganska klart dokumenterat behov på arbetsmarknaden av kvalificerad personal som fått en viss forskarutbildning men inte nödvändigtvis avlagt den nya doktorsexamen.

Det framfördes från flera håll förslag om inrättande av en normalt obligatorisk mellanexamen i forskarutbildningen. För den enskilde studerande skulle denna mellanexamen underlätta planeringen av utbildningen och av forskarinsatsen under utbildningen liksom den skulle innebära att risktagandet vid beslut att ge sig in i forskarutbildningen blev mindre; det är ju alltid en risk att tro sig om att kunna forska. Det kan visa sig att man inte håller måttet, och då står man där vackert, vilket många har fått uppleva. Genom att i princip göra denna mellanexamen obligatorisk skulle man också kunna undvika att den fick karaktären av gallringsstation — man har varnat för att skapa en sådan, och det vill inte heller jag vara med om att göra. Jag kunde anföra flera argument.

Ett år efter beslutet om forskarutbildningen finner vi att de argument som vi framförde under hösten 1968 och våren 1969 och som låg till grund för det förslag som då framlades om mellanexamen har samma styrka nu som då, och vi menar att dessa argument t. o. m. kan komma att bli än starkare på grund av det ökade behovet av forskarutbildad arbetskraft, som väl blir resultatet av ökningen av forsknings- och utbildningsverksamheten i hela samhället.

I reservationen vill vi alltså plädera för inrättandet av en sådan mellanexamen efter viss ytterligare utredning; en sådan behövs alltid, det finns ju en del

Vissa gemensamma frågor

saker som måste belysas. Jag hemställer alltså om bifall till reservationen 1 c.

Den tredje reservationen har också avgivits av moderata samlingspartiet och rör systemet för planering av lokaler för icke-laborativa institutioner vid universiteten och andra läroanstalter. Bakgrunden till reservationen och motsvarande motion är att man i årets statsverksproposition kan finna ett relativt kortfattat meddelande att Kungl. Maj:t i december 1969 föreskrivit nya s. k. ytramrar att gälla tills vidare vid planeringen av lokaler för icke-laborativa ämnen vid universiteten m. fl. läroanstalter. Kungl. Maj:ts föreskrifter uppges där ha utformats i enlighet med förslag från 1968 års utbildningsutredning. Så förhåller det sig väl också, även om jag inte kan erinra mig att den referensgruppen har sysslat särskilt mycket med denna fråga, men det är möjligt att den har passerat genom händerna där också.

Ramarna omfattar enligt uppgifterna i motionen sammanlagt förutom erforderliga utrymmen för bl. a. kapprum, toaletter och skyddsrum en programyta om 138 000 kvm. För Stockholms del har angivits en yta av 36 000 kvm. Jag måste läsa upp dessa siffror för att de som lyssnar skall veta vad det rör sig om.

Tidigare gällande lokalplanering för Stockholm beräknades efter ytramen på 26 000 kvadratmeter. Den siffran hade sitt ursprung i ett förslag från U 63, som väl får anses vara en föregångare till U 68 men som var ännu mer departemental än denna och inte hade egentliga politiska referenser. Siffran hade bestämts efter ett beräknat antal studerande i icke-laborativa ämnen av cirka 12 000 år 1972/73.

Nu har statistiska centralbyrån meddelat, att det totala antalet närvarande studenter i Stockholm höstterminen 1968 uppgick till något över 26 000. Av dessa studerade uppskattningsvis 23 000 icke-laborativa ämnen. Jag avslöjar väl

ingen hemlighet om jag säger att siffran kommer att bli högre under 1970-talets början.

Dessa uppgifter visar att förhållandet mellan antalet kvadratmeter och antalet studerande har sänkts på ett sätt som är ofördelaktigt i jämförelse med tidigare planering.

Jag tycker nog, att man i statsverkspropositionen borde ha klargjort de beräkningar som ligger till grund för de nya ytramarna, och vidare borde man ha redovisat vilka bevekelsegrunder Kungl. Maj:t har haft för de nya föreskrifterna om sänkt lokalstandard för den högre utbildningen. Jag tror nämligen att det verkligen är fråga om en sänkt lokalstandard.

Detta är bakgrunden till yrkandet i den tredje av reservationerna, som går ut på att Kungl. Maj:t bör lämna riksdagen redogörelse för principerna för planering av lokalerna för de icke-laborativa institutionerna. Vidare hemställs i reservationen att Kungl. Maj:t på grundval av en sådan redogörelse skall återkomma med ett motiverat förslag till ytramrar, så att riksdagen kan ta ställning till lokalplaneringen. Det som ytterst ligger bakom reservationen är en vilja att bevaka riksdagens möjligheter att säga sitt ord som sista och beslutande instans.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 1 d.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Punkt 2 i utlåtande nr 88 om vissa gemensamma frågor behandlar universitetsfrågor av allmän karaktär. Jag kommer att ta upp några av dessa och skall först säga någonting om det krav på en parlamentarisk sammansättning av U 68 som har framförts i en reservation.

Såvitt jag minns rätt krävde vi inom folkpartiet i en reservation redan hösten 1965 i samband med principbeslutet om de fasta studiegångarna en parlamentarisk sammansättning av den kommitté,

Vissa gemensamma frågor

som skulle ha till uppgift att utreda den eftergymnasiala utbildningens dimensionering, struktur, organisation och lokalisering. Det blev 1968 års utbildningsutredning som fick detta uppdrag, men den blev inte parlamentariskt sammansatt utan bestod, såsom herr Nordstrandh nyss framhållit, av fyra sakkunniga — statssekreteraren i utbildningsdepartementet, generaldirektörerna i skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen och universitetskanslern — och till denna sakkunnigekommitté knöts tre referensgrupper.

Det har utkommit en debattskrift i februari 1968, »Målet för den högre utbildningen», och en sammanställning av synpunkter som förts fram till utredningen eller publicerats i pressen, och vidare har det utgivits en debattskrift med en skiss till återkommande utbildning.

Det är viktigt att få veta hur de politiska partierna ser på dessa olika frågor. Konstruktionen med referensgrupper innebär emellertid ingen garanti för att dessa värderingar påverkar utredningens arbete och ställningstaganden eller att de redovisas offentligt. Det är därför vi har krävt att utbildningsutredningen skall få en parlamentarisk sammansättning.

Utskottet hänvisar bara till att departementschefen har ansett den valda konstruktionen kunna tillgodose de krav som ställts på effektivitet, medverkan och kontakt. Vi menar att så inte är fallet, och därför har vi till utskottsutlåtandet fogat en reservation, 1 a, som jag vill yrka bifall till.

I januari månad i år, närmare bestämt den 16 januari, uttalades i en partimotion från folkpartiet att en förbättring av utbildningen i Norrland borde ingå i ansträngningarna att skapa ett mer näringsvänligt klimat. Högre utbildad arbetskraft önskar ofta arbete på eller åtminstone i närheten av utbildningsorten, och en utbyggnad av den högre utbildningen i Norrland skul-

le därför i hög grad vara ägnad att skapa underlag för det allsidiga arbetskraftsutbud som är en förutsättning för utveckling av samhällsservice och näringsliv i Norrland, så som vi uttryckte det i januari månad. Vi sade också i motioner att de expansionsplaner som finns för Umeå universitet är otillräckliga för Norrlands behov av högre utbildning. Vi framhöll vidare att förutsättningarna för universitetsfilialer i Norrland bör närmare undersökas, liksom möjligheterna att ge den tekniska forskningen större resurser genom ett tekniskt forskningsinstitut och att en samlad plan för den högre utbildningen i Norrland borde utarbetas. I en senare motion har Östersund, Sundsvall och Luleå nämnts som tänkbara platser för universitetsfilialer.

Nu har vi emellertid fått en proposition, nr 88, undertecknad av Sven Moberg, som tar upp just den här saken. Där föreslås en ny teknisk utbildnings- och forskningsenhet i Luleå. Vid den enheten skall också en maskinteknisk forsknings- och utbildningsinstitution inrättas, och en sektion vid den bergsvetenskapliga linjen på Tekniska högskolan i Stockholm skall flyttas till Luleå. Vidare föreslås teknisk utbildning i Skellefteå—Umeåområdet. Jag skall därför inte nu gå närmare in på denna sak; den kommer att bli föremål för diskussion längre fram, när andra avdelningen har behandlat ärendet. Jag vill dock säga att det önskemål vi uttalade i januari månad i stor utsträckning synes bli tillgodosett genom den proposition som har framlagts. Jag återkommer emellertid till detaljerna längre fram under riksdagen i vår eller i höst.

När det gäller den eftergymnasiala utbildningen har ju den svenska liberalismen under årtionden haft som riktlinje för samhällsodaningen att människorna bör beredas såvitt möjligt lika chanser. Med hänsyn härtill framstår en demokratisering och breddning av utbildningsväsendet som en av de mest

Vissa gemensamma frågor

angelägna uppgifterna. Det är sådana synpunkter som framför allt Bertil Ohlin under många år har förfäktat i denna kammare, och i en motion, II: 722, har han och jag närmare utvecklat dessa saker. Genom en sådan lösning skulle mera jämlikhet komma att prägla hela arbetslivet, så att klassgränser och klasstänkande skulle försvagas och kanske till och med försvinna. De ekonomiska olikheterna skulle kunna minskas under trycket av ökad tillgång till kvalificerad och minskad tillgång till okvalificerad arbetskraft.

I denna motion framhålls också att marknadens egna krafter skulle göra sig gällande på inkomstbildningen och att det skulle ske utan de negativa verkningar i fråga om den ekonomiska framstegstakten som en konfiskatorisk inkomstbeskattning med stark progressivitet skulle medföra. Jag förmodar att professor Ohlin senare under debatten kommer att närmare utveckla detta.

Det är emellertid ett önskemål som starkt betonas av oss i denna motion, nämligen möjligheten att bedöma det framtida behovet av olika slag av högt utbildad arbetskraft för att hänsyn därtill skall kunna tas vid utbildningsväsendets utbyggnad. U 68 har ju sammanställt prognosmaterial, och utredningen har också belyst tillförlitligheten i detta material, men slutsatsen blir att i många fall bedömningen avvikit starkt från verkligheten under den period det varit fråga om. En otillräcklig tillgång till utbildad arbetskraft tycks länge vara sannolik vad beträffar den s. k. spärrade utbildningen, där antalet studerande begränsas. Av någon anledning tycks prognoserna i många fall underskatta det framtida behovet.

Om man ser på antalet studerande vid de spärrade linjerna visar det sig att i runt tal 16 700 har sökt till dessa linjer vid fakultet och högskolor, bortsett från de spärrade ämnena inom de filosofiska fakulteterna, medan nybörjarplatserna under höstterminen 1969

bara har varit drygt 6 400.

Studieinriktningen påverkas också av detta. Den påverkas av att universitetsfilialerna med ett fåtal undantag saknar möjligheter för dem som önskar studera de spärrade ämnena. Däremot ger filialerna goda möjligheter till studier inom andra linjer och ökar antalet som studerar samhällsvetenskap och humanistiska ämnen och matematik. Det är i sanning ganska paradoxalt att på detta sätt en snabb ökning äger rum av antalet studerande inom de grenar där ett överskott av utbildning hotar, medan ökningen av antalet platser inom de spärrade linjerna är liten i jämförelse med det förstnämnda antalet. På så sätt sker en tilltagande snedvridning inom vårt högre utbildningsväsende. Det är en avigsida av den i och för sig glädjande regionala spridningen av möjligheterna till högre utbildning.

Denna snedvridning kan åstadkomma ett oerhört överskott på vissa slag av utbildad arbetskraft och en fortsatt brist på läkare, tandläkare, kemister och psykologer, och man frågar sig vilka åtgärder som bör vidtas för att motverka en sådan utveckling. Framför allt bör det väl ske genom en målmedveten ökning av antalet studerande som bereds plats på de nu spärrade linjerna. Jag tänker inte minst på ämnet psykologi, ett ämne som jag här i kammaren under några år tidigare har haft anledning att särskilt intressera mig för. Genom att i filialerna vidga möjligheterna till studier i flera ämnen kan tendensen till snedvridning motverkas. Dessutom bör det alls inte vara uteslutet att vissa av de spärrade ämnena fogas till filialernas arbetsområde. Det bör t. ex. gälla kemi, där senaste året antalet sökande i hela landet var mer än dubbelt så stort som antalet platser och intagna, och det bör även gälla psykologi.

Självfallet kommer en vidgning av studiemöjligheterna på det sätt som här antytts att kräva väsentliga ökningar av anslagen till lärarkrafter och institu-

Vissa gemensamma frågor

tioner inom den högre undervisningen.

Statsutskottet framhåller vikten av att man vid utbyggnaden och decentraliseringen bör ha dessa synpunkter på snedvridningen i minnet, och anser att riksdagen bör ge detta till känna för Kungl. Maj:t. Det är också viktigt att de i motionen framförda synpunkterna, inte minst beträffande snedvridningen, kommer till Kungl. Maj:ts kännedom.

Jag skulle vilja säga några ord om mellanexamen, men innan jag gör det vill jag knyta en reflexion till de frågor som jag nyss berört, nämligen utbildningsfrågorna med avseende på Norrland. Även härvidlag har utskottet skrivit positivt beträffande decentralisering av lokaliseringspolitiska skäl, och utskottet säger sig vilja tillvarata de möjligheter som kan föreligga i anslutning till befintliga gymnasier och där bygga ut och sprida den högre utbildningen, inte minst den tekniska. Vi har alltså kommit överens härom i utskottet och beslutat ge det till känna för Kungl. Maj:t, vilket jag vill uttrycka min tillfredsställelse över.

Beträffande mellanexamen föreligger en moderat reservation, som herr Nordstrandh nyligen talat om. Härvidlag skulle jag vilja anknyta till vad jag yttrade i kammaren förra året. Mellanexamen togs ju upp i propositionen 1969: 31 men berördes ganska flyktigt.

Folkpartiet gick med på en kompromisskrivning som innebar att socialdemokraterna betygade att regeringen hade samma inställning som vi motionärer beträffande det stora behovet av en utredning om en sådan examen. Departementschefens uttalande gick ut på att de fortsatta överväganden som förutsattes kunde leda till ett beslut om en utbildningsgång, som utmynnade i en särskild yrkesinriktad examen efter grundexamen. Efter den treåriga grundexamen skulle det alltså finnas en tvåårig utbildning som förde fram till en mellanexamen. Utskottet underströk också att dessa överväganden borde göras snarast.

Folkpartiet var då villigt att en kort tid ställa sig avvaktande med tanke på att socialdemokraterna delade partiets uppfattning, men vi förbehöll oss rätten att kritisera, om inte regeringen skyndsamt tog upp frågan om inrättande av en ny examen av detta slag. Därvid vidgades frågan till att gälla den högre utbildningen för dem som inte eftersträvar, och kanske inte heller lämpar sig för, en forskarkarriär. Nu har utskottet hänvisat till övervägandena i föregående års utskottsuttalande och räknar med att de i motionerna aktualiserade frågorna kommer att prövas av vederbörande utbildningsmyndigheter.

Jag vill fråga statsrådet Moberg, om dessa överväganden har ägt rum och om man har kommit någonstans i frågan. Eftersom utskottet förra året framhöll att övervägandena borde göras snarast och det nu förflutit ungefär ett år, vore det ytterst värdefullt att få klarhet i om någonting hänt på denna punkt.

Vad sedan forskarutbildningen beträffar var ju avsikten med den reform vi beslutade om i fjol att den högre utbildningen skulle effektiviseras, och för att den reformen skall få något reellt innehåll fordras att de studerande erhåller undervisning och handledning i den utsträckning som angavs i propositionen 31 år 1969. Den kritik som förra året riktades mot förslaget innebar i första hand att resurstilldelningen var alldeles för liten.

Universitetskanslersämbetet har i sina anslagsäskanden för det kommande budgetåret i likhet med förra året redovisat tvåårsplaner för inrättande av högre forskar- och universitetstjänster. Det har skett för att myndigheterna i sådana frågor skall fatta beslut längre tid i förväg, vilket de hittills inte har gjort i tillräcklig utsträckning. Vi anser att flerårsplaner för inrättande av tjänster på professorsnivå är nödvändiga i framtiden för att en långsiktig personalplanering skall kunna åstadkommas. Ut-

Vissa gemensamma frågor

skottet delar också motionärernas uppfattning om värdet av att forskarorganisationens utveckling planeras på längre sikt, gärna i form av två- eller flerårsplaner som redovisas för riksdagen. Utskottet gör emellertid vissa reservationer i sammanhanget. Jag noterar dock den positiva inställning till två- eller flerårsplaner som utskottet har givit uttryck åt.

Slutligen vill jag säga någonting om universitetsdemokratien och den försöksverksamhet med nya samarbetsformer som är på gång. Den saken behandlas också i detta avsnitt av statsutskottets förevarande utlåtande.

De förslag som inkommit från universitet och högskolor rörande försöksverksamhet med nya samarbetsformer har bearbetats av universitetskanslersämbetet, och efter diskussioner med rektorsämbeten och fackliga organisationer har föreskrifter och riktlinjer meddelats för en ganska långtgående försöksverksamhet med nya samarbetsformer på institutionsnivå. Universitetskanslersämbetet skall också lämna förslag och föreskrifter för sådan försöksverksamhet när det gäller utbildningsnämndernas sammansättning, arbetsformer och befogenheter i förhållande till fakulteter och konsistorier.

Försöksverksamheten vid de enskilda institutionerna bedrivs nu enligt fyra modeller inom vilka konsistorierna har att besluta om den närmare utformningen, som jag här icke skall ingå på. Jag menar att de studerande vid högre läroanstalter skulle, när det gäller företagsnämnderna, på sätt och vis kunna betraktas på samma sätt som de anställda. I princip bör det vara en fördel att det finns ett forum för debatt och dialog mellan företrädare för studenterna och för andra anställda än lärarna. Den väsentligaste förändringen där torde kunna nås genom ett förstärkt inflytande för studenterna över undervisningens utformning, tillsammans med vissa lärargrupper som för närvarande i prak-

tiken har mycket litet inflytande. Jag tänker här på extralektorer, amanuenser och assistenter. Däremot kan studenterna inte ges något avgörande inflytande vid valet av kurslitteratur, eftersom de i det fallet ofta har ett starkt och mycket speciellt gruppintresse som avviker från den allmänna målsättningen.

Detta ökade inflytande får emellertid inte innebära att statsmakternas beslut om undervisningens målsättning skall kunna frångås genom beslut av lokala organ som sammansättes av lärare- och studentrepresentanter. Prefekterna och läroanstalternas ledning måste ha ansvaret för att statsmakternas intentioner rörande utbildningen följes och förverkligas.

Vidare vill jag understryka vikten av att både lärarnas och studenternas företrädare är representativa för sina grupper. Valet bör därför ske antingen indirekt genom respektive fackorganisation eller direkt på sådant sätt att ett högt valdeltagande säkras.

Det kunde i och för sig anses befogat att avvakta erfarenheterna av den försöksverksamhet som nu pågår innan man skisserar nya riktlinjer för demokratiseringen inom detta område. En allvarlig synpunkt på experimenten är emellertid att de kan bli verkningslösa, om inte studenterna finns representerade i beslutande församlingar och i högre instanser, framför allt konsistorierna och universitetskanslersämbetet. Både lärarna och studentorganisationerna borde bli företrädare i universitetskanslersämbetets styrelse.

Frågan om demokratiseringen inom universitetsväsendet är en viktig prövosten för möjligheterna att genomföra demokratiskt medinflytande inom en gren av den svenska förvaltningen, men dess största betydelse ligger kanske ändå i de konsekvenser för vetenskaplig och kulturell utveckling i vårt land som en framgångsrik lösning av frågan skulle få. Lika väl som universitetens verksamhet måste ligga i linje med de all-

Vissa gemensamma frågor

männan målsättningar statsmakterna satt upp för svensk utbildningspolitik krävs en aktiv medverkan från landets sakkunskap i det arbete som skall utföras — d. v. s. från lärare och elever — för att denna verksamhet skall kunna fyllas med ett levande innehåll.

Utskottet har nu på s. 11 i sitt utlåtande skrivit följande: »Universitetskanslersämbetet och berörda myndigheter har i uppgift att inkomma med förslag i anledning av försöksverksamheten och en utvärdering av verksamheten kommer att ske på uppdrag av ämbetet.» Jag vill understryka vikten av att denna utvärdering av verksamheten verkligen kommer till stånd.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Två tidigare talare har redan argumenterat för reservationen 1 a beträffande U 68, d. v. s. 1968 års utbildningsutredning, och eftersom jag har för avsikt att endast uppehålla mig vid denna reservation kan jag fatta mig kort.

Vi kan konstatera att det föreligger två olika uppfattningar om utredningen. Den ena är att utredningen skall fortsätta att arbeta med oförändrad sammansättning. Den andra är att inom oppositionspartierna anses att den bör göras om till en parlamentarisk utredning. Jag finner det i varje fall för min del inte tillfredsställande att endast några högre ämbetsmän skall vara utredare och svara för innehållet i det betänkande som skall framläggas. Det gäller ändå frågor som dimensioneringen av den eftergymnasiala utbildningen och dens lokaliserings och organisation. Det är alltså stora frågor som utredningen har att ägna sig åt. Visserligen framhålles det med rätta att politikerna är representerade i en av utredningens referensgrupper, men vi får inte veta om och i vilken mån som man tar hänsyn till deras förslag. De kan ju inte alls arbeta på samma sätt i en referensgrupp

som om de vore tillkallade som utredningsmän.

Vi har begåvats med ett par s. k. debattskrifter från utredningen, av vilka det framgår att utredningen arbetar med frågor av stor betydelse för vårt samhälles fortsatta utveckling. Vad skulle då, åtminstone är det min mening, vara naturligare än att de olika partierna finge redovisa sin uppfattning i det betänkande som utredningen kommer att framlägga? Man skulle önska att de kunnat få göra det också i de debattskrifter som publicerats.

I den första skriften som utkom anmäldes emellertid bara att företrädarna för de borgerliga partierna hade anmält tvivel om promemorians ändamålsenlighet. Det säger oss tillräckligt om att det inte är en vanlig parlamentarisk utredning — man låter representanter för oppositionspartierna få stå utanför och inte anmäla sin uppfattning utan bara sitt tvivel om ändamålsenligheten om promemorian. Vi vet att när det gäller de vanliga parlamentariskt sammansatta kommittéerna får man i utredningsmaskineriet besked om ett antal frågor, och de olika ledamöterna i utredningarna har att ta ställning till det resultat som arbetats fram utifrån olika värderingar. Men om man nu på detta sätt bara skall anmäla sitt tvivel och inte ge några motiveringar, så blir det bara en sida som får motivera resultatet. Detta oroar mig, ty såvitt jag förstår kan det inte vara förenligt med demokratins principer.

Utskottet skriver emellertid att det inte finns någon anledning att frånga den organisatoriska form som utredningen har erhållit från början. Det stämmer inte med vad vi ofta annars hör, att det skall vara insyn, att människorna skall få veta vad som försiggår och sedan ta ställning. Det är inte ett tillvägagångssätt som ger tillräcklig belysning, i varje fall inte en allsidig belysning.

Jag har inte med detta velat säga att

jag hyser misstroende mot dem som är utredningsmän. Men jag anser att i en demokrati skall vi inte styras av höga ämbetsmän — det är inte de som ensamma skall ta fram uppgifter efter sina önskemål när det gäller att utreda en fråga som denna, vilken har stor betydelse för många människor på grund av den inverkan som ifrågavarande förhållande har för samhällsutvecklingen.

Utredningsresultatet skall enligt min mening vara en produkt av vad man kommit fram till utifrån olika utgångspunkter och värderingar. Har inte alla kunnat ena sig skall det finnas möjligheter att avlämna reservation eller särskilt yttrande och därmed ge sin mening till känna.

Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 a vid punkten 2.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Utskottsutlåtandet och de inlägg som gjorts i debatten visar att vi i allt väsentligt är eniga om tagen när det gäller verksamheten under nästa år vid universitet och högskolor, och det är att notera med glädje. Låt mig mot den bakgrunden göra ganska få kommentarer till några av de andra synpunkter som förts fram i de tre inläggen här.

Det är utan tvivel, herr Nordstrandh, ljuv musik för en socialdemokrat att få höra en representant för moderata samlingspartiet säga i riksdagen att vi borde ställa mer resurser till samhällets förfogande. Jag hoppas att herr Nordstrandh och hans partivänner är lika ivriga att medverka till att ge samhället de pengar som behövs när man skall utvidga verksamheten. Vi är självfallet i utbildningsdepartementet inte heller nöjda med de anslag vi har fått fram för högre utbildning — långt därifrån, vi skulle vilja gå mycket längre.

Men såsom i andra sammanhang gäller det ofta en avvägningsfråga: Hur mycket tål skattebetalaren när räkning-

en skall betalas? Jag tycker emellertid inte att vi varit så litet lyckosamma i vårt arbete. Låt mig nämna två siffror. 1967/68 fick vårt departements verksamhetsområde 5,4 miljarder kronor och fyra år senare 8,4 miljarder kronor. Av denna högst väsentliga ökning i absoluta tal har högre utbildning och forskning tagit en något ökande andel. 1967/68 omfattade avsnittet E 14,7 procent av de 5,4 miljarderna, medan nästa år andelen var 15,5 procent. Lägger vi därtill utgifterna för studiet-sociala ändamål markeras den relativa framflyttningen av den högre utbildningens och forskningens positioner än mera.

Jag skall gärna vara med om att tillsammans med er kämpa för högre inkomster till staten för att bland annat ge dem till utbildningsväsendet, herr Nordstrandh.

Så är det då debatten om U 68. Det är en något nattstånden debatt, eftersom den har förts tidigare. Argumenten är desamma på båda sidor. Regeringen hävdar att denna utredning med dess uppläggning och sammansättning är ovanligt öppen. Den är okonventionellt sammansatt; referensgrupper är inte någon vanlig anordning i utredningar. Denna utredning arbetar med nya öppna metoder, som inbjuder till debatt.

Det är bra märkligt, herr Mattsson, att få höra Er säga att den här utredningen förhindrar de politiska representanterna från att göra mer än att ange sina tvivel. Om politikerna i referensgruppen hade haft någon bestämd mening som kunde ha formulerats i ett särskilt kapitel eller något liknande, är jag övertygad om att det skulle ha förts fram. Möjligheten finns ju att göra det i ett tillägg i den allmänna debatten; U 68 inbjuder ju med debattskrifterna till muntliga och skriftliga inlägg i den allmänna utbildningspolitiska debatten. Jag kan inte se att detta formella betraktelsesätt har någon betydelse, på

Vissa gemensamma frågor

den punkten råder det alltså olika meningar.

U 68 har nu arbetat i två år. Vi räknar med att den i lyckosammaste fall skall avsluta sitt arbete under nästa år. Dess förslag blir självklart som vanligt föremål för remissbehandling och prövning, varvid olika uppfattningar kan läggas fram.

Sedan gäller det mellanexamen. Där säger både herr Nordstrandh och herr Källstad att någonting borde göras. Av den moderata reservationen framgår den osäkerhet man hyser bland er reservanter. Man vill ha en utredning om mellanexamen, och herr Källstad frågar mig vad som hänt med anledning av utskottets utlåtande i fjol om denna sak.

Ja, det har hänt som alltid händer när riksdagen ger sin mening till känna. Vi vidarebefordrar riksdagens synpunkter till berörda myndigheter och där funderar man. Men såsom framhölls redan i forsknings- och utbildningspropositionen och även senare finns det för närvarande inte klart manifesterade behov av en speciell utbildning av detta slag.

Vi inom departementet är rädda för att ett allmänt införande av mellanexamen kan förlänga utbildningstiden fram till doktorsexamen, medan moderata samlingspartiets reservanter är rädda för att man genom att inte ha en sådan examen låter ungdomar stanna längre än vad som är önskvärt på denna studienivå. Det är, herr Nordstrandh, att något underskatta ungdomar, som dock har studerat vid universitet och högskolor i tre, fyra eller kanske fem år, om man tror att de inte själva med hjälp av sin professor eller annan handledare skulle kunna bedöma huruvida det arbete de har gett sig på för en doktorsexamen är värt att fullfölja och att vi av det skälet skulle införa en mellanexamen.

Vår ståndpunkt har i princip hela tiden varit att i den mån det från arbetsmarknadssynpunkt finns anledning

att skapa en utbildning, som leder till en annorlunda beskaffad doktorsexamen på den nivå det här är fråga om, så skall vi göra det. Vi har nämnt två områden, det psykologiska och det tekniska. På det psykologiska området har det funnits underlag för en typ av mellanexamen som skiljer sig från den som herr Nordstrandh och de övriga moderata reservanterna pläderar för. Den mellanexamen vi talar om — och som grundas på den kortare psykologutbildningen — är nämligen klart yrkesinriktad och skall leda fram till en bestämmd yrkesverksamhet. Er mellanexamen ger ingen yrkesbehörighet alls, utan är bara ett sätt att säga tack och adjö till de studerande. Där står vi med i princip litet olika meningar.

Jag upprepar för herr Källstad att den fråga, som utskottet i fjol ställde till myndigheterna, ännu inte är besvarad, eftersom det inte finns underlag för att ge något konkret svar på den. Men den prövas kontinuerligt.

Jag skall inte säga någonting mera ingående om herr Källstads fjärde punkt, som rörde flerårsplanerna. Vår politik är den att där det är motiverat, t. ex. när en ny fakultet byggs upp, skall vi lägga fram en mera långsiktig plan för inrättandet av sluttjänsterna. Där det är fråga om att utvidga verksamheten vid bestående fakulteter är det däremot i många fall principiellt mycket tvivelaktigt att flera år i förväg lägga fast en plan för vilka professorer som skall komma till. Erfarenheten lär oss nämligen hur snabba skiftningarna både på forskningsområdet och på personplanet kan vara. Dessa två faktorer — aktivitetstyp och tillgång till lämpliga personer — är ju avgörande. När det gäller en utvidgning har vi därför vid våra årliga prövningar inte funnit det möjligt, mer än i några fall, att framföra förslag om professorer som ligger bortom kommande budgetår. I verkligheten är det inte så enkelt, herr Källstad, att planera den fascinerande verksamhet som kal-

Vissa gemensamma frågor

las forskning. Det är lätt att tala om planering, men jag undrar var det skulle sluta om man drev planeringsideologin för långt i detta sammanhang. Det är en intressant motsättning mellan en liberal och en socialdemokrat.

Den femte punkten i herr Källstads resonemang, om universitetsdemokrati, begrep jag uppriktigt sagt inte. Vad var det herr Källstad ville ha sagt? Å ena sidan skall man se till att studenterna får inflytande, å andra sidan skall man se till att de inte får inflytande, eftersom saken rör samhället. Vad menar herr Källstad med det yttrandet? Det vore intressant att få en konkretisering på den punkten.

Till slut vill jag upplysa herr Källstad om att antingen sade han fel eller också är han okunnig när det gäller kanslersämbetet. Ämbetet har i sin styrelse en representant för studenterna.

Herr **NORDSTRANDH** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall ta upp tre frågor på den korta tid som står mig till buds: de begränsade resurserna, U 68 och mellanexamen.

När jag talar om att de resurser som nu ställs till förfogande för utvidgning av den högre utbildningen är för begränsade, är detta inte ljuv musik på det sättet, herr Moberg, att jag därmed trumpetar för höjda skatter, vilket man alltid får höra — i en föregående debatt var herr Alemyr inne på samma linje. Här rör det sig i första hand om en prioritering, och det är den som vi diskuterar. Om vi skall sätta in frågan i ett större sammanhang, kan vi anlägga den synpunkten att större resurser kan skapas i ett samhälle på annat sätt än genom att bara höja skatten, vilket senare egentligen är ett något enfaldigt resonemang.

Herr Moberg torde inte riktigt ha klart för sig hur det går till i U 68; jag rekommenderar honom därför att ha ett vänskapligt samtal med den parti-

broder som är ordförande i utredningen. Arbetet där går bra och är angelämt, men det var omöjligt för oss att få tillfälle att ge uttryck åt våra åsikter i den första debattskriften. Att vi efteråt kunde säga någonting om den här i riksdagen eller skriva om den på något annat håll är en helt annan sak — kritiken skall komma samtidigt med skriften. Att påstå att vi kunde ha fått något kapitel i debattskriften är rent nonsens.

Herr Moberg säger att mellanexamen inte skulle ge någon yrkesbehörighet. Det skulle denna examen göra med den konstruktion som vi tänker oss; den skulle ge så mycket forskarutbildning som behövs för den som ämnar gå ut i näringslivet exempelvis, där man faktiskt säger att det till vissa tjänster inte behövs så mycket forskarutbildning som en fullständig doktorsexamen innebär. Så nog tycker jag att man kan tala om yrkesbehörighet. Det förhållandet att vi begär en snabb utredning innebär inte att vi är osäkra beträffande mellanexamen. Men vi måste veta hur denna examen mera i detalj skall utformas, innan beslut kan fattas. En sådan utformning kan vi som reservanter inte konstruera.

Herr **KÄLLSTAD** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde en direkt fråga till statsrådet Moberg om mellanexamen och fick beskedet att det i varje fall inte ännu finns något svar att ge, frågan har överlämnats till myndigheterna som funderar över den och det finns ännu inte något underlag för ett svar. Frågan är emellertid om det inte håller på att växa fram ett underlag, ty intresset för denna fråga är mycket stort i universitetskretsar.

Statsrådet Moberg sade att en mellanexamen skulle förlänga tiden fram till doktorsexamen. Det kan den naturligtvis göra om man har doktorsexamen som målsättning för sina studier. Men det är inte säkert att det förhåller sig

Vissa gemensamma frågor

så — det kan hända att mellanexamen också skulle kunna vara en slutpunkt. För dem som inte lämpar sig för direkt forskarutbildning och forskarkarriär skulle mellanexamen kunna vara en lämplig examen i stil med den som finns för psykologerna, den speciella psykologexamen.

Beträffande frågan om universitetsdemokratin var poängen den att jag skilde mellan undervisningens utformning — den pedagogiska frågan — och undervisningens målsättning. När det gäller undervisningens utformning, att tillsammans med vissa lärargrupper samråda om hur undervisningen skall formas, skulle studenternas inflytande kunna förstärkas. Men själva undervisningens målsättning anser jag inte att de bör avgöra, utan därvidlag är det statsmakterna som skall besluta. De besluten kan man inte frångå genom att lokala organ, lärare och studentrepresentanter, ingriper. Jag tror att det är en viktig punkt att observera.

I övrigt får väl protokollet utvisa vad jag hade att säga i fråga om universitetsdemokratin.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag känner behov av att efter dessa två inlägg säga att herr Källstad och herr Nordstrandh och jag är helt överens, om vi menar att en mellanexamen bör införas på de områden och vid den tidpunkt då vi kan vara säkra på att det bör skapas en yrkesinriktad utbildning på denna nivå. Då är det ingen skiljaktig mening er och mig emellan. Det är hela tiden den ståndpunkt vi har haft i denna fråga. Men inrätta inte en mellanexamen av mycket mer allmänna skäl! Jag uppfattade nog både reservationen och bakgrunden till den samt herr Nordstrandhs första inlägg så, att det var ett självändamål. Men om det är feluppfattat av mig befinner vi oss på samma linje.

Jag kan försäkra herrarna att den

dag kanslersämbetet har tillräckligt underlag för att på något eller några områden lägga fram förslag om en slutexamen exempelvis två år efter grundexamen, och detta skulle vara lämpligt med hänsyn till näringslivets och samhällets behov, så skall jag med nöje vara med i ett beslut härom.

Herr **NORDSTRANDH** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att statsrådet Moberg och jag nu börjar närma oss varandra. Den mellanexamen jag är ute efter är inte i första hand något slags station där de som är på väg till doktorsexamen utgallras. Jag sade också att jag inte ville vara med om någonting sådant. En mellanexamen skall ha sitt eget värde. Det finns tillräckliga motiv för en mellanexamen i forskarutbildningen. En tvåårig forskarutbildning är tillräcklig för många tjänster inom industrin och näringslivet. Det har övertygande framhållits från det hållet, och jag tror på det.

En annan synpunkt som man kan föra in i detta sammanhang är, att om det eventuellt blir nödvändigt att sänka lektorskompetensen — jag vill själv inte göra det — har man där även möjligheten med en mellanexamen som inte i större utsträckning än licentiatexamen varit tidigare är något slags station där man känner sig utgallrad. En och annan kanske stannar där och känner sig utgallrad — det förekommer emellertid alltid i utbildningen.

Jag tror att vi nu har fixerat våra ståndpunkter så att de ligger nära varandra, och därför vågar jag uttrycka den förhoppningen att man inom departementet allvarligt tar itu med denna fråga, så att man snart kan framlägga ett förslag.

Herr **ERIKSSON** i Arvika (fp):

Herr talman! Jag vill bara helt kortfattat beröra en liten detalj i föreliggande utlåtande.

Vissa gemensamma frågor

Bland de många motioner som behandlas i detta utlåtande finns en fyrtio motion, som utmynnar i ett yrkande om att försöksverksamhet med forskarutbildning i ämnet historia skall anordnas vid universitetsfilialen i Karlstad. Vi påminner i motionen om att utbildningen vid universitetsfilialerna från början var avsedd att begränsas till 2-betygsstadiet. Man har dock nu i ett stort antal ämnen utvidgat utbildningen till att också omfatta 3-betygsundervisning. Erfarenheten av denna utbildning är mycket god. Enligt vår mening synes det vara lämpligt att gå ännu ett steg och ge möjlighet för filialerna att i de fall där särskilda förutsättningar föreligger meddela forskarutbildning. Enligt vår bedömning föreligger sådana särskilda förutsättningar när det gäller ämnet historia vid universitetsfilialen i Karlstad.

För det första finns det ett rikligt elevunderlag. När det gäller historia finnes det fler doktorandkandidater i Karlstad än i Göteborg. För det andra finns det ett forskningsunderlag. Bl. a. pågår ett arbete på initiativ av landshövding Edberg att samla mängder av gamla handlingar från de värmländska brukerna i ett centralt bruksarkiv i Karlstad. För det tredje finns det ingenting som pekar på att forskningen blir dyrare i Karlstad än i Göteborg.

Förslaget om forskarutbildning vid universitetsfilialen i Karlstad är inte nytt. Universitetskansler Löwbeer har uppvaktats i denna fråga av studentkåren, och docent Rolf Karlbom har i en skrivelse till Konungen i oktober 1969 anhållit om tillstånd att få bedriva försöksverksamhet med forskarutbildning i ämnet historia.

Hur har då utskottet behandlat denna fyrtio motion? Jo, man har avstyrkt den med orden: »Detta yrkande anser sig utskottet inte böra biträda.» Inte ett ord av motivering!

Med hänsyn till det stora intresset för denna fråga bland stora grupper

studerande och med hänsyn till den uppmärksamhet som denna fråga rönt bl. a. i anslutning till det planerade bruksarkivet är det verkligen förvånansvärt att inte utskottet lämnat någon som helst motivering till sitt avstyrkande av motionen.

Herr Kaj Björk i första kammaren ställde i februari en fråga till statsrådet Moberg just i detta ärende. Herr Björk deklarerade öppet att frågan ställts efter önskemål från studerande vid universitetsfilialen. Jag vågar påstå att statsrådet Mobergs svar präglades av en helt annan anda än statsutskottets korthuggna avstyrkande.

En decentralisering av forskarutbildningen har också en klar lokaliseringspolitisk effekt. Jag tycker att kravet på möjlighet till försöksverksamhet vid filialen i Karlstad är väl underbyggt, och jag vill därför med denna korta motivering yrka bifall till motionerna I: 572 och II: 669.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Låt mig bara för undvikande av missförstånd säga att vad jag var positiv till när herr Björk ställde sin fråga var att skapa ökade möjligheter för ungdom i Karlstad att åka till Göteborg och där genomgå viss del av forskarutbildningen. Det är en annan sak än den fråga som herr Eriksson i Arvika tagit upp. Det finns ingen motsättning mellan mig och utskottet på denna punkt.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Den här frågan kommer upp till behandling vid en tidpunkt då kammaren tycks ha ganska ont om tid. Det är många som vill resa härifrån — av goda skäl, eftersom de har andra förpliktelser i samhällets tjänst.

Jag hade tänkt att hålla ett litet längre anförande, men när jag har lyssnat på debatten, övervägt situationen och tänkt på när tågen skall gå, har jag ansett att jag bör sammantränga det. Jag

Vissa gemensamma frågor

vill inte dölja, herr statsråd, att ett motiv härför även är att jag anser det vara mycket väsentligt att vi under höstmånaderna får tillfälle att ta upp en ingående debatt i lugn och ro om det väldiga spörsmål som här föreligger, en debatt som kan förtjäna få lika lång tid som t. ex. den långa och värdefulla debatten i går om u-landsproblemen.

Herr talman! Herr Källstad har betonat att det är ett väldigt anpassningsproblem som föreligger för samhället. Det pågår en utbildningsexplosion som innebär — om jag får nämna en siffra — att vad de filosofiska fakulteternas utbildning beträffar antalet människor här i landet med en utbildning motsvarande minst grundexamen kommer att ungefärligen tredubblas på femton år. Läger man till utbildningen vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna, blir det mer än en tredubbling.

Det torde vara alldeles uppenbart att det inte går utan vidare att finna arbete för denna arbetskraft, om man nämligen skall hålla sig inom de arbetsområden som sedan gammalt har ansetts vara lämpade för människor med sådan utbildning. Vi ställs inför spörsmålet, om man kan göra något åt problemet att vårt land i viss mening — jag understryker: i viss mening — kommer att få ett överskott av sådan arbetskraft.

För det första bör det konstateras att vi äntligen har fått en sådan ordning att de sociala och ekonomiska hindren för en högkvalificerad utbildning till största delen tycks hålla på att bortfalla och att vi äntligen börjar närma oss ett tillstånd där man kan säga att ungdomar från olika folkgrupper har i huvudsak lika chanser till utbildning.

Vi måste välkomna vad som här sker. Jag vill också välkomna att samhället accepterar att även icke helt vanliga kvalifikationer kan vara tillräckliga för tillträde till högre utbildning. Samhället avstår alltså från att hålla på de gamla mera stelbenta formella kraven

och öppnar utbildningsvägar för folk som har erforderliga kvalifikationer inom det område det närmast gäller men vars allmänkompetens har förvärvats på annat sätt än bara genom teoretiska studier. Jag delar helt den uppfattning som statsrådet här företräder.

Jag måste emellertid tillägga, herr talman, att detta i stor utsträckning är en tillämpningsfråga. Låt oss inte sänka kraven! Låt oss hålla på att vederbörande inom de områden som de närmast skall studera måste ha sådana kvalifikationer att de kan tillgodogöra sig studierna och inte är hänvisade till att läsa bara speciella böcker som är särskilt lättillgängliga! Om de nya reglerna tillämpas i den rätta andan, tror jag det är en mycket bra sak.

Jag återkommer till frågan om det överskott som man kan vänta av folk med postgymnasial, huvudsakligen akademisk utbildning, inom flertalet områden.

För det första måste man eftersträva att anpassa utbildningen efter behoven. De spärrade linjerna bör såvitt möjligt vidgas i snabb takt, man bör riva ner alla spärrar som kan rivas ner och öka antalet studerande där detta är möjligt. Det har också statsrådet uttalat sig för. Jag skulle kanske ha önskat ett litet mer energiskt tonfall, ett litet starkare betonande av att det måste föreligga en force majeure-situation för att man skall begränsa utbildningsmöjligheterna för dem som önskar en viss utbildning av ett slag som samhället har behov av.

Det framgår av statistiken att i fjol mer än hälften av de studerande sökte till spärrade utbildningslinjer men att bara ungefär en sjättedel togs in. Eftersom behovet av folk med sådan utbildning är mycket stort måste alla vara överens om att problemet är viktigt. För att konkretisera vill jag säga att jag inte är övertygad om att det behövs spärrar i psykologi eller geografi. Jag tror att vi här rätt bestämt måste hävda att spärrarna får behållas endast om det

föreligger ytterst tungt vägande skäl. Som vi ser av propositionen är den utvidgning av antalet studerande inom de spärrade områdena som sker nästa år ganska ringa.

För det andra, herr talman, är jag övertygad om att en lösning av problemet kan främjas genom att vi alla verkar för ett nytt betraktelsesätt. Det måste bli lika fint att ha ett praktiskt arbete som ett mera studiebetonat. Och det får inte på något sätt anses mindervärdigt för den som har högre utbildning att ägna sig åt ett praktiskt arbete, som vanligen utövas av folk med något lägre skol-utbildning.

Jag har vistats rätt mycket i Förenta staterna. Kanske vågar jag ta upp tiden här med att berätta en liten sak. Jag mötte i en svensk klubb en mycket respekterad och välklädd person som var son till en i Sveriges kulturella annaler berömd person. Mannen var lastbilschaufför, och det var ingen som tyckte att det var någonting konstigt med det. Han hade hemifrån med sig en skolutbildning som var långt högre än vad som vid den tiden var vanligt i ett sådant yrke, men i Förenta staterna har man kommit mycket längre än vi har gjort i Sverige när det gäller att betrakta praktiskt arbete som lika fint som sådana yrken, vilkas utövare brukar ha studerat vid universitet och högskolor.

Jag skulle vilja föreslå, herr talman, att i dessa tider, när riksdagsutskottet reser allt emellanåt, andra avdelningen av statsutskottet gör en resa till Förenta staterna speciellt för att studera sambandet mellan utbildningen och frånvaron av sådana där artificiella och prestigebetonade gränser. Jag tror att statsrådet Moberg själv, som jag tror känner till en hel del om Förenta staterna, skulle ha glädje av att, om inte göra utskottets ledamöter sällskap, själv studera hur man i Förenta staterna med en mycket längre och i procent räknat kvantitativt större högre utbildning än

Vissa gemensamma frågor

i Sverige har klarat det mycket svåra anpassningsproblemet. Det är ju samma problem som kommer att inställa sig i Sverige under 1970-talet, mest dess senare del, nämligen att förebygga att det inte uppkommer grupper av missnöjda, mer eller mindre arbetslösa människor med lång utbildning etc. I stället gäller det att finna en naturlig anpassning i arbetslivet för dem.

Herr talman! Statsrådet Moberg fick av herr Källstad några frågor om *mellanexamen*. Jag skall här förbigå det som jag hade tänkt att diskutera om utbildningsexplosionens inverkan på marknadshushållningen och den relativa lönebildningen. Utbildningsexplosionen är den stora revolutionerande faktorn när det gäller att minska inkomstdifferenserna i Sverige. Det är vad den är. Skatterevision och alla möjliga andra saker är, herr statsråd, småpotatis jämfört med vad som blir konsekvensen av en fortsatt demokratisk utbildning på den väg där vi redan är inne men där vi kommer att möta så många svåra anpassningsproblem.

Mellanexamen är enligt min mening ett väsentligt problem i detta sammanhang — ett problem som både herr Nordstrandh och herr Källstad har varit inne på. Jag har en litet annan infallsvinkel än de. Vårt land har fått en reform av utbildningen till grundexamen, treårig utbildning i de flesta fall. Vi har fått en utbildning, s. k. forskarutbildning, som innefattar fyra år ovanpå detta. — Men vi har fortfarande tycker jag tappat bort en tredjedel av det utbildningsproblem som här föreligger. Vi har på ett rent av obegripligt sätt tappat bort det stora problemet i den högre utbildningen i Sverige, att det finns många människor som önskar en ordnad utbildning, som går något längre än de tre åren. Det finns många arbetsgivare som vill ha arbetskraft som har litet mer än treårig utbildning. Det framgick för övrigt bl. a. av remissvaren, som dock gällde forskarutbildning-

Vissa gemensamma frågor

en, att det fanns intresse för en sådan examen som innefattade utbildning ett par år efter grundexamen.

Det är emellertid fel att uteslutande tänka på forskarutbildningen. I ekonomiska och industriella föreningar av olika slag, inom stora företag och på många andra håll, inom undervisningsinstitutioner etc., kommer det att finnas och finns såvitt jag kunnat konstatera ett behov av och en önskan att få folk som har mera utbildning än dessa tre år men som inte behöver utbildas till forskare och som inte själva har tänkt sig att de skall bli forskare.

Statsrådet Moberg säger att det inte finns något klart dokumenterat behov. Men man får då försöka ta reda på hur det förhåller sig. Gör en skyndsam enkät, herr statsråd, och låt även undersöka hur förhållandena är i andra länder i Västeuropa. I praktiskt taget alla med Sverige jämförbara industriländer har man ordnad akademisk utbildning av denna längd, skall vi säga ungefärligen fem år. Man förstår inte där att folk skulle sluta att studera efter en grundexamen på cirka tre år därför att examen med längre studietid är en forskarutbildningsexamen. Jag har faktiskt talat med personer från tre, fyra länder, och det förhåller sig i själva verket så som jag nämnde. Varför skulle Sverige allena — till skillnad från exempelvis Norge, Danmark, Holland och Belgien, för att nämna några närstående länder — inte behöva en examen som ger den här utbildningen på tre plus två år?

Statsrådet Moberg var rädd för att utbildningen fram till doktorsexamen skulle förlängas härigenom, men det är i främsta rummet inte fråga om dem som vet att de vill gå vidare till doktorsexamen, saken gäller dels dem som är tveksamma om huruvida de skall fortsätta fram till doktorsexamen eller inte, och dels en stor grupp som vill ha just utbildningen tre plus två år. Jag har talat med ett antal professorer —

för att vara alldeles neutral valde jag sådana med skiftande politisk åskådning — och därvid funnit ett betydande intresse för en examen med en utbildning av just det här slaget.

Härvidlag intar emellertid statsrådet Moberg en mer än vanligt passiv hållning. Han säger att om universitetskanslersämbetet finner en lämplig utformning och om det finns behov, önskemål o. s. v., kommer nog en sådan examen att inrättas någon gång. Det kan ni nog hoppas på, menar han. Var finns energin hos skolreformatorn i herr Mobergs yttrande? Den lyste helt med sin frånvaro, och det verkar nästan som om han tänkte på samma sätt som den gode kommunisten som talar om att det kapitalistiska samhället i sinom tid skall bryta samman för att ersättas av något annat. Nog kommer så småningom en sådan examen, menade han.

Herr talman! Jag hoppas verkligen att statsrådet Moberg skall återfå något av den energi som han onekligen har visat i andra sammanhang och inte bara gömma sig i kanslersämbetets kjolveck, eller skall jag säga rockskört, utan själv litet mera aktivt intressera sig för denna tredjedel av det högre utbildningsväsendet, d. v. s. den grupp människor som sannolikt eller säkert önskar en väsentlig utbildning ovanför grundexamen och som inte är helt inriktad på utbildning till forskare. Dessa människor skall inte behöva resa till andra länder. Det är lätt att finna länder där de kan få en examen med sådan utbildning. Men varför skall Sverige vara det land där den examen inte ges?

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag instämmer verkligen i herr Ohlins beklagande över att tiden är så knapp, att det inte ges tillfälle till en diskussion av mer allmän natur i anslutning till de här anslagen, trots att de problem som vi står inför

Vissa gemensamma frågor

och som herr Ohlin tog upp, nämligen konsekvenserna för samhället i allmänhet av resultaten av vår utbildningsexpansion, kommer att bli väsentliga under 1970-talet.

Det kan verkligen finnas anledning att i Sveriges riksdag ta upp en generaldebatt omkring dessa frågor, och jag skulle välkomna om en sådan debatt som herr Ohlin antydde kunde komma till stånd under höstriksdagen.

Inte desto mindre vill jag här säga något om de frågor som herr Ohlin tog upp. Det gick genom herr Ohlins anförande en ängslan för att samhället inte skulle ha möjligheter att klara konsekvenserna av utbildningsexpansionen, när ungdomen från universitetsfakulteterna nu i ökad omfattning går ut och kräver att få göra sin insats i samhället. Låt mig då börja med att berätta en erfarenhet som jag gjorde för en månad sedan. Jag hade då tillfälle att delta i den s. k. Bilderberggruppens sammanträde under några dagar nere i Schweiz. Det är en informell grupp med företrädare för finansmän och politiker och i detta fall även universitetsmän. En av dagarna ägnades åt att diskutera just den fråga som herr Ohlin tog upp, nämligen: Vilka konsekvenser får den ökade utbildningen för samhällsutvecklingen, och hur skall vi under 1970-talet se på universiteten? Av dem som då hade tillfälle att framföra sina synpunkter vill jag här nämna två kända européer. Den ene var Edgar Faure — förre franska utbildningsministern som räddade de franska universiteten i maj 1968. Den andre var en mycket känd engelsk forskare, sir Eric Ashby. Och vad var då deras tes i denna debatt? Jo, den var mycket enkel och mycket slående. De sade, att om den västliga världen skulle kunna överleva och fortsätta att spela en ledande roll i utvecklingen på vårt klot, så måste vi öka insatserna för att ge unga och äldre högre utbildning. Eric Ashby formulerade det så: Utbildning på universitet — till vem? Och han

svarade: Utan tvekan till alla!

Jag fick den något egendomliga uppgiften att hålla tillbaka litet och att för de närvarande finansmännen och professorerna förklara, att visst ville vi öka utbildningen, men det kostar mycket pengar. Det slående var emellertid den starka tron på utbildningens inte bara möjligheter utan nödvändighet för en fortsatt utveckling i vår del av världen. Mot den bakgrunden är det något egenartat att lyssna på de tonfall som förekommer i en del av vår press, där man utmålar konsekvenserna av utbildningsexpansionen som förödande för samhället. Jag vill inte säga att de tonfallen förekom i särskilt stor omfattning i herr Ohlins anförande, men de fanns där. Man talar i dessa tidningar om att vi med nödvändighet kommer att få ett akademiskt proletariat under 1970-talet, och det är verkligen att tro ganska litet om vårt samhälles möjligheter att utnyttja utbildningen och kunnandet för att föra sin egen och medborgarnas verksamhet framåt. Jag tillhör dem som har samma uppfattning som Ashby och Faure, nämligen att vad vi kommer att få uppleva under 1970-talet skall vi göra till något väsentligt och positivt inte bara för individerna utan för hela samhället. Men självfallet kommer vi där att ställas inför enorma problem.

I det sammanhanget tog herr Ohlin upp två problem som vi ständigt brottas med. Det ena var hur vi inom ramen för den högre utbildningen skall dimensionera verksamheten och påverka ungdomen på sådant sätt att vi får bättre balans mellan de olika fakulteterna än vi har i dag. Det är ett problem som vi har brottats med sedan början av 1950-talet, och vi har där inte nått några lösningar som vi är helt tillfredsställda med.

Det går inte, herr Ohlin, att såsom i er motion bara göra en allmän hänvisning till att vi nu skall ta djärva grepp för att öka de spärrade utbildningslinjernas kapacitet. Så enkelt är det inte.

Vissa gemensamma frågor

Det gäller utomordentligt knepiga problem. Först och främst inrymmer vissa av de spärrade utbildningslinjerna moment av praktisk natur, som medför att vi utbildningspolitiker är i händerna på dem som handhar den praktiska verksamheten. Jag vill som exempel nämna att den ökning av läkarutbildningen som vi genomfört under de senaste 12—15 åren och som medfört en fördubbling av dess kapacitet innebär den maximala ökning som vårt land kunnat klara av. Vi har, såsom jag brukar säga, utbildat till sista patient vid de sjukhus där vi bedriver läkarutbildning.

Låt mig erinra herr Ohlin om var folkpartiet stod i läkarutbildningsfrågan när vi började öka utbildningskapaciteten 1955. Jag kan hänvisa till de uttalanden som folkpartiets gruppleddare i första kammaren gjorde i denna fråga 1955, där han antydde att den lilla ökning som vi då genomförde inte skulle kunna upprätthållas under början av 1960-talet om vi ville undvika ett läkarproletariat.

Jag vill hävda att vi efter 1955 år efter år plågat inte bara universitetens medicinska fakulteter utan också huvudmännen med uppmaningar att upplåta fler sängplatser och fler avdelningar för utbildning av läkare. Vi har lyckats fördubbla denna utbildning, men vi kommer inte att kunna öka den särskilt mycket mer. Likadant är det inom tandläkarutbildningen. Härvidlag står vi inför enorma svårigheter, som utbildningspolitikerna inte kan klara av. Vi är inte ensamma om denna problematik utan situationen är densamma världen över. Det är uteslutet att vi skall kunna öka kapaciteten hos de mest krävande delarna av vårdyrkesutbildningen i samma takt som vi lyckas ge ungdomarna den grundutbildning som i och för sig ger kompetens för denna.

Ett annat problem som inte heller är så enkelt och som inte kan lösas genom ökade ansträngningar finns inom vissa andra områden där utbildningen

är spärrad. Det gäller framför allt de naturvetenskapliga fakulteterna, t. ex. beträffande fysik och kemi. Därvidlag har vi faktiskt utvidgat resurserna mer än vad som motsvarat ungdomens önskaner. Vi har ännu inte lyckats intressera ungdomen i grundskolan och i den gymnasiala skolan i så stor omfattning för naturvetenskaplig utbildning, att rekryteringsunderlaget ökat så mycket som vi egentligen hade önskat. Det är inte enbart en utbildningsfråga utan inte minst också en fråga om hur föräldrar upplever sina döttrars förutsättningar för naturvetenskaplig utbildning. Det är ett allmänt samhälleligt problem, beträffande vilket utbildningspolitikerna inte helt har mäktat vända strömmen. Vi har gjort något, men vi har inte lyckats helt. Vi tar detta exempel för att visa att problematiken om relationen mellan spärrad utbildning och fakulteter inte är så enkel som herr Ohlin och hans medmotionärer gjort den.

Den andra huvudpunkten i herr Ohlins resonemang i detta avsnitt är utomordentligt värdefull och viktig, nämligen den där han framhåller att vi måste se till att yrkesutbildningens värde stiger både i föräldrarnas och i barnens ögon. Vi utträttar en hel del för att uppnå detta syfte inom utbildningsområdet. Jag vill erinra om den ganska revolutionerande förändring av gymnasieskolan, som träder i kraft nästa år och som bl. a. innebär en mycket väsentlig förstärkning och modernisering av yrkesutbildningslinjerna. Jag vill också erinra om att vi just nu har skickat på remiss ett utomordentligt intressant förslag från yrkesutbildningsberedningen i detta avseende, nämligen ett förslag som går ut på att vi skall på högskolenivå skapa vad som där kallas för yrkeshögskolor. Jag avvaktar med stor spänning kommentarerna härvidlag från olika remissinstanser.

På denna punkt är herr Ohlin och jag helt ense: vi skall så långt vi kan — och vi lägger manken till och har an-

Vissa gemensamma frågor

ledning att göra det i andra sammanhang — öka intresset för yrkesförberedande utbildningar. Men det är naturligtvis i stor utsträckning andra än utbildarna som har att se till att den värderingen ändras — det är herr Ohlin lika väl som jag klar över.

Mer skall jag inte säga om det allmänna resonemanget — jag tyckte att det generellt sett var ett fint resonemang — och jag har velat göra några kommentarer till det.

Låt mig slutligen, herr talman, endast säga några ord om herr Ohlins undervisning av mig när det gäller forskarutbildningen och utbildningen mellan den treåriga grundexamen vid de filosofiska fakulteterna och forskarutbildningen.

Vi har, herr Ohlin, inte någon gång sagt att efter tre år skall ungdomen ut från universitetens filosofiska fakulteter. Vi har sagt att tre år är det normala. Men när det beslutet fattades så här års i fjol, med anledning av de fasta studiegångarna, debatten om UKAS och allt detta, så sade vi mycket bestämt ifrån i beslutet, herr Ohlin, att det utan vidare är möjligt för varje ung man och kvinna, som tar sina 120 poäng efter tre år, att fullfölja den utbildningen och bredda den i ytterligare ett och ett halvt år. Där har vi dessa fyra och ett halvt år som herr Ohlin talade om. Vi har det redan i samhällsvetenskaplig examen, vi har det i juristutbildningen och vid andra fakulteter. Men det verkade som om herr Ohlin uppfattade fjolårets beslut så, att man skulle partout efter 120 poäng lämna de filosofiska fakulteterna. Det är inte innebörden i förslaget på den punkten.

Och det pågår successivt, herr Ohlin, ett omfattande arbete i en rad delegationer. Underskatta inte kanslersämbetets kraft — det är många som tycker att man där är för kraftfull — när det gäller att finna lämpliga kombinationer även utöver de 120 poängen för att i ökad omfattning göra utbildningen me-

ra meningsfull med hänsyn till samhällets behov.

Jag vill påpeka, herr Ohlin, att när det gäller att finna nya varianter på det som vi har avsett med mellanexamen och alltså som komplettering till psykologutbildningen, så pågår det ständigt och har alltid pågått ett omfattande arbete — diskussioner, utredningar — om att finna sådana mellanamina. Och det är verkligen inte en passivitet från min sida på den punkten. Kanslersämbetet har ju sina delegationer, sina fakultetsberedningar, med en lång rad experter som sysslar med frågan om den successiva utvecklingen av vårt universitetsväsende. Det är en av de frågor som vi under många år har arbetat med, men hittills har vi inte funnit underlag för mer än en examen.

Det är väl riktigt, herr Ohlin, att innan man konstruerar en examen på denna nivå skall man ha ett ganska omfattande underlag. Det är ingen passivitet, utan det är ett fortlöpande arbete, men problemet är att vårt näringsliv, vårt samhällsliv, ännu icke har utvecklats därhän, att man i någon större omfattning funnit behov av utveckling på den nivån.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka hålla mig inom tre à fyra minuter. Jag vill till statsrådet för det första säga att jag är glad över att han tycker att det kunde vara bra med en mera ingående debatt i höst. För det andra vill jag säga att statsrådet Moberg slog in öppna dörrar när han mot mig använde Bilderberggruppens diskussion. Jag har inom parentes sagt många gånger varit med i Bilderbergdebatterna. I mitt anförande underströk jag kraftigt vilken positiv sak utbildningsexplosionen är. När statsrådet nu antyder att jag skulle vara ängslig och beklagande, är detta fullständigt grundlöst. Däremot är det klart att vårt land kan möta anpassningsproblemet som är allvarliga nog. Det är inte

Vissa gemensamma frågor

något skäl att önska hela utvecklingen bort, utan det är ett skäl att söka lösa dessa problem. — Statsrådet säger att det inte räcker med att bara utvidga spärrade linjer. Nej, det var just vad jag sade. Även där slår statsrådet in öppna dörrar.

Så till detta om behovet av vidgad utbildning! Tänk att det ändå finns något kvar av den karamell, på vilken regeringen nu har sugit i halvtannat årtionde! Det var ett yttrande som på sin tid fälldes av herr Ohlon i första kammaren. Det är helt obegripligt att man alltså kör med detta argument. Här har vi år efter år haft diskussioner. Vi har i oppositionen drivit på i fråga om utbildning av alla möjliga slag. Vi har påvisat hur regeringen t. ex. inte kunnat sörja för att folktandvården ännu 30 år efter sitt införande har full besättning etc. Men, säger regeringen, 1955 var det en folkpartist som sade så eller så. På detta sätt tror man sig på regeringsidan komma undan ansvaret för alla de brister som vi har påvisat.

Mycket skulle kunna tilläggas om möjligheterna att göra filialerna mera mångsidiga, men jag förbigår detta.

Till sist vill jag säga några ord om mellanexamen. Jag vet naturligtvis att man kan fortsätta att studera efter tre år. Jag försökte att vara kortfattad och inte göra alla reservationer, men det är farligt om statsrådet biter sig fast vid en sådan sak. Här i Sverige är det ganska viktigt att folk får en examen — sådant är nu vårt samhälle — och att man betraktar det som ytterst angeläget att få fram olika kombinationer som är väl anpassade. Det räcker inte att bara säga: »Ja, ni kan ju stanna kvar vid universitetet ett år till.» Inom de filosofiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna tror jag att det ganska uppenbart förhåller sig som jag här antydde.

Statsrådet säger nu: »Ja, man håller på och tänker. Man har hållit på under många år med det här problemet. Men

vi skall ju ha ett ordentligt underlag innan vi inför en ny examen.» Jag svarar: Här har vi under senare år genomfört radikala reformer med relativt blygsamma och kortvariga förberedelser. Men förhållandena på just det här området — där jag tror att en studieres till Västeuropas industriländer skulle visa statsrådet hur naturlig och angelägen en ny examen är — fortsätter att vara desamma år efter år. Om statsrådet Moberg fortsätter med samma hastighet kommer han vad den delen av reformarbetet beträffar att finna en kollega i den romerske general som hade många förtjänster men som dock betecknades som Dröjaren.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Om jag missuppfattat herr Ohlins första inlägg och funnit, att där fanns en rädsla för de många studenter som nu kommer ut, och om vad herr Ohlin sade i stället var ett uttryck för en glädje över att så många kommer ut, tar jag tillbaka det jag nämnde i mitt första inlägg. Men det går ju att studera protokollet.

Det är inte alls obegripligt, herr Ohlin, att vi socialdemokrater påminner folkpartiet om det praktiska agerande detta haft i frågor som gäller dessa problem, eftersom vi som varit med några år vet vilket motstånd vi mötte när vi på allvar tog itu med dem och övertog dem från den tongivande gruppen inom den akademiska världen. Vem kommer inte ihåg det hot från den kanten som långt in på 1950-talet restes mot vår planering och som gick ut på att vi höll på att skapa underlag för ett akademikerproletariat? Det motståndet finns kvar ännu. Hur skall vi eljest tolka de många artiklar i Svenska Dagbladet och på andra håll, i vilka man dag efter dag försöker intala svenska folket att vår satsning på utbildning i olika former betyder att vi förstör förhållandena för ungdomen? Det finns verkligen anledning för oss att erinra om att dessa vär-

Vissa gemensamma frågor

deringar, i en så viktig fråga som läkarutbildningen, i mitten av 1950-talet förekom också hos folkpartiet.

I fråga om utbildningen efter de 120 poängen vidhåller jag ståndpunkten, att den konstruktion som i detta avseende har givits de fasta studiegångarna fullt tillgodoser de i och för sig berättigade krav, som herr Ohlin ställde på att ungdomen skall ha möjlighet att, om den så önskar, komplettera sin grundutbildning med ytterligare terminskurser. Vi har givit den en, som vi tycker, generös möjlighet till denna ytterligare komplettering.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! I motionen II: 664 behandlas frågan om en internationalisering av den eftergymnasiala utbildningen. Vad som konkret krävs i motionen är en systematisk genomgång av kursplaner och läromedel i syfte att ge de internationella aspekterna ett väsentligt ökat utrymme.

Utskottets skrivning börjar mycket bra. Man understryker vikten av en internationalisering, och man »förutsätter att en genomgång av kursplaner och läromedel är en nödvändig del av planeringsarbetet för en sådan inriktning mot ökad internationalisering av undervisningen». Men så slutar man abrupt med orden: »Någon framställning till Kungl. Maj:t i denna fråga synes inte erforderlig, och utskottet avstyrker därför motionen.»

Mot denna bakgrund skulle jag vilja be om ett förtydligande av utskottets skrivning. Innebär den att man tar avstånd från den i vissa sammanhang framförda uppfattningen att en systematisk genomgång av kursplaner och läromedel skulle vara ett alltför omfattande projekt?

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag vill bara ta upp en enda liten detalj efter den mycket intressanta diskussion som vi nyss har

lyssnat till. Beträffande punkten 2 som helhet kan jag ansluta mig till vad herr Källstad har anfört och de yrkanden han har framställt. I egenskap av motionär vill jag emellertid med några ord understryka behovet av ytterligare decentralisering av den eftergymnasiala utbildningen. Mycket är redan sagt i frågan, och jag kan därför fatta mig kort.

Vad jag närmast vill framhålla är behovet av en filial för högre teknisk utbildning i Gävleborgs län, förslagsvis förlagd till Söderhamn. Motionen i denna fråga skulle väl lämpligen ha kunnat behandlas i anslutning till propositionen om högre utbildning och forskning i Norrland. Men när den nu har tagits med i detta sammanhang måste jag med några ord beröra den.

I diskussionen om den högre utbildningen i Norrland har Gävleborgs län kommit i skymundan. Också där föreligger behov av utbildningsmöjligheter av det slag som föreslås i motionerna I: 66 och II: 84. I dessa pekas på behovet av högre teknisk utbildning. Det framhålles också att till filialen bör knytas undervisning i närallgande ämnen, t. ex. naturkunskap och samhällskunskap. Förslaget om en filial förlagd till Söderhamn har även upptagits av de sakkunniga som har i uppdrag att följa frågan om högre teknisk utbildning i Norrland.

Utskottet finner det för sin del mycket väsentligt från såväl utbildningspolitiska som lokaliseringspolitiska synpunkter att man tar vara på de möjligheter som kan finnas att i anslutning till befintliga gymnasier bygga ut och sprida den högre utbildningen. Många skäl talar härför. Därigenom skulle man enligt min mening göra det möjligt för ett större antal studerande att tillgodogöra sig postgymnasial utbildning, och de studerande skulle i större utsträckning stanna kvar i respektive hemorter och hemlän.

Utskottets utlåtande innebär, anser

Vissa gemensamma frågor

jag, ett stöd för det i motionsparet ställ-
da yrkandet, och jag yrkar därför bifall
till utskottets hemställan.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Som talesman för stats-
utskottet borde jag rimligtvis ha fått
tillfälle att spela något av en huvudroll
i denna föreställning, men den enorma
tidspress i vilken kammaren nu befin-
ner sig gör att jag i stället får spela
rollen av statist. Jag har fått höra att
talman avser att bryta sammanträ-
det en stund före kl. 16; det innebär
att jag måste inskränka mig till att göra
några mycket korta påpekanden om vad
som har sagts i debatten, framför allt
om kritiska synpunkter på utskottets ut-
låtande.

Jag vill först mycket kortfattat anföra
en allmän synpunkt. Herr Nordstrandh
inledde sitt anförande med att erinra
om den otillräckliga resurstilldelningen
på utbildningsavsnittet. Statsrådet Mo-
berg har påmint om utvecklingen, och
jag kan nöja mig med att säga att i
årets budget är herr Nordstrandh med
om att öka statsutgifterna med 640 mil-
joner kronor under denna huvudtitel.
Det är en mycket betydande utgiftsök-
ning. Vi får väl ändå räkna med att vi
som i detta hus sysslar med utbildnings-
politiken och utbildningsfrågorna mäs-
te förstå den allmänna prioriteringspro-
blematiken i det svenska samhället. Vi
måste ta hänsyn till de ständigt ökande
kostnaderna t. ex. för sjukvården, för
samhällets åtaganden då det gäller sys-
selsättning och regionalpolitik, för ut-
vecklingshjälp etc.

Vi som sysslar med utbildningsfrågor
kan inte räkna med att våra ärenden all-
tid skall prioriteras före alla andra krav
som ställs i samhället. Många av de yr-
kanden som avstyrks i det tjocka ut-
låtandet är i och för sig mycket väl
motiverade yrkanden. Ledamöterna i
kammaren kommer nästa plenidag att
få uppleva att utskottet avstyrker ett
femtio-tal yrkanden om nya professurer,

av vilka många, kanske de flesta, är
angelägna — det skulle vara mycket
värdefullt om vi kunde tillstyrka dem.

Också på andra områden ställs krav
för vilka det finns väl underbyggda mo-
tiv. Men i detta expanderande samhäl-
le, i vilket kraven från alla håll och
kanter ständigt ökar, måste vi alla för-
söka åstadkomma en rimlig fördelning
av de beklagligtvis begränsade resurser-
na. Jag sade i förra veckan att vi alla
måste räkna med att det inte bara gäl-
ler att ställa krav på utgifter — vi mäs-
te också anvisa medel till dem. Det
finns två sidor i denna problematik:
samhällets utgiftssida och samhällets in-
komstssida.

I fråga om de reservationer som un-
der denna punkt har fogats till utskotts-
utlåtandet avstår jag från att säga sär-
skilt mycket om någon av dem, därför
att statsrådet Moberg har varit inne på
alla dessa tre reservationer. Utskottsma-
joriteten är inte beredd att yrka någon
ändring av U 68:s sammansättning. Ut-
redningen har pågått i två år, och det
finns inga skäl att nu kräva en föränd-
ring av dess sammansättning.

Mellanexamensdebatten förde vi även
för ett år sedan, och då tog riksdagen
ställning i denna fråga. Det kan knap-
past vara rimligt, herr talman, att riks-
dagen nu ett år efteråt skall riva upp
det beslut vi då fattade och införa den
obligatoriska mellanexamen som mode-
rata samlingspartiets motion kräver. Det
har tidigare sagts i debatten att rege-
ringen och moderata samlingspartiets
företrädare har närmat sig varandra un-
der dagens debatt. Det är möjligt att så
är fallet. Det är tydligt att herr Nord-
strandh har glidit långt ifrån det mo-
tionsyrkande som hans reservation ba-
serar sig på, och han har, såvitt jag
kan bedöma det, i betydande utsträck-
ning närmat sig den ståndpunkt som
för ett år sedan intogs av den social-
demokratiska utskottsmajoriteten.

Dessutom tror jag att det finns ett
fel i herr Nordstrandhs framställning

Vissa gemensamma frågor

här i dag. Han säger att vi nu kan konstatera mot bakgrund av detta års erfarenheter att moderata samlingspartiets krav på mellanexamen är berättigat. Det är helt omöjligt att dra en slutsats av detta års erfarenheter. Ganska få personer har ens hunnit starta den nya forskarutbildningen, och det är därför helt omöjligt att på grund av detta års erfarenheter nu ha någon mening om huruvida det krav som då ställdes var berättigat.

Reservationen avseende yttramarna vid lokalbehovsprövningen vill jag bemöta endast med det påpekandet att yttramarna är avsedda endast som riktpunkter för planeringen. Det förslag som föreligger innebär kraftigt ökade lokalytor i den här typen av undervisning. Det innebär även försök att decentralisera beslutsprocessen för att göra förfarandet enklare och mera praktiskt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på de reservationer som föreligger.

Det har ställts ett par frågor till mig under debatten. Herr Eriksson i Arvika ville veta varför utskottet så korthugget avvisar yrkandet om en forskarutbildning i historia vid filialen i Karlstad. Utskottet har skrivit nästan vikingaspråk, så kortfattat är det. Det beror väl på att vi trodde att motionärerna och de som läser utskottsutlåtandet hade klart för sig att riksdagen har beslutat att det inte skall förekomma forskarutbildning vid universitetsfilialerna. Det är en helt ny princip beträffande filialernas verksamhet som motionärerna nu vill föra fram, och om vi skall gå in för den principen — det är möjligt att man i framtiden kan komma att göra det — kan man inte bara ägna sig åt forskarutbildning i historia i Karlstad, utan då måste man gå in för att över hela filialfältet bygga upp en forskarutbildning.

Det har också ställts en fråga om kra-

ven på internationaliserad undervisning. Utskottet är helt överens med motionärerna om att vi skall eftersträva att så långt det över huvud taget är möjligt vidga undervisningsstoffet så att de internationella aspekterna kommer med i undervisningen. Utskottsutlåtandet skall tolkas så att vi inte vill vara med om att nu begära en genomgripande översyn och genomgång av alla undervisningsplaner. Det är ett mammutarbete som vi inte anser att kanslersämbetet nu skall ta på sig. Vi menar att vid den fortlöpande översyn av materialet som alltid sker skall de synpunkter beaktas som motionärerna har framfört och vilka innebär krav på ökad internationalisering av utbildningen.

Jag vill, herr talman, göra ett påpekande under denna punkt i utlåtandet, som jag tycker kanske är det viktigaste som utskottet nu talar om. Det är frågan om den decentraliserade postgymnasiala utbildningen. Utskottet föreslår riksdagen att göra ett tillkännagivande till Kungl. Maj:t. Vi tänker oss bl. a. möjligheten att vid de större och bäst utrustade gymnasierna kunna förlägga en del av den postgymnasiala utbildningen. Det betyder att vi inte bara tänker oss en fortsättning av filialverksamheten utan också andra former som bör prövas för denna typ av undervisning.

Det är klart att man måste ta hänsyn till sådana krav som måste beaktas, t. ex. kraven på undervisningens kvalitet, kraven på resurser o. s. v. Jag vill varna för en sådan tolkning av utskottsutlåtandet att man nu skulle kunna strö ut universitetsutbildning på praktiskt taget alla gymnasieorter. Det kommer aldrig att vara möjligt. Men inom ramen för de resurser som finns bör det vara möjligt att pröva nya vägar. Vi utgår ifrån att U 68 kommer att ta upp detta och att vi i framtiden får ta ställning till en betydligt vidgad decentraliserad postgymnasial utbildning.

Vissa gemensamma frågor

Låt mig också, herr talman, till sist om detta utlåtande säga att det i och för sig är värdefullt att vi blivit så eniga i denna fråga. Det visar en stor uppslutning kring vår utbildningspolitik, och statsutskottet vill genom mig naturligtvis uttala sin stora tillfredsställelse över detta.

Jag ber att under denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **NORDSTRANDH** (m) kort genmäle:

Herr talman! Att jag under debattens gång skulle ha kommit långt bort från vårt ursprungliga förslag om en mellanexamen har jag mycket svårt att förstå.

Statsrådet Moberg sade att han inte kunde tänka sig att vara med om att inrätta en examen som inte gav någon yrkesbehörighet och som inte var på något sätt avslutad, en examen som skulle tjänstgöra som något slags genomgångsstation. Jag upplyste honom då om att vad vi avser med mellanexamen är en något lägre form av forskarutbildning än doktorsexamen som man inom industrin och näringslivet — jag understryker detta igen — önskar få inrättad. Det är alltså en färdigutbildad forskare vi på detta sätt vill få fram, dock icke en doktor. På den punkten var vi sålunda överens efter vad jag kunde förstå, och vi har ju bägge två sagt att vi efter dessa klarlägganden stod varandra närmare än tidigare.

Herr **MATTSSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vågar nog säga att herr Alemyr sannerligen inte spelade statist när han talade på utskottets vägnar.

Herr Alemyr sade att U 68, 1968 års utbildningsutredning, arbetat i två år och att det därför inte fanns skäl att ändra dess sammansättning. Hade det då, herr Alemyr, varit lättare och bättre att ändra dess sammansättning om den pågått endast ett år?

Jag skulle också vilja fråga herr Ale-

myr om han anser att det är riktigt att en ämbetsmannautredning ägnar sig åt så stora frågor som det här gäller. Är det inte mera ändamålsenligt med en parlamentarisk utredning än med en ämbetsmannautredning när det gäller att handlägga så ytterligt viktiga frågor i vårt samhälle?

Herr **ALEMYR** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Nordstrandh om att det i den moderata motionen krävs en obligatorisk mellanexamen i forskarutbildningen.

Till herr Mattsson vill jag säga att jag inte tror att det vore någon mening med att nu ta om den långa debatt om U 68 som statsrådet tidigare i dag fört med företrädare för oppositionspartierna. Med den hänvisning jag gjorde avsåg jag att vara mycket kortfattad. För att de kammarledamöter, som inte hörde den tidigare debatten, inte skall sväva i tvevelsmål om vad U 68 är, tvingas jag nu erinra om att det i U 68 ingår parlamentariker genom att det finns en serie referensgrupper. En av dem består av parlamentariker, av vilka flera just nu är närvarande i denna kammare. Detta utredningsarbete sker i intim samverkan mellan ämbetsmännen och parlamentarikerna, men vi finner inte skäl att göra om utredningen så att det också bland *utredningsmännen* skall ingå parlamentariker; vi tycker det räcker med referensgrupperna. Och nu har ju kommittén som sagt fungerat i ett par år och enligt min mening fungerat på ett fullt tillfredsställande sätt.

Herr **NORDSTRANDH** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber herr Alemyr uppmärksamma klämman i vår reservation som går ut på införande av en mellanexamen i forskarutbildningen. Där står ingenting om ett obligatorium.

I motionen talas det om ett obligatorium. Ett sådant förslag framfördes från flera håll när tanken på en mellan-

Interpellation ang. den kollektiva anslutningen till politiskt parti

examen dök upp, men det som vi reserverar oss för och som vi vill att riksdagen skall tillkännage för Kungl. Maj:t är att riksdagen skall uttala sig för en mellanexamen i forskarutbildningen. Det är klämman som är avgörande.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Om motionen kräver en obligatorisk mellanexamen och reservationen har gått ifrån kravet på obligatorium, kan jag inte se annat än att det har skett en glidning från motionen till reservationen och herr Nordstrandhs anförande i dag. Det var det jag sade i mitt första anförande.

Herr MATSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att herr Alemyr anser att det är tillfredsställande att så stora frågor som 1968 års utbildningsutredning har att anlägga utreds bara av några högre ämbetsmän och att företrädare för de politiska partierna inte kan få delta i utredningsarbetet på det sätt som vi under årtionden har vant oss vid när det gäller stora frågor.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammarerna att uppskjuta den fortsatta överläggningen beträffande denna punkt samt behandlingen av återstående punkter i förevarande utlåtande ävensom övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarernas sammanträde onsdagen den 13 innevarande maj.

§ 13

Interpellation ang. den kollektiva anslutningen till politiskt parti

Ordet lämnades på begäran till

Fru MOGÅRD (m), som yttrade:

Herr talman! Frågan om huruvida det kan anses förenligt med grundläggande medborgerliga fri- och rättighe-

ter att anslutning av enskild person till politiskt parti sker genom majoritetsbeslut i facklig eller annan yrkesorganisation, har debatterats i flera decennier. Motioner i riksdagen med yrkande att i grundlag skulle stadgas att förvärv av medlemskap i politiskt parti endast finge ske genom individuellt frivilligt ställningstagande har upprepade gånger avslagits; majoriteten har hävdats att frågan om kollektiv anslutning finge betraktas som en intern angelägenhet för de fackliga organisationerna. Lämpligheten av kollektiv anslutning har dock ifrågasatts, såväl i utskottsutlåtanden (II lagutsk. 52/1934, I lagutsk. 21/1950) som inom fackföreningsrörelsen själv.

Gentemot dem som hävdats att kollektiv anslutning innebär ett ingrepp i den politiska självbestämmanderätten och sålunda berör allmänna demokratiska rättigheter som skall skyddas och garanteras i grundlag, har andragits att beslut om kollektiv anslutning fattas i demokratisk ordning enligt föreningarnas stadgar och att reservationsrätt gäller.

Beslut om anslutning till den socialdemokratiska arbetarkommunen fattas med enkel majoritet på allmänt föreningsmöte. Uppslutningen vid fackföreningarnas möten kan variera starkt; så låga siffror som 1 à 2 procent har uppgivits förekomma vid beslut om kollektiv anslutning. Utvecklingen mot storavdelningar inom fackföreningsrörelsen och delegering av beslutanderätten till ett representantskap medför att möjlighet att delta i beslutet i realiteten kan vara undandragen den enskilde medlemmen.

Det torde inte kunna bestridas att information om beslut av denna karaktär, som direkt berör den enskildes politiska integritet, oeffterlåtliga måste delges var och en berörd, om argumentet att reservationsrätten skulle utgöra ett tillräckligt skydd för åsiktsfriheten skall anses ha någon som helst bäring.

Vid bordläggning av propositioner

De beslut som fattas vid fackföreningarnas möten delges i regel medlemmarna genom cirkulär till kontaktmännen vid respektive företags fackliga klubb. De kollektivt anslutna medlemmarna kan som bevis för sin socialdemokratiska partitillhörighet hos den fackliga organisationen avhämta ett partimärke för sin fackföreningsbok. För reservation mot beslut om kollektiv anslutning finns särskilda reservationsblanketter på fackföreningskanslierna.

Flera omständigheter ger vid handen att information av denna utformning inte är tillfredsställande. Sålunda kan observeras att antalet LO-anslutna som avger sin röst för annat parti än socialdemokraterna enligt opinionsundersökningar är betydligt större än antalet reservationer. Ovedersägligt är att många kollektivanslutna inte känner till att de anslutits till det socialdemokratiska partiet.

Ej heller synes möjligheterna till reservation mot beslutet vara ur den enskildes rättssynpunkt tillfyllest. Huruvida uppgifter om otillbörlig påverkan i syfte att förhindra utövande av reservationsrätt är riktiga, kan lämnas därhän; väsentligt är dock att möjligheter till sådan påverkan i görligaste mån elimineras.

Beslut om kollektiv anslutning till politiskt parti kan icke av någon anses vara en intern facklig fråga, om icke den enskildes självklara rätt till känedom om beslutet och möjligheter till reservation mot detta blir bättre skyddade än som nu är fallet.

Det torde vara nödvändigt — så länge denna form av anslutning till politiskt parti är tillåten — att särskilt stadga att majoritetsbeslut om partianslutning skall skriftligen delges varje av beslutet berörd och att reservationsblankett skall biläggas meddelandet.

Med hänvisning till vad här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsministern få ställa följande fråga:

Vill herr statsministern vidtaga åtgärder, så att den enskildes integritet och valfrihet då det gäller anslutning till politiskt parti blir bättre skyddade än under nuvarande förhållanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i sjötrafikförordningen (1962:150); och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden, m. m. jämte motioner i ämnet.

§ 15

Vid bordläggning av propositioner

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 120, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1970/71, m. m.,

nr 129, med förslag till lag om ändring i lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., och

nr 133, med förslag till lag om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, m. m.

Därvid anförde

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! I dag har den reviderade finansplanen lagts på riksdagens bord. Många av oss har de senaste dagarna gått och letat i bänkarna efter den reviderade finansplanen. Den har sedan två dygn och fem timmar varit känd för pressen, och vi har genom olika pressorgan kunnat ta del av omräkningen och beskrivningar av innehållet, men riksdagens ledamöter har

inte haft möjlighet att studera propositionen.

Detta är inte första gången som någonting sådant inträffar, utan det har hänt vid ett flertal tillfällen — det har nästan börjat bli en vana eller rättare sagt en ovana. Vi upplevde nyligen att det stora »konsumentpaketet» presenterades vid en presskonferens. En del av det fanns med i en proposition, men huvuddelen lades fram i en proposition för riksdagen flera veckor efter presskonferensen.

Jag vill, herr talman, reagera mot detta förfarings sätt. Jag tycker att det minsta man kan begära är att riksdagens ledamöter i varje fall vid samma tidpunkt som en proposition blir offentlig också får möjlighet att ta del av dess innehåll.

I detta anförande instämde herrar *Gustavsson* i Alvesta (cp), *Nilsson* i Lönsboda (fp), *Nilsson* i Bästekille (m), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Björkman* (m), fru *Kristensson* (m), herrar *Sjönell* (cp) och *Åkerlind* (m), fru *Mogård* (m), herrar *Romanus* (fp) och *Björck* i Nässjö (m), fru *Nilsson* (cp), herrar *Strömberg* (fp), *Oskarson* (m) och *Nordstrandh* (m), fru *Fränkel* (fp) samt herrar *Westberg* i Ljusdal (fp), *Sellgren* (fp), *Petersson* i Gäddvik (m), *Nilsson* i Agnäs (m) och *Josefson* i Arrie (cp).

Vidare yttrades ej.

Propositionerna bordlades.

§ 16

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m. m., motionerna:

nr 1441, av herr *Börjesson* i Falköping,

nr 1442, av herrar *Eriksson* i Arvika och *Sellgren*,

nr 1443, av herr *Fälldin m. fl.*,

nr 1444, av herrar *Larsson* i Luttra och *Dockerred*,

Vid bordläggning av propositioner

nr 1445, av herr *Nelander m. fl.*,
nr 1446, av herr *Nelander m. fl.*,
nr 1447, av fru *Sundberg, m. fl.*, och
nr 1448, av herr *Werner m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 131, med förslag till ändring i kommunala vallagen (1930:253), motionen nr 1449, av herr *Sjönell m. fl.*:
samt

i anledning av bankoutskottets anmälan jämlikt 21 § riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående förändringar i riksbankens avdelningskontorsorganisation, motionerna:

nr 1450, av herr *Antby m. fl.*, och

nr 1451, av herr *Johansson* i Trollhättan *m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:
herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående tydligare varningsmarkering på särskilt olycksbelastade vägvagnsgrändar,

herr *Jonsson* i Mora (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående prioritering av vissa byggnadskreditiv,

herr *Mellqvist* (s), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående ökad övervakning av vägtrafiken, och

herr *Eliasson* i Sundborn (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående möjlighet för långsamtgående fordon att passera Islingbybron över Dalälven.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.47.

In fidem

Sune K. Johansson

Måndagen den 11 maj

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollen för den 28, den 29 och den 30 nästlidne april.

§ 2

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 120, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1970/71, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg det procenttal av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 129, med förslag till lag om ändring i lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; och

till lagutskott propositionen nr 133, med förslag till lag om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, m. m.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 1441; och

till lagutskott motionen nr 1442.

Vid föredragning av de å bordet vilande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 124, med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m. m., avgivna motionerna nr 1443—1447 hän-

visades motionerna, såvitt avsåg ändring i tryckfrihetsförordningen, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna nr 1448 och 1449; samt

till bankoutskottet motionerna nr 1450 och 1451.

§ 4

Föredrogs den av fru *Mogård* (m) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsministern angående den kollektiva anslutningen till politiskt parti.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1970/71 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m. jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 38, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370);

första lagutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av motioner angående straffbestämmelserna inom försvaret, och

nr 40, i anledning av motioner om ersättning av allmänna medel till god man i vissa fall;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av motioner om åtgärder mot missbruk av fenyl-metylketon,

nr 39, i anledning av motion om rätt för studerande diabetiker till frivillig sjukpenningförsäkring,

nr 44, i anledning av motion angående beräkningen av pension för hemarbetande i vissa fall,

nr 45, i anledning av motioner om tillämpning av hälsovårdsstadgan på anläggningar m. m. inom försvaret, och

nr 46, i anledning av motion om översyn av lagen om förenings- och förhandlingsrätt;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198), m. m., och

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1959: 99) om köttbesiktning m. m.;

jordbruksutskottets memorial och utlåtande:

nr 26, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde, och

nr 34, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss staten eller allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av motion angående effektivare vård av barn med ryggmärgsbräck,

nr 34, i anledning av motioner om en samordnad skärgårdspolitik i Stockholms skärgård,

nr 35, i anledning av motioner om politiska opinionsundersökningar,

nr 36, i anledning av motioner om

åtgärder för att underlätta processförfarandet för döva och stumma, och

nr 37, i anledning av motioner angående företagens hälsovård.

§ 6

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 195, angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter; och

nr 202, angående val av ordförande och övriga fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 196—198, för

herr Olle Dahlén

herr Torsten Bengtson

herr Allan Hernelius

att vara fullmäktige i riksbanken;

nr 199—201, för

herr Gunnar Helén

herr Nils Hansson i Skegrie

herr Staffan Burenstam Linder

att vara suppleanter för fullmäktige i riksbanken;

nr 203, för herr Lars Lindmark

att vara ordförande i riksgäldskontoret;

nr 206, för herr Erik Adamsson

att vara suppleant för ordföranden i riksgäldskontoret;

nr 204 och 205, för

herr Lars Eliasson i Sundborn

herr Oscar Östman

att vara fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 207 och 208, för

herr Johannes Antonsson

herr Tage Magnusson i Borås

att vara suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 209 och 210, för

herr Erik Wärnberg

fru Astrid Kristensson

att vara ledamöter i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor; samt

nr 211 och 212, för

herr Åke Larsson

herr Carl Eskilsson

att vara styrelsesuppleanter i riksdagens förvaltningskontor.

§ 7

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 20, med förslag till jordabalk, motionen nr 1452, av herr *Tobé*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m. m., motionerna:

nr 1453, av herr *Holmberg m. fl.*,

nr 1454, av herr *Oskarson*, och

nr 1455, av herr *Westberg* i Ljusdal; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 128, angående godkännande av avtal mellan televerket och Telefonaktiebolaget L M Ericsson om visst utvecklings- och produktionssamarbete på telekommunikationsområdet, m. m., motionen nr 1456, av fru *Jonäng*.

Dessa motioner bordlades.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.03.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 12 maj

Kl. 16.00

§ 1

Meddelande ang. plena

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens arbetsplenum i morgon, onsdagen den 13 maj, tar sin början kl. 10.00 och kommer efter sedvanligt middagsuppehåll att fortsättas på kvällen till dess samtliga på föredragningslistan upptagna ärenden behandlats.

Torsdagen den 14 maj inleds sammanträdet kl. 11.00 med en frågestund. Därefter följer skattedebatten i anslutning till bevillningsutskottets, andra lagutskottets och statsutskottets utlåtanden i ärendet. Sammanträdet fortsättes efter middagsuppehåll med ett kvällsplenum. Avsikten är att därvid om möjligt slutföra behandlingen av skatteärendet.

Kammarens arbetsplenum fredagen den 15 maj kommer att avslutas senast omkring kl. 16.00.

§ 2

Svar på interpellation ang. pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har ställt vissa frågor till mig angående möjligheten att genom pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen ge kompensation för prisförändringar.

Riksförsäkringsverket bedriver med stöd av 22 kap. lagen om allmän försäkring verksamhet med frivillig pensionsförsäkring enligt försäkringstekniska grunder. Dessa grunder bygger på premiereservmetoden och innefattar antaganden om framtida ränteavkastning,

Svar på interpellation ang. pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen

dödlighet m.m. Avgifterna skall vara så beräknade att de jämte ränteavkastningen täcker pensionskostnaderna för de försäkrade inom respektive tariffgrupp.

För att pensionsbeloppen skall kunna höjas fordras att överskott uppkommer på försäkringsrörelsen. Enligt bestämmelserna för den frivilliga pensionsförsäkringen skall överskott, som uppstår för någon tariffgrupp, avsättas till en säkerhetsfond intill dess denna uppgår till minst 5 procent av den för vederbörande grupp avsatta premiereserven. Överskjutande belopp får användas till förhöjning av pensionerna för de försäkrade inom gruppen enligt de närmare bestämmelser som meddelas av Kungl. Maj:t efter framställning av riksförsäkringsverket.

Sådant överskott har uppkommit endast beträffande avgifter som erlagts för försäkrade män under åren 1938—1957. Efter beslut av Kungl. Maj:t år 1966 utgår detta överskott till ifrågasvarande försäkringstagare i form av särskilda pensionstillägg. Frågan om liknande pensionstillägg även till andra pensionstagare inom den frivilliga försäkringen kommer att tas upp i den mån det uppkommer överskott inom andra tariffgrupper.

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag har ställt tre frågor till socialministern. Den första frågan löd: »Har statsrådet observerat att kvinnor, som tecknat pensionsförsäkring i den statliga frivilliga pensionsförsäkringen, inte har någon möjlighet att få kompensation för prisstegringar och att samma förhållande gäller män, som inte tillhör 1938 års tariffgrupp?» Man kan säga att det framgår av socialministerns svar att statsrådet har observerat den saken. Det är i och för sig inga obetydliga grupper som det här gäller. Av de

74 000 personer som för närvarande är försäkrade i den frivilliga statliga pensionsförsäkringen är 45 procent kvinnor, och de har alltså inte kunnat få någon som helst kompensation för prisstegringarna.

Den andra frågan löd så: »Anser statsrådet det vara lämpligt att den statliga pensionsförsäkringen i detta hänseende ger sämre villkor än t. ex. SPP-pensioneringen?» Den frågan har statsrådet över huvud taget inte besvarat. I SPP-pensioneringen har man ett räntetagande på 3,5 procent. Med den placeringspolitik som SPP haft har det varit möjligt att de som är pensionerade i SPP kunnat få kompensation för penningvärdeförsämringen när det gäller deras pensioner. Dessutom har det varit möjligt att ge en extra rabatt på de tariffer som är uträknade efter förräntningsantagande $3\frac{1}{2}$ procent, därför att man menar att SPP kan placera sina medel så mycket mera fördelaktigt. Med detta förräntningsantagande på $3\frac{1}{2}$ procent har SPP alltså dels kunnat betala pensionstillskott som motsvarar penningvärdeförsämringen, dels kunnat sänka sina avgifter.

Vad har det då varit för förräntningsantaganden på den statliga frivilliga pensionsförsäkringen? Ja, före 1936 var det $4\frac{3}{4}$ procent — alltså högre än det som gäller för SPP — men för övriga tariffgrupper har det varit $3\frac{1}{4}$, $2\frac{3}{4}$ och $3\frac{1}{4}$. I alla tre fallen har alltså procenttalet varit lägre än SPP:s förräntningsantagande — dock så att det för år 1958 var angivet att de första åren skall man räkna med en 5-procentig förräntning. Men den tiden har alltså nu gått ut.

Då måste jag fråga: Finns det inte anledning, när man har en frivillig statlig pensionsförsäkring, att försöka utforma den på ett sådant sätt att den inte ger sämre villkor än vad som går att få i de privata försäkringsföretagen? Jag tvivlar inte på att det svar som social-

Svar på interpellation ang. pensionstillägg till vissa kategorier inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen

ministern har lämnat är korrekt och att uträkningarna gjorts enligt alla de grunder som finns. Jag måste dock säga att det tog mycket lång tid innan man år 1966 gjorde ett särskilt tillägg beträffande vissa män. Jag förhörde mig redan då under hand om hur det låg till — innan beslutet fattades — men det var väl så att det inte tidigare blivit något överskott enligt de regler som gäller.

Den tredje fråga jag ställt men som socialministern helt har gått förbi gäller om det skulle kunna finnas anledning att ändra reglerna för den frivilliga statliga pensionsförsäkringen så att det blir möjligt att vinna de fördelar som kan finnas på den privata försäkringsmarknaden.

Jag måste också säga att jag är litet tveksam till uppdelningen i kategorierna kvinnor och män. Jag vet att den förekommer inom hela försäkringsväsendet, men jag har i olika sammanhang ifrågasatt om man i dagens situation, när det finns så stora individuella skillnader inom gruppen män och inom gruppen kvinnor, skall fortsätta att räkna på detta vis. Enligt vad en försäkringsteknisk expert har meddelat mig finns det faktiskt större klyftor mellan civilstånd hos män och kvinnor än mellan gruppen kvinnor och gruppen män. Den nuvarande uppdelningen är traditionell och är kvar sedan det gamla manssamhällets dagar. Jag skulle tro att det kan finnas anledning att skapa nya villkor som undanröjer denna diskriminering.

Många av dem som är försäkrade har sagt till mig att de tycker det är orimligt att det inte skall vara möjligt att ge den kompensation för prisstegringar som går att få i andra pensions- och försäkringssystem. Jag vågar därför hemställa att socialministern tar något allvarligare på denna fråga än vad han tycks ha gjort när han skrev svaret på min interpellation.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Som jag nämnde i mitt svar till herr Gustafson i Göteborg kommer frågan om pensionstillägg även till andra pensionstagare inom den frivilliga försäkringen att tas upp i den mån det uppkommer överskott inom andra tariffgrupper.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, för att något belysa det herr Gustafson var inne på beträffande SPP. Såvitt jag har mig bekant innebär de återbäringsgrunder som numera tillämpas inom SPP att de tillägg som utbetalas till grundpensionerna på grund av uppkommet överskott i möjligaste mån skall vara så avpassade, att de utgör kompensation för den levnads-kostnadsstegring som inträffar efter pensionsfallet. Principen att varje försäkrad skall få återbäring, motsvarande den vinst som belöper på hans försäkring, har sålunda frångåtts. En försäkrad kan härigenom få större återbäring än som motsvarar det överskott som eljest skulle tillkomma honom. I praktiken innebär detta att de nu aktivas försäkringar får finansiera en del av nu utgående pensioner.

Premierna inom den statliga frivilliga pensionsförsäkringen har varit jämförelsevis låga, bl. a. till följd av låga direkta säkerhetstillägg. Beträffande inbetalningar gjorda 1958 eller senare ligger premienivån således i genomsnitt omkring 20 procent lägre än hos försäkringsbolagen för motsvarande försäkringar. Jämförelsen gäller dock inte SPP, då detta bolag inte meddelar individuella försäkringar. Av detta skäl blir grundpensionerna i motsvarande mån högre inom den frivilliga pensionsförsäkringen än hos bolagen. En viss premie som betalats till den statliga frivilliga försäkringen, t. ex. efter 1957, har alltså redan från början givit rätt till en ca 20 procent högre pension. Förväntningarna på vinsttillägg inom den

Svar på interpellation ang. ökad information om p-piller, m. m.

statliga försäkringen måste därför ställas lägre än i fråga om försäkringar hos privata bolag. Jag tror att det är av väsentligt värde att herr Gustafson observerar dessa förhållanden.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Nu fick jag svar på den andra fråga som jag ställde i min interpellation. Det skulle ha varit av väsentligt värde om socialministern hade velat besvara den redan i sitt interpellationssvar. Jag kunde observera att svaret fanns färdigt och utskrivet, och det hade väl varit lämpligt att socialministern, när jag ställt en direkt fråga om SPP, också hade lämnat detta meddelande i interpellationssvaret. Nu innebär det inga nyheter för mig, så i detta fall hade denna metodik ingen praktisk betydelse.

Det återstår emellertid en fråga till, herr socialminister, nämligen fråga nr 3 i min interpellation, om statsrådet skulle vara intresserad av att ändra de nuvarande bestämmelserna för att man skulle kunna få bättre villkor för den frivilliga statliga pensionsförsäkringen. Med de förräntningsantaganden som finns borde man, med en mera flexibel placeringspolitik, kunna sörja för att de försäkringstagare, som lutar på att de genom att använda den statliga frivilliga pensionsförsäkringen skall kunna få en fördelaktig pensionering, verkligen också kommer i åtnjutande av en sådan. Det är detta som jag hittills har saknat när det gäller denna form av pensionsförsäkring.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. ökad information om p-piller, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Sundström har frågat om jag avser att vidta åtgärder som syftar till ökad objektiv information om de s. k. p-pillernas verkningar och om jag vill medverka till ökad kontroll av de p-piller som förekommer i marknaden och till en förstärkt medicinsk kontroll av de kvinnor som använder p-piller.

Det finns för närvarande ett tjugotal farmaceutiska specialiteter registrerade i Sverige för användning som preventivtabletter. Registreringen av dessa s. k. p-piller har föregåtts av en ingående bedömning av medlens kemiska, toxiska och farmakoterapeutiska egenskaper på samma sätt som sker beträffande övriga läkemedel. För att medlen skall få marknadsföras fordras bl. a. att deras biverkningar inte står i missförhållande till deras terapeutiska effekter. Efter registreringen sker en fortlöpande kontroll av preventivtablettens egenskaper vid socialstyrelsen och dess läkemedelsbiverkningsnämnd samt vid statens farmaceutiska laboratorium.

Den medicinska kontrollen av användningen av p-piller innebär följande. Preventivtabletter tillhandahålls endast mot recept av läkare. Denne skall först förvissa sig om att inte några kontraindikationer föreligger för utskrivning av medlen. Den fortlöpande kontrollen av kvinnan blir beroende på hur hon reagerar när hon använder preventivtabletter. Man kan inte ange några generella regler beträffande hur ofta hon bör komma på kontroll och vilka undersökningar som bör utföras. Detta måste den förskrivande läkaren bedöma från fall till fall.

Inträffar oväntade biverkningar som misstänks ha samband med preventivtabletter, skall läkaren genast anmäla detta till läkemedelsbiverkningsnämnden. Nämnden kan efter bedömning av det inkomna rapportmaterialet utfärda råd om hur kvinnorna skall kontrolleras för att en viss biverkning skall kunna förebyggas.

Svar på interpellation ang. ökad information om p-piller, m. m.

Socialstyrelsen håller läkarkåren fort-löpande informerad om det aktuella lä- get beträffande preventivtabletter. I sin serie Råd och anvisningar från social- styrelsen gav styrelsen år 1968 ut en till läkarna riktad information om pre- ventivtablettens verkningsmekanism och biverkningar. Dessa råd och anvis- ningar är för närvarande föremål för översyn och kommer inom kort att till- ställas läkarna i omarbetat skick. Sty- relsen överväger även en information direkt till allmänheten om preventiv- tablettens verkningsmekanism och bieffekter.

Vidare anförde:

Fru SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att till social- minister Aspling få framföra mitt tack för svaret på min interpellation angä- ende en mer objektiv upplysning om p-piller.

Redan nu vill jag klarlägga att jag inte är ute för att anklaga de kvinnor som använder p-piller och inte heller dem som tillverkar sådana. Orsaken till min interpellation är att jag under en längre tid har observerat alla de nega- tiva och motsägande uppgifterna om eventuella skador som kan uppstå vid användandet av p-piller. Jag har också träffat många kvinnor som har blivit mycket tveksamma efter de rapporter som har lämnats i massmedia. Tveksam- heten har även spritt sig till föräldrar, som ofta får vara rådgivare när unga flickor kommit i en sådan situation att de vill börja använda p-piller. En del läkare som skriver ut recept på p-piller är kanske också tveksamma.

Konsumtionen av p-piller har ökat avsevärt; det beräknas att 8,5 miljoner kvinnor använder sådana, och i vårt land räknar man med att var fjärde kvinna i så kallad fruktsam ålder regel- bundet använder p-piller. Tillverkning- en av dessa piller har också ökat kraf- tigt — ett läkemedelsbolag redovisar i en tidskrift en ökning med 10—15 pro-

cent varje år fram till den 1 juli 1969.

Från Amerika, där de flesta erfaren- heterna på området kan inhämtas, har förklarats att många kvinnor har slutat att använda p-piller av rädsla, eftersom vissa sjukdomssymptom har uppträtt i samband med användandet. Från uni- versitetssjukhuset i Helsingfors har en rapport lämnats från en undersökning som omfattar 181 kvinnor under 40 år. Hos var fjärde förbrukare som regel- bundet använde p-piller fanns olika slags förändringar i bröstkörteln. Mot- svarande siffra för dem som inte an- vände p-piller var 9 procent. Vid en engelsk undersökning som även stöds av skandinaviska siffror har det visat sig att risken för blodpropp ökar ju högre dos östrogen som ingår i p-piller. I Sverige varierar dosen östrogen — d. v. s. kvinnliga hormoner — mellan 100 och 150 milligram i de p-piller som förekommer.

I England uppmanade den statliga kommittén för läkemedelssäkerheten redan i höstas läkarna att använda en- bart de medel som innehöll den lägsta dosen östrogen. I vårt land har mig veterligt inget sådant förbud utfärdats. Barbro Westerholm skriver i en tid- ningsartikel att hon hoppas att den in- formation som utgår från biverknings- nämnden skall påverka läkarna att på sikt ändra sitt val av p-piller.

Dr Gustaf Berggren på Eksjö lasarett skriver i Aftonbladet den 25 januari i år att skadorna av p-piller är mycket större än man tror. Han förordar längre fram i sin artikel återgång till äldre tiders preventivmedel, ja t. o. m. till sterilisering av män och kvinnor.

De flesta av dessa officiella och of- fentliga utlåtanden har varit mycket negativa och framför allt motsägande. Man kan därför förstå tveksamheten bland kvinnorna. Sortimentet är också stort och det vore tacknämligt om det kunde begränsas.

När jag vidare tagit upp frågan om behovet av en mer omfattande eller

Svar på interpellation ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa

återkommande medicinsk undersökning stöder jag mig på de oroande rapporter som framkommit beträffande biverkningar av användningen av p-piller. När man dessutom hör talas om att kvinnor lånar p-piller av varandra och att det ute på skolgårdarna säljs p-piller till elever som själva inte besökt läkare för att få sådana, blir man efter de negativa rapporter som framkommit genom massmedia ännu mer betänksam.

Socialminister Aspling har i sitt svar uttalat att socialstyrelsen håller läkarkåren underrättad genom fortlöpande informationer och att dessa anvisningar nu är föremål för viss översyn. Jag tycker att detta är mycket positivt liksom också att socialstyrelsen överväger en ökad information till allmänheten. Det sistnämnda är mycket viktigt för att undvika att sensationsartiklarna ensamma får svara för informationen om p-pillerförbrukningen.

Jag ber, herr socialminister, än en gång att få tacka för svaret på min interpellation.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill understryka att socialstyrelsen ägnar de viktiga frågor som fru Sundström tagit upp i sin interpellation en fortlöpande skärpt uppmärksamhet. Jag vill instämma i fru Sundströms framhållande av att p-pilleren måste ordinerar av läkare. Vi har ju inte heller tillåtit användning av några medel utan att dessa i sedvanlig ordning prövats av socialstyrelsens läkemedelsnämnd.

Både kontroll- och informationsfrågorna är mycket betydelsefulla på läkemedelsområdet över huvud taget, där utvecklingen nu går snabbt. Jag vill i detta sammanhang erinra om den vida-reutveckling och förstärkning av läkemedelskontrollen och läkemedelsinformation som ingår såsom ett viktigt led i den proposition om läkemedelsförsörj-

ningen vilken framlagts och skall behandlas i denna kammare i morgon. Vi har där ägnat läkemedelskontrollens utbyggnad en mycket stor uppmärksamhet, och väsentligt ökade resurser kommer att ställas till förfogande för detta ändamål.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig om jag är beredd medverka till att sådana åtgärder vidtas att möjligheterna för utländska medborgare att missbruka bestämmelserna om inskrivning i allmän försäkringskassa minskas.

Försäkrade enligt lagen om allmän försäkring är dels svenska medborgare — utan avseende på om de är bosatta i Sverige eller inte — dels utlänningar som är bosatta i Sverige. De försäkrade som är bosatta i Sverige skall vara inskrivna i försäkringskassa om de har fyllt 16 år. Här gäller den regeln att försäkringskassan skall skriva in den föräkrade, så snart kassan fått kännedom om att förhållandena är sådana att han skall vara inskriven.

Det ankommer alltså på försäkringskassan att ta ställning till frågan om en utlänning är bosatt här och skall skrivas in i kassan. Därvid är huvudprincipen att en person, för att kunna anses som bosatt i Sverige, måste vistas här stadigvarande och ha fått sitt egentliga hemvist här. Bosättningen i hemlandet eller i annat land skall alltså i regel kunna sägas ha upphört. Vid sin be-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa

dömning av bosättningsfrågan tar kassan främst hänsyn till sådana omständigheter som vilket ändamål vistelsen här i landet har och om vederbörande har lämnat bostad och eventuell arbetsanställning i annat land utan att avsikten varit att återvända inom en mera begränsad tid. Framgår det av omständigheterna att avsikten redan vid ankomsten till Sverige varit att vistelsen här skulle bli av begränsad varaktighet, anses bosättning föreligga endast om vistelsen är avsedd att vara minst ett år. Om det inte finns anledning att ifrågasätta riktigheten av den inflyttandes egna uppgifter blir dessa i de flesta fall av avgörande betydelse för beslutets innehåll.

Av vad jag nu har sagt torde framgå att försäkringskassan i de flesta fall är hänvisad till den inflyttandes egna uppgifter om sina förhållanden när det gäller att bedöma om inskrivning i kassan skall ske. Det är ju till stor del fråga om uppgifter som avser framtiden, d. v. s. invandrarens avsikter beträffande längden av vistelsen i Sverige. Med hänsyn härtill ligger det i sakens natur att det kan inträffa att det i efterhand visar sig att någon blivit oriktigt inskriven. I sådant fall leder bestämmelserna i lagen om allmän försäkring givetvis till att inskrivningen skall avföras. Om skäl föreligger finns också möjlighet för kassan att dra in eller sätta ned eventuell ersättning från försäkringen respektive kräva tillbaka redan utbetald ersättning.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att chefen för finansdepartementet nyligen har tillkallat sakkunniga med uppdrag att se över bestämmelserna om folkbokföring m. m. Bosättningsproblematiken blir i det sammanhanget föremål för överväganden bl. a. i förbindelse med den här aktuella frågan om avslutning till sjukförsäkringen.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret.

Anledningen till min interpellation var ett aktuellt fall, som inträffade i slutet på förra året. Det var en egyptiska som kom till Sverige i mitten på oktober och som strax därefter skrev in sig vid en av fakulteterna vid universitetet här i Stockholm. Samtidigt blev hon inskriven i försäkringskassan. Ungefär 14 dagar därefter blev hon intagen på Karolinska sjukhuset som ett akut neurologiskt behandlingsfall. Hennes sjukdom var så svårartad att hon ansågs böra passera den långa kö som normalt finns vid neurologiska kliniken där väntetiden är ungefär fem månader. Hon togs in på sjukhuset med endast ett par dagars varsel; det ger ju en viss uppfattning om hur pass sjuk hon var.

Nu har jag inte kunnat finna, herr statsråd, att det finns några bestämmelser som reglerar sådana här fall. Denna patient hade uppgivit sig ha för avsikt att studera här, och jag kan inte finna att det enligt gällande bestämmelser föreligger några hinder för en människa, som säger sig skola göra det men som i själva verket är allvarligt sjuk, att komma i åtnjutande av våra försäkringsförmåner och bli omhändertagen på våra sjukhus för behandling. Därför vill jag fråga om socialministern inte delar min uppfattning att en regel som tillämpas på detta sätt kan få orimliga konsekvenser. Borde man ändå inte som normalt uppställa det villkoret att den som skrivs in här som studerande bör ha ett sådant hälsotillstånd, som gör att han eller hon i varje fall inte är i akut behov av att bli intagen på sjukhus. Vi har ju mycket noggranna regler när det gäller utländska medborgare som skall komma till vårt land för att arbeta — de måste ha arbetstillstånd innan de får komma in i landet. Uppfylls inte föreskrifterna blir vederbö-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot missbruk av bestämmelser om inskrivning i allmän försäkringskassa

rande avvisade.

Jag vill fråga statsrådet om man inte skulle kunna tänka sig att ha vissa kontrollerade former också för vårt omhändertagande av utlänningar som uppger sig — med rätt eller orätt — vara studerande men som i själva verket är i behov av sjukhusvård. Jag skulle också tro att våra sjukvårdshuvudmän har den meningen att sjukvårdsresurserna i landet, som vi har satsat stora pengar på, ändå skall utnyttjas på ett sätt som vi kan kontrollera här hemma. Det kan finnas fall då utlänningar bör komma i åtnjutande av våra sjukvårdsresurser, men det bör som sagt ske i kontrollerade former. Jag frågar alltså hur herr statsrådet ser på detta.

I slutet av sitt svar hänvisade statsrådet till att sakkunniga tillkallats med uppdrag att se över bestämmelserna om folkbokföring m. m. Jag har läst direktiven men inte kunnat finna att man enligt dessa skall ta upp just den fråga vi här diskuterar. Det gäller väl i stället närmast hur man skall förfara med svenska medborgare som har anställning utomlands — alltså det omvända förhållandet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Fru Kristensson tar nu upp ett enskilt fall. Hon vet mycket väl att ingen socialminister — inte minst av principiella skäl — här i kammaren diskuterar enskilda fall. Det fall fru Kristensson nämnde känner jag över huvud taget inte till, men jag skall sätta mig in i frågan.

Fru Kristenssons inlägg föranleder mig emellertid att begära ordet för att belysa denna fråga även ur ett par andra aspekter. Jag vill framhålla att det tidigare gällde — bortsett från konventionsfallet — ett krav på mantals-skrivning för utlännings tillhörighet till sjukförsäkring. Genom en reform år 1967 infördes den regel vi nu har och

som innebär att utlännning omfattas av sjukförsäkringen i och med bosättningen här i Sverige. Anledningen till reformen var att den tidigare gällande regeln gav en invandrare ett alltför bristfälligt skydd vid sjukdom — det kunde dröja upp till 14 månader efter bosättningen här innan sjukförsäkringskyddet inträdde. För ett invandrarland som Sverige var det således en angelägen reform som genomfördes.

Naturligtvis finns det en ökad risk för missbruk med den nya regeln. Den risken kunde dock inte anses vara ett godtagbart skäl för att underlåta att genomföra en reform som var av stor betydelse för invandrare i allmänhet. Den verkliga kontrollen i detta hänseende ligger i invandringsreglerna. Den invandringspolitik som Sverige bedriver är emellertid inte så restriktiv att vi kräver ett fullgott hälsotillstånd hos den som vill invandra — det känner fru Kristensson väl till. Tvärtom ingår det som ett inslag i den politik vi för att Sverige i mån av resurser skall ta emot invandrare just för att bereda dem sjukvård. Jag går ut ifrån att fru Kristensson inte avser att förorda att vi skall gå ifrån den principen. Menar fru Kristensson det, då skall hon deklarera detta. Invandringskontrollen ankommer på statens invandrarverk, och den gäller även sådana fall som jag antar att fru Kristensson här åsyftat.

Fru **KRISTENSSON** (m):

Herr talman! Det enskilda fall som jag tog till utgångspunkt för min fråga till statsrådet har väckt en betydande uppmärksamhet, och jag trodde faktiskt att herr statsrådet hade fått kännedom om det.

Jag har — som ju ofta sker — med utgångspunkt i ett enskilt fall velat anlägga en principiell synpunkt. Det var också en principiell fråga jag ställde till herr statsrådet, och jag har inte fått något svar på den. I stället säger herr

statsrådet att vi tar emot invandrare just för att bereda dem sjukvård. Det tycker jag var ett litet lättsinnigt uttalande; det är väl inte just därför vi tar emot invandrare. Men när vi väl har invandrare här i landet bör vi naturligtvis ta hand om dem ifall de är sjuka.

Den fråga jag ställde var: Är det korrekt att vi tar emot en person här i landet som uppger sig vara studerande men som vid ankomsten hit är gravt sjuk? Jag skulle gärna vilja ha ett förtydligande på den punkten.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Fru Kristensson borde känna till att den invandringspolitik vi har bedrivit ända sedan andra världskrigets slut bl. a. har haft det mycket viktiga humanitära inslaget att vi har tagit hit människor just därför att de har varit sjuka och för att här bereda dem vård. Detta har ingått som ett väsentligt led i vår invandringspolitik.

Till slut vill jag bara säga till fru Kristensson, att jag tror att man skall vara mycket försiktig med att generalisera i denna fråga med utgångspunkt i ett enstaka fall.

Fru **KRISTENSSON** (m):

Herr talman! Jag är ledsen över att behöva återkomma. Det finns dock olika kategorier av invandrare. Jag vet självfallet att vi tar emot invandrare av humanitära skäl, och jag menar också att de skall beredas all den vård som de är i behov av. Den fråga jag ställde avsåg emellertid inte den kategorin, utan personer som vill komma hit för att studera. Det är en helt annan kategori invandrare, och vad den beträffar har herr statsrådet och jag uppenbarligen olika uppfattning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. påföljden för total vapenvägran

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig om jag vill ta initiativ till att åtgärder vidtas så att straffet för totalvägran blir tidsbestämt och gärningen får särskild brottsrubricering.

Ett beslut att vägra värnplikt av den som sökt men inte fått vapenfri tjänst eller av den som inte sökt vapenfri tjänst aktualiseras i regel i samband med att den värnpliktige rycker in till militärtjänstgöring. Beslutet tar sig uttryck i en vägran att lyda order. Domstolarna bedömer regelmässigt gärningen som lydnadsbrott eller grovt lydnadsbrott och utdömer i allmänhet frihetsstraff.

Samhällsreaktionen vid värnpliktsvägran har sin grund i nödvändigheten att hävda kravet på den medborgerliga skyldigheten att fullgöra värnplikts-tjänstgöring. Att lagfästa ett tidsbestämt frihetsstraff för värnpliktsvägran är enligt min mening olämpligt. I svensk straffrättslagstiftning tillämpas principen att det i straffbestämmelsen anges en viss latitud, inom vilken straffet skall bestämmas. Skulle straffet preciseras i straffbestämmelsen, på sätt som fru Ryding tänker sig, förlorar domstolen bl. a. möjligheten att ta hänsyn till den brottsliga personliga förhållanden och övriga omständigheter när samhällsreaktionens art och omfattning skall bestämmas. Ej heller anser jag att det finns skäl överväga att föra in en ny straffbestämmelse, avseende endast värnpliktsvägran och med särskild brottsrubricering.

Vidare anförde:

Fru **RYDING** (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka försvars-

Svar på interpellation ang. påföljden för total vapenvägran

ministern för svaret på min interpellation samtidigt som jag beklagar att vi tydligen talar helt förbi varandra. Därför kan jag tyvärr inte säga att jag är tillfreds med försvarsministerns svar. Om detta beror på oklarheter i min interpellation eller på feltolkning av annat slag kan jag inte avgöra. Skulle emellertid det förstnämnda vara fallet, ber jag, herr talman, att här få begagna tillfället till att förtydliga vad jag har avsett. Jag hoppas även att försvarsministern här efter något vill komplettera sitt svar.

Försvarsministern säger att det skulle vara olämpligt, bl. a. av skäl som redovisas i svaret, att lagfästa ett tidsbestämt frihetsstraff för värnpliktsvägran. Vad jag avsåg var emellertid de totala strafftillfällena, och jag har försökt att kortfattat förklara problemställningen i fjärde och femte styckena i min interpellation.

Genom samspel mellan inskrivningsförordningen, värnpliktslagen och brottsbalken döms i dag en totalvägrare enligt brottsbalken 21 kap. om brott av krigsmän 2 § för grovt lydnadsbrott till fängelse i högst fyra år. Denna påföljd kan ådömas vederbörande upprepade gånger på samma sätt som påföljd för andra brott — om lydnadsbrott upprepas blir man ånyo dömd. Men — och nu kommer vi till den punkt som jag speciellt har velat fästa uppmärksamheten på och där faktiskt något av rättsligt godtycke kommer in i bilden: hur länge man får avtjäna fängelsestraff beror i sista hand på hur många gånger som man blir tvingad eller får möjlighet att begå lydnadsbrott. Och detta i sin tur beror på hur många gånger man kallas in till tjänstgöring, vilket bestäms av krigsmakten. Låt mig helt kort få anföra ett exempel.

Personen A inkallas till militärtjänstgöring och söker vapenfri tjänst. Han får inte sådan, totalvägrar därför och döms av domstolen för lydnadsbrott enligt brottsbalken. Men sedan inkallas

A inte fler gånger. Personen B inkallas under liknande förhållanden som A och döms till fängelse av domstolen. Men sedan kanske han inkallas av krigsmakten en andra gång, en tredje gång eller fler gånger. Vid varje tillfälle dömer domstolen honom till fängelse om han vidhåller sin uppfattning och fortsätter att totalvägra — det är domstolens uppgift att göra det, och det är för den ett rutinärendet. I regel får dock B frihetsstraff med någon månads påbackning för varje gång som han döms. Detta kallar jag olikhet inför lagen — eller, för att använda ett hårdare ord, rättsligt godtycke.

Det vore mig naturligtvis främmande att vilja påstå att en värnpliktig inkallas oavbrutet från det han fyllt 18 tills han fyllt 47 år och ådöms ett stort antal fängelseår — detta är en rent teoretisk spekulation. Hur grotesk den än är bygger den dock på gällande lag. Denna lag kan tillämpas — måhända i ett annat socialt och politiskt klimat i landet, som jag verkligen hoppas att varken försvarsministern eller jag får uppleva.

Om en lag sedan länge har varit, i dag fortfarande är och under överskådlig framtid kommer att vara »teoretisk», vad tjänar den då till? Det rättsliga godtycke som kan uppstå genom att totalvägrare får olika påföljd får krigsmakten ta ansvaret för och det är här vår försvarsminister kommer in i bilden.

Jag anser alltså att strafftidens totala längd för totalvägran måste tidsbestämmas på annat sätt än som nu är fallet. Kontrollen över totalvägrarnas sammanlagda strafftid — som alltså beror på hur många gånger de blir inkallade — ligger nu hos krigsmakten. Jag skulle vara tacksam om försvarsministern ville ge sin syn på det svårlösta problem som jag avsåg med första delen av min interpellation.

Beträffande den andra delen av min interpellation, där jag begär att lag-

Svar på interpellation ang. påföljden för total vapenvägran

rummet för dessa fall skall få en särskild brottsrubricering, anför försvarsministern i sitt svar endast helt kort att det inte finns skäl att överväga införande av en ny straffbestämmelse avseende endast värnpliktsvägran och med särskild brottsrubricering. Ja, detta må vara försvarsministerns uppfattning, men den är inte min. I min interpellation har jag också redovisat motiven för min inställning. Mot bakgrunden härav skulle det givetvis också vara intressant att få höra vilken motivering försvarsministern har för sitt ställningstagande i den frågan. Jag vore alltså tacksam om försvarsministern också härvidlag ville lämna några kompletteringar till sitt svar.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Fru Rydings interpellation utmynnade i frågan om jag var villig att ta initiativ till att åtgärder vidtas så att straffet för totalvägran blir tidsbestämt och så att lagrummet får en särskild brottsrubricering. Det är av denna anledning som jag i mitt svar i första hand uppehållit mig vid detta, som väl var huvudfrågan i interpellationen. Med de erfarenheter jag har av de domstolsutslag som förekommer i dessa fall vill jag säga att de s. k. totalvägrarna troligen skulle förlora på ett tidsbestämt straff. Det föreligger skyldighet att till försvarsdepartementet anmäla de domar som fälls i sådana mål, och enligt den statistik vi för inom departementet är antalet under hela perioden 1966—1969 inkallade som mer än en gång dömts för upprepad värnpliktsvägran sammanlagt 38.

Fru Ryding sade att värnpliktige A och värnpliktige B i sådana fall kan komma att behandlas olika. Ja, det beror på hur värnpliktige A och värnpliktige B är placerade. Det är beroende av om det är fråga om inkallelse till första tjänstgöring för grundutbildning eller inkallelse till repetitionsutbild-

ning. Det är beroende av vilket förband man tillhör. Det är fråga om var man är placerad, t. ex. inom arméns reserv av värnpliktiga. De olikheter som föreligger i behandlingen av värnpliktige A och värnpliktige B torde inte vara värre än vad som i viss utsträckning gäller för vanliga värnpliktiga för vilka riksdagen fastställt grundutbildningstider varierande mellan åtta och femton månader.

Man måste i detta sammanhang hålla i minnet att det inte bara är fråga om den värnpliktiges första grundutbildning utan att därtill kommer fem repetitionsövningar. Dessutom föreligger enligt värnpliktslagen möjlighet till ytterligare inkallelser. Det kan gälla beredskapsinkallelser och i en krigssituation inkallelser för krigstjänstgöring. I alla dessa fall kan värnpliktiga inkallas under olika förhållanden. Det är här i riksdagen som beslut härom fattas.

Anledningen till att jag motsätter mig ett tidsbestämt straff i detta sammanhang är att det är principiellt orimligt att man skulle få möjlighet att köpa sig fri genom ett tidsbegränsat straff från skyldigheten att under alla de år det gäller vara underkastad kravet på värnplikt. Många ledamöter av denna kammarlag inkallade flera år under andra världskriget, och vi vet inte hurudan framtiden blir. Då vore det orimligt att ge dessa totalvägrare ett tidsbegränsat straff, så att de kunde straffa ut sig från skyldigheten att delta i landets försvar.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för de kompletterande upplysningar han här lämnat. Som vi hörde var det under åren 1966—1969 38 värnpliktiga som upprepade gånger dömts till frihetsstraff på grund av totalvägran. Tidigare har jag hört och läst att det skulle röra sig om »ett fåtal fall» av totalvägrare som fått upprepade inkallelser och nu har vi alltså fått besked om vad som avses med uttrycket »ett få-

Svar på interpellation ang. påföljden för total vapenvägran

tal fall» — åtminstone under tiden 1966—1969.

Dessa totalvägrare har blivit annorlunda behandlade än sådana som bara blivit inkallade *en* gång och då fått sitt straff *en* gång. Jag anser att detta är en större olikhet än om man får fullgöra värnplikt i åtta eller femton månader. Totalvägrarna har gjort sig skyldiga till samma lydnadsbrott men blivit olika dömda beträffande straffets längd. Jag kallar inte det för likhet inför lagen, även om jag förstår att skillnaden kan bero på var vederbörande är placerad, vilken utbildning han har o. s. v. Mot bakgrund av att det förekommit 38 fall av upprepad totalvägran under fyra år kan jag inte förstå annat än att antalet vapenvägrare som engångsinkallats varit betydligt högre. Det kan väl inte ha företagits så stora och genomgripande förändringar inom vårt försvar att det bara kan röra sig om toltalt 38 fall som man ansåg sig behöva återinkalla?

Min principiella uppfattning är, att även om det bara gällt *två* personer som fått olika straff för samma brott, så är det en sak som vi måste reagera mot och ändra på. Jag talar här om det totala straffet, inte om det tidsbestämda med ett visst antal månader. Det gäller alltså det sammanlagda straffet för det antal gånger som en totalvägrare kan inkallas. Det är däri orättvisan ligger, eftersom totalvägrarna blir ådömda frihetsstraff varje gång.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Fru Ryding skall inte missuppfatta mig, när jag säger att statistiken visar att vi under de nämnda fyra åren har haft 38 fall av upprepad värnpliktsvägran, som termen lyder. Antalet totalvägrare har under nämnda tid varit mycket lågt men ökade 1969. De som bara blivit inkallade en gång löper risken att bli inkallade igen, som fru Ryding själv framhöll. Detta beror

på vilket förband vederbörande tillhör. Det brukar t. ex. vara fyra å fem års intervaller mellan repövningarna, då man blir inkallad till sitt förband, och det är denna rytm i inkallelserna som jag föreställer mig kommer att påverka de åtal och rättegångar som kan följa.

Andra värnpliktiga som har fått sin dom har rättat sig efter straffet och fullgör värnplikten nästa gång.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag tror i alla fall inte att jag medvetet missuppfattade försvarsministern. Jag vet att antalet totalvägrare ökade under föregående år och att det ökat också i år. Men det kan framöver kanske bli ett ännu värre problem, och det är mot den bakgrunden som jag har velat få försvarsministerns syn på den lag som i dag endast är teoretisk och där det inte heller finns någon praxis.

Det är härvidlag jag vill ha en ändring till stånd, så att en människa som av övertygelse fortsätter att totalvägrare skall veta vad hon ger sig in på. Försvarsministern har möjlighet att påverka antalet inkallelser. Nu är hon utlämnad på ett sätt som inte är bra i ett rättssamhälle sådant som vi skall ha här i Sverige.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Riksdagen har bestämt att svensk man från 18 till 47 år skall fullgöra värnplikt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den å bordet vilande motionen nr 1452.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 1453, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m. m., hänvisades motio-

nen, såvitt avsåg ändring i tryckfrihetsförordningen, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till lagutskott motionerna nr 1454 och 1455; samt

till statsutskottet motionen nr 1456.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 102, bevillningsutskottets betänkande nr 38, första lagutskottets utlåtanden nr 39 och 40, andra lagutskottets utlåtanden nr 38, 39 och 44—46, tredje lagutskottets utlåtanden nr 48 och 49, jordbruksutskottets memorial och utlåtande nr 26, 29 och 34 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 33—37.

§ 8

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av proposition med förslag till grundlagsändringar, avseende ny utskottsorganisation för riksdagen, m. m. samt motioner,

nr 28, i anledning av motioner angående styrelseval till och insyn i kommunala bolag och stiftelser m. m.,

nr 29, i anledning av motioner angående den kommunala demokratin,

nr 30, i anledning av motioner om åtgärder för att fördjupa och stärka det svenska folkstyret,

nr 32, i anledning av proposition med förslag till ändring i regeringsformen m. m., och

nr 33, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, i vad skrivelsen hänvisats till konstitutionsutskottet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budget-

året 1970/71 till allmänna barnbidrag, m. m., jämte motioner, och

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1970/71 till täckning av merkostnader för bidrag till sjukförsäkringen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370), m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, och

nr 41, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt, m. m., jämte motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 27, i anledning av motioner om industriellt utnyttjande av skogstillgångar i Norrlands inland;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner,

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner, och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av motioner om åtgärder mot luftförorening genom motorfordon, och

nr 47, i anledning av motion om föreskrift att endast s. k. lätt bränsle må användas för dieseldrivna fordon;

jordbruksutskottets utlåtande nr 30, i anledning av motioner om ersättning

till fiskare för inkomstbortfall på grund av kvicksilverförening; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av motioner om jämlikhet mellan arbetare och tjänstemän, m. m.,

nr 32, i anledning av motioner om åtgärder för att fördjupa företagsdemokratin, m. m. och om en allmän inventering av arbetsplatsmiljön, och

nr 38, i anledning av motion om åtgärder i syfte att underlätta för anställda att delta i fackligt och politiskt arbete.

§ 9

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående det statliga utvecklingsbiståndet jämte motioner;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1970/71 till utrikesförvaltningen, m. m., jämte motion;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Svenska institutets organisation och uppgifter, m. m.; och

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statligt stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärnet jämte motioner.

§ 10

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt 21 § riksdagsstadgan, att till utskottet från Nordiska rådets svenska delegation inkommit framställning angående vissa anslagsöverskridanden och angående anslag för nästa budgetår, m. m.

§ 11

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av fru *Kristensson* (m) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående möjliggörande av privata initiativ att förmedla tillfälliga dagbarnvårdare.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.58.

In fidem
Sune K. Johansson